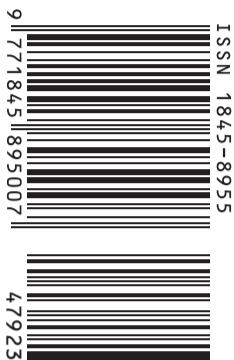

NOVOSTI НОВОСТИ

#1249

Samostalni
srpski
tjednikPetak 24/11/2023
1.33€ / 10 kn / 100 din

Penavizacija kolone

Ivanu Penavi i Domovinskom pokretu uspjelo je da Kolonu sjećanja u Vukovaru pretvore u predizborno veličanje HOS-a, defile ustaškog znamenja i vlastitu stranačku propagandu. Iza crnih uniformi i crnih zastava koračao je kompletan državni vrh i predstavnici gotovo svih političkih partija

str. 2-6.

Sile HOSovine

Ivanu Penavi i Domovinskom pokretu uspjelo je da predizbornu Kolonu sjećanja u Vukovaru – bez otpora i prosvjeda – pretvore u veličanje HOS-a, defile ustaškog znamenja i vlastitu stranačku propagandu

(Foto: Borna Jakšić/PIXSELL)

Na kraju, sve je u Vukovaru 18. studenog, na Dan sjećanja na žrtve Domovinskog rata i Dan sjećanja na žrtvu Vukovara i Škabrnje, bilo onako kako su htjeli IVAN PENAVA, gradonačelnik Vukovara, i njegov Domovinski pokret. Prema procjenama, okupilo se navodno rekordnih 150 tisuća ljudi u Koloni sjećanja, na čijem su čelu bili nekadašnji pripadnici i

današnji simpatizeri HOS-a odjeveni u crne uniforme i pod crnim zastavama na kojima je ispisan ustaški poklič 'Za dom spremni', ali i imena ustaških zločinaca JURE FRANCETIĆA i RAFAELA BOBANA, po kojima su se zvala neke ratne jedinice HOS-a; među HOS-ovcima naročito se isticao umirovljeni pukovnik MARKO SKEJO, koji nastavlja njezinih mjestimičnu fizičku sličnost s ADOLFOM HITLEROM; iza Skeje, crnih uniformi i

crnih zastava poslušno je, među onih 150 tisuća domoljuba, koračao državni vrh u kompletnom sastavu i predstavnici gotovo svih političkih partija, kao i ministri, saborski zastupnici, državni tajnici i posebni savjetnici, aktivni i umirovljeni generali, visoko svećenstvo, bivši ratnici i ratni stradalnici... Dan ranije, Samostalna demokratska srpska stranka odustala je od spuštanja vijenaca u Dunav za sve poginule civile u Vukovaru

1991., jer je Domovinski pokret zaprijetio da će silom spriječiti SDSS-ovce da učine ono što su normalno prakticirali prethodnih godina.

Može se, naravno, razgovarati o tome je li 17. studenog dobro odabran datum za SDSS-ovu vukovarsku komemoraciju, možda bi primjereno bio neki ljetni datum, kad su 1991. u Vukovaru ubijani i terorizirani mnogi Srbi, ali nedopustive su prijetnje nasiljem i cinično je objašnjenje da su SDSS-ovi vi-

IMPRESSUM

Godina xxiv / Zagreb | petak, 24/11/2023

NOVOSTI #1249

Samostalni srpski tjednik

IZDAVAČ

Srpsko narodno vijeće

ZA IZDAVAČA

Milorad Pupovac

GLAVNA UREDNICA

Andrea Radak

ZAMJENIK GLAVNE UREDNICE

Tihomir Ponoš

IZVRŠNI UREDNICI

Goran Borković (Portal Novosti), Petar Glodić,

Lujo Parežanin (Kultura)

REDAKTORICE

Ana Grbac,

Darija Mažuran-Bučević

KOLUMNISTI

Boris Dežulović,

Viktor Ivančić, Sinan

Gudžević, Boris Rašeta

REDAKCIJA

Paulina Arbutina, Jerko

Bakotin (urednik Interna-

cionalne), Dragana Bošnjak,

Milan Čimeša, Zoran

Daskalović, Ivica Đikić,

Tena Erceg, Dragan

Groždanić, Mirna Jasić Gašić,

Nenad Jovanović, Vladimir

Jurišić, Anja Kožul, Igor

Lasić, Branimira Lazarin,

Bojan Munjin, Tamara

Opačić, Ivana Perić, Boris

Postnikov, Srećko Pušić,

Hrvoje Šimičević i Nataša

Škarčić

TAJNICA REDAKCIJE

Irena Bosnić

FOTOGRAF

Sandro Lendl

GRAFIČKI DOKUMENTATOR

Ivica Družak,

Darko Matošević

DIZAJN

Parabureau / Igor

Stanišićević & Damir Bralić,

Nikola Đurek

ILUSTRACIJA NASLOVNICE

Luka Duplančić

ŠTAMPA Tiskara 'Zagreb',

Zagreb

TIRAŽA 6000

Novosti su financirane

sredstvima Savjeta za

nacionalne manjine Vlade Republike Hrvatske i sredstvima Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske.

REDAKCIJA

Gajeva 7, 10 000 Zagreb

T/F 01/481198, 4811281

info@portalnovosti.com

www.portalnovosti.com

jenci u Dunavu nepotrebna provokacija, jer se Kolona sjećanja 18. studenog odnosi i na hrvatske i na srpske stradalnike. Pijetet prema stradalim Srbima sigurno se ne iskazuje pod obilježjima i sloganima preuzetima od ustaša. Razumljivo je i legitimno da se 18. studenog u Vukovaru obilježava tragedija Hrvata, civila i ratnih zarobljenika koji su bili žrtve stravičnih ratnih zločina Jugoslavenske narodne armije i srpskih paravojnih formacija; Vukovar je poprište najvećeg zločina nad Hrvatima u ratovima devedesetih godina i nema ničeg problematičnog da se hrvatski građani s tom mišlju okupljaju u gradu-heroju 18. studenog, no opasno je i perfidno kad se krivotvori suština Kolone sjećanja e da bi se antihrvatskom djelatnošću proglašio spomen i na one vukovarske ratne žrtve koje, nemojmo se lagati, nisu obuhvaćene Kolonom sjećanja.

Sve je, dakle, prošlo u skladu s Penavinim planovima. Nitko nije napustio povorku zbog prozirne i primitivne zloupotrebe tragedije Vukovara u korist filoustaške propagande Domovinskog pokreta, nitko pa ni predsjednik ZORAN MILANOVIĆ koji je dosad više puta bojkotirao događaje na kojima su se pojavljivali HOS-ovci s amblemima i zastavama na kojima je bio ustaški pozdrav, ali sad je, bez komentara, prešao preko toga. Predsjednik SDP-a PEDA GRBIN izrazio je negodovanje zbog ustaških pokliča na zastavama što su se vjorile na čelu povorke i zbog Skejinih brčića, ali nije odbio sudjelovati. TOMISLAV TOMAŠEVIĆ, zagrebački gradonačelnik i supredsjednik platforme Možemo!, nije učinio ni toliko. SANDRA BENČIĆ, premijerska kandidatkinja i supredsjednica spomenute platforme, također je ostala u koloni, ali je dan poslije, u nedjelju, spustila vijenac u Dunav za sve civilne žrtve, i Hrvate i Srbe. Uz iznimku SDP-ovog eurozastupnika FREDA MATIĆA, inače vukovarskog branitelja, nitko relevantan u političkom životu ove zemlje nije našao snage da se oduvre upadanju u zamku koju im je pripremio Domovinski pokret, da otkloni Penavinu jeftinu nacionalističku ucjenu. Bliže se izbori, a Kolona sjećanja previše je krupan i važan događaj da bi se iskakalo iz stroja te izazivalo animozitet nabrijane javnosti. Nitko se nije usudio narušiti veličanstvenu manifestaciju nacionalnog jedinstva, pa makar to podrazumevalo i koračanje iza crnih zastava i Marka Skeje. Glavni mediji skladno su se uklopili u formiranje pozitivne slike: važno je da nisu bile dvije kolone, važno je da nije bilo podjela i političkih prepucavanja, da nije bilo incidenata, premda je Penavina režija bila incident sama po sebi. Svi su pristali na manipulaciju činjenicom da se oko 60 HOS-ovaca borilo u Vukovaru i da ih je 25 poginulo: trideset i dvije godine poslije, ta činjenica ne može biti pokriće za defiliranje s podignutim zastavama na kojima stoji 'Za dom spremni', bez obzira na to što su se HOS-ovci 1991. borili pod tim pokličem. Priznanje ratnoj ulozi HOS-a - ulozi koja je, usput, bila daleko od presudne - može se i mora dati i mimo filoustaštva, osim ako je smisao slavljenja HOS-ovih zasluga u ratu upravo u buđenju nostalгије spram NDH, što onda služi za privlačenje desnih birača koji - iz ovakvih ili onakvih razloga i motiva - simpatiziraju ustaštvo i njeguju mržnju prema Srbima. U slučaju Domovinskog pokreta, nije riječ ni o cemu drugom nego o tome.

Posebna su, pak, priča premijer ANDREJ PLENKOVIĆ i HDZ, oni koji su teorijom o dvostrukim konotacijama pokliča 'Za dom spremni', zapravo, legalizirali rečeni poklič u situacijama koje se odnose na 1991., a ne 1941., čime je otvoren širok prostor za manipuliranje, za različita policijska, tužiteljska i sudska tumačenja, za zbnjivanje građana, za zgražanje nad navijačkim ustašlucima,

Plenković osjeća da mu zdesna prijeti ozbiljna opasnost i odlučio je odgovoriti skretanjem udesno. U tome je razlog pristajanja na onaku Kolonu sjećanja i šutnje o prijetnji DP-a kojom je spriječeno SDSS-ovo bacanje vijenaca u Dunav

Zoran Milanović i Ivan Penava (Foto: Borna Jakšić/PIXSELL)

plakata kao alternative Penavinom plakatu, kojim dominiraju HOS i slovo U. Pokorio se Penavinom protokolu, ni riječju ni djelom nije se pobunio protiv toga što na čelu Kolone sjećanja stupa DAMIR MARKUŠ, nekadašnji HOS-ovac i sadašnji član Domovinskog pokreta, čovjek kojeg je premijer nedavno svrstao među one što su toliko napunili glavu radikalizmom dvadeset dvogodišnjem DANIJELU BEZUKU iz Kutine da je dotični u listopadu 2020. zapucao iz kalašnjikova po Banskim dvorima i pritom ranio jednog policajca, a zatim počinio samoubojstvo.

Brzo će izbori, rekosmo, a Plenković osjeća da mu zdesna - od Domovinskog pokreta, Mosta i Hrvatskih suverenista - prijeti ozbiljna opasnost, naročito u slavonskim izbornim jedinicama. Na tu opasnost odlučio je odgovoriti skretanjem udesno. U tome je razlog pristajanja na onaku Kolonu sjećanja i šutnje o prijetnji Domovinskog pokreta kojom je spriječeno SDSS-ovo bacanje vijenaca u Dunav. U tome je i glavni razlog imenovanja IVANA ANUŠIĆA za ministra obrane i potpredsjednika Vlade, jer je dosadašnji osječko-baranjski župan neformalni lider onog krila HDZ-a koje je desnije od Plenkovića, koje s mrzvoljom gleda na koaliciju sa SDSS-om i koje otvoreno priželjuje buduću vladajuću koaliciju s Domovinskim pokretom. Plenković je nerado posegnuo za Anušićem, ali nije imao drugi adut u borbi za desno biračko tijelo u Slavoniji, i ne samo Slavoniji. Osim toga, na Anušića je u dobroj mjeri prebacio odgovornost za ishod sraza s Domovinskim pokretom, Mostom i Suvere-

Plenković i HDZ legalizirali su, zapravo, ZDS u situacijama koje se odnose na 1991. (Foto: Emica Elvedi/PIXSELL)

nistima, da bi on, Plenković, mogao kolikotliko zadržati umjerenjački i proeuropski kurs te da bi HDZ i dalje bio poželjan koaličijski partner zastupnicima nacionalnih manjina i raznim centrističkim opcijama. Poluci li Anušić izborni uspjeh, to će ga definitivno učiniti najizglednijim kandidatom za šefu HDZ-a nakon što Plenković jednom ode s te funkcije, a sadašnjem šefu HDZ-a to nije najmiliji scenarij.

S druge strane, HDZ drži otvoren prolaz i za eventualno sastavljanje većine s Domovinskim pokretom, ako to bude neizbjegljivo da bi se došlo do 76 ruku u parlamentu. 'Što se tiče bilo koje političke opcije, uključujući osobito Domovinski pokret, svaka politička opcija koja će pristupati HDZ-u na ucjenjivački način, kao što je, primjerice, Most nastupao prema HDZ-u 2015., nema ni teoretske šanse da ti ljudi budu partneri HDZ-a', izjavio je Plenković u ponedjeljak. Zanimljivo je da je za primjer političke ucjene HDZ-a uzeo ponašanje Mosta prije osam godina, a ne stav Domovinskog pokreta iz prošle kampanje za parlamentarne izbore, stav da im je prihvatljiva koalicija s HDZ-om pod uvjetom da se makne Plenković. Penavina stranka u međuvremenu je odustala od takvih razmišljanja i jedino što se trenutno doima kao njihova moguća ucjena HDZ-a jest to da SDSS ne bude u nekoj eventualnoj budućoj koaliciji na vlasti. No politika Domovinskog pokreta nije vodena nikakvim principima nego interesima gazde te stranke MARIJA RADIĆA, krupnog poduzetnika i dugogodišnjeg poslovнog partnera PAVLA VUJNOVCA, jednog od najmoćnijih ljudi u Hrvatskoj. Radića zanima isključivo vlast i sav smisao postojanja njegove stranke saстојi se u dobivanju dovoljnog broja glasova da DP postane nezaobilazan faktor u formiranju većine i vlade, odnosno da dode do izvršne moći u privrednim područjima koja su u zoni Radićevog i Vujnovčevog interesa. Nacionalistička zadrtost, s ovogodišnjom vukovarskom Kolonom sjećanja kao centralnom manifestacijom, samo je sredstvo za postizanje tog cilja. ■

Srbina na desnoj skrbi

U proteklih 20 godina gotovo da nije bilo značajnije kampanje u kojoj se kandidati HDZ-a ili stranke i pojedinci iz desnice nisu pokušali domoći vlasti huškajući na Srbe u Hrvatskoj. Novosti podsjećaju ne neke od tih kampanja i zaokrete u mandatima pojedinih političara

ŠTO god da Srbi u Hrvatskoj naprave, pogotovo u vezi politika sjećanja, izbit će protest. Kada komemoriraju srpske žrtve, proziva ih se zašto isto ne čine s hrvatskim. Ako komemoriraju hrvatske, okreću im se leđa, a kada se odluče da istodobno odaju počast svim stradalima, organizira se živi lanac u kojem jednu od karika čini ratni zločinac. To je logika hrvatske ekstremne desnice predvođene IVANOM PENAVOM i STIPOM MLINARIĆEM ĆIPOM, koji su proteklog tjedna spriječili predstavnike SDSS-a da u Dunav bace vijenac za sve civile stradale na području Vukovara 1991.

Voden računicom da slijedi serija izbora i da cirilica u tom gradu naprosto više nije tema, Penava je još lani najavio da će delegaciji SDSS-a napraviti to što je na kraju i uradio. Uostalom, da se vodi ičim drugim doli jeftinim politikantstvom temeljenim na nacionalističkoj mržnji, isto bi valjda postupio i prema predstavnicima stranke Možemo! koji su vijenac namijenjen svim žrtvama, dakle isto ono što SDSS čini već godinama, dan nakon vukovarske Kolone sjećanja bez ikakvih problema položili u Dunav. Za Penavu i Ćipu razlika je, naravno, u tome što Možemo! nema srpski predznak, a bez njega sve čime se njihova stranka bavi gubi smisao. Baš kao što je to ranije bio slučaj s njihovim prethodnicima. Naime, u proteklih tzv. mirnodopskih 20 godina gotovo da nije bilo značajnije kampanje u kojoj se stranke ili pojedinci s desnice nisu pokušali domoći vlasti huškajući, što posredno, što neposredno, na preostale Srbe. Pritom ih se najčešće nastoji prikazati, ma koliko ih malo bilo, kao opasnost za Hrvatsku, a njihove političke predstavnike, u maniri antisemitskih teorija zavjere iz prve polovine 20. stoljeća, kao moćnike koji iza kulisa povlače sve važnije poteze u zemlji. Nevolja po HDZ je što se radi o receptu nastalom u njihovoj stranačkoj kuhinji – od TUĐMANA 1990-ih, preko Sanadera na splitskoj Rivi, do Karamarka združenog s Mostom – koji im se sada vraća kao neželjeni bumerang.

Sanader

‘Nema sumnje, dame i gospodo, da su danas u Hrvatskoj u sukobu dvije konцепциje, da je u sukobu splitska Riva, iza koje stoji hrvatski narod, s ovom šačicom ljudi na vlasti.’ Tako je 11. veljače 2001. govorio IVO SANADER na skupu podrške ratnom zločincu MIRKU NORCU, kasnije osudrenom zbog ubojstva srpskih civila, među kojima i starice kojoj je 1991. osobno presudio metkom u potiljak. Sanader se na pozornicu na splitskoj Rivi popeo nakon MIRKA ČONDIĆA, čelnika Stožera za obranu digniteta Domovinskog rata, koji se u svom huškačkom govoru obrušio na ‘Srpskinju VESNU PUSIĆ’. Izato pozivam drugove iz Vlade da imaju dvije mogućnosti: prva je – podnesite ostavke i raspisite izbore, a druga je – pokušajte organizirati nekakve protu-prosvjede ovome ovdje, ono što je MILOŠEVIĆ radio u Srbiji. Ali tada ćemo svi odavde i iz drugih krajeva poći u Zagreb, ako bude trebalo i na Jelačićev plac da im kažemo što mislimo... Mi smo ponosni na hrvatske generale, mi smo ponosni na hrvatske branitelje i našeg viteza Mirka Norca’, poentirao je Sanader, praćen ovacijama i pjesmom ‘Oj, Ivice i Stipane, pojest će vas crne vrane’ stotinjak tisuća okupljenih prosvjednika.

Nakon što je 2002. na unutarstranačkim izborima, i to zahvaljujući manevrima BRANIMIRA GLAVAŠA, pobijedio svog glavnog suparnika i Tuđmanovog ljubimca IVIĆA PAŠALIĆA, Sanader je ponešto ublažio retoriku. Finalni razlaz s ekstremnom desnicom uslijedio je naredne godine, kada je zbog protivlj-

Tomislav Karamarko i
Tihomir Orešković (Foto:
Patrik Macek/PIXSELL)

nja iz Bruxellesa prekršio raniji dogovor s Dačićevim HSP-om i potom nakon pobjede na parlamentarnim izborima, koju je izvojevao i na nacionalističkom valu nezadovoljstva RAČANOVOM koalicijom, novu vladu sastavio s nizom stranaka, među kojima i SDSS-om. Suradnju su obnovili i nakon izbora 2007., a Sanader se, sada presvučen u proeuropsko odjelo, u međuvremenu okrenuo uklanjanju ustaških spomenika i suradnji s Haškim sudom, koji je za njegova manda studio nekima od ‘vitezova’ s početka ove priče.

Karamarko

S jednim od Sanaderovih nasljednika, TOMISLAVOM KARAMARKOM, makar smo od početka do kraja znali na čemu smo. Još u kampanji za predsjednika HDZ-a poručio je da ta stranka ‘više nikada neće u sramotnu koaliciju sa SDSS-om’, a tom stavu ostao je vjeran do danas, kada lišen ikakvih javnih funkcija povremeno putem Facebooka Srbima prišiva kolektivnu krivnju za ‘etničko čišćenje i genocid nad Hrvatima’. ‘Ne smijemo se bojati reći da smo hrvatski nacionalisti. U Kumrovcu se danas pleše Žikino kolo i razvlače petokrake zvijezde pod kojima se gazio Vukovar. I protiv toga se trebamo boriti. Za mene je Sanaderova koalicija sa SDSS-om bila ponižavajuća. HDZ-ova vlasta finansirala je obnovu četničkih spomenika, poput onog u Srbu gdje je iz vlaka izvučeno 200 nevinih osoba i ubijeno’, govorio je Karamarko još 2012. godine, pa se potom, već dobro isprobanim metodama HDZ-a u vidu mobilizacije veterana i parazitiranju na nacionalističkim strastima, bacio na podrivanje Vlade ZORANA MILANOVIĆA. Zaredali su nasilni antičirilični prosvjedi u Vukovaru, u tom gradu 2013. organizirana je i paralelna Kolona sjećanja na kojoj su predstavnici Srba grubo izvrijedani.

Doprinos Karamarkovog HDZ-a u podizanju braniteljskog šatora u Savskoj bio je vidljiv od starta, a istodobno su njegovi stranački trbuhozborc i eterima desničarskih medija brojali krvna zrnca SDP-ovih ministara. ‘Mislim da hrvatskom narodu treba javno kazati jednu činjenicu: u Milanovićevu vlasti imamo polovicu ministara Srba, a prema procjenama samih SDP-ovaca, danas ih je u članstvu te stranke preko 50 posto! Borili smo se za Hrvatsku državu, ali se nismo borili za takovu vlast u kojoj će ključne resore voditi Srbi’, poručio je jedan od njih, dosmrtni predsjednik Zajednice povratnika Hrvatske JOSIP KOMPANOVIĆ. Uoči parlamentarnih izbora 2015. Karamarko je objavio svoj ‘Antikomunistički manifest’ u kojem je predstavio djelovanje buduće vlade TIHOMIRA OREŠKOVIĆA, a koje se ukratko može svesti na stav da ‘svatko u svojoj kući može misliti što hoće, ali na javnoj sceni sigurno ne’. Tada je njegova Domoljubna koalicija prigrlila nekoliko proustaških i ultrakonzervativnih stranaka koje su se otvoreno zalagale za ukidanje prava nacionalnih manjina, a ubrzo po dolasku na vlast bili su vidljivi prvi rezultati njihove ekstremističke politike: ustaški pozdrav ‘Za dom spremni’ ponovno je dobio pravo javnosti, razmahali su se revisionisti, porasla je razina govora mržnje, kao i broj etnički motiviranih prijetnji i fizičkih napada na Srbe.

Grabar-Kitarović

Na istom valu zajahala je i KOLINDA GRABAR-KITAROVIĆ, koja je kao HDZ-ova kandidatkinja za predsjednicu države kampanju dominantno temeljila na povratku ‘vrijednostima 1990-ih’. Inauguraciju je pak proslavila u društvu što osuđenih, što osumnjičenih za ratne zločine počinjene nad Srbima i njihovih simpatizera, a u jednom od prvih intervjuva nakon preuzimanja funkcije Srbe u Hrvatskoj nazvala je Hrvatima. Takvu negaciju na-

Kolinda Grabar-Kitarović – i za kruh i sol s Vučićem i za ZDS (Foto: Davor Javorović/PIXSELL)

cionalnog identiteta pokušala je opravdati činjenicom da je riječ o manjini koja posjeđuje hrvatsko državljanstvo. Jedan od njenih gusnijih poteza seže u veljaču 2016., kada je na privatno pismo MILORADA PUPOVCA, u kojem joj je ukazao na rast netolerancije i jačanje poruka mržnje nakon formiranja vlade Orešković-Karamarko-Petrov te na to kako njega osobno pljuju na ulici i nazivaju četnikom, odgovorila javno. Opravdavajući napade ekstremne desnice na sve one koji su drugaćiji ili pak tako razmišljaju, zaključila je da se ‘očite provokacije i vrijedanje nacionalnih osjećaja hrvatskoga naroda i goleme većine hrvatskih državljana koji vole svoju zemlju ne mogu nazivati ‘performansima’, ‘novinarskim’ ili ‘umjetničkim slobodama’ ili ‘satirom’. Ele, sami ste si krivi jer provocirate. ‘Kada se govori o stvaranju atmosfere ‘mržnje, straha i potencijalnog nasilja’, onda valja imati na umu da izjave poput spomenute ne samo obezvrijeduju načelo presumpcije nevinosti nego vrijedaju desetke tisuća hrvatskih, i ne samo hrvatskih obitelji, čiji su članovi mučeni i ubijeni nakon završetka Drugog svjetskog rata. To je okolnost koja tim zločinima daje dodatnu težinu’, napisala je dalje u odgovoru Pupovcu.

Grabar-Kitarović je na početku mandata vanjsku politiku gradila na odmicanju od regije pa je u ljeto 2015. isplila da se za vrijeme IVE JOSIPOVIĆA ‘išlo pjevati i plesati u Beograd i napadno se isticala privrženost tome gradu kao metafori jugonostalgije’. Nešto kasnije otpočela je suradnju s ALEKSANDROM VUČIĆEM, ali se isto tako ekspressno ispričala roditeljima djece kojoj je 2016. u jednom dubrovačkom vrtiću podijelila čokoladice tvornice Pionir iz Subotice. U pokušaju da se dočepa i drugog predsjedničkog mandata prvo je pravdala ‘Za dom spremni’, nazivajući ga starim hrvatskim pozdravom, pa se nakon svega od njega ogradivila. Jedna je od rijetkih političarki koja je u ljeto 2019. izbjegavala osuditi napad na Srbe u Uzdolu kod Knina, među kojima je bilo i maloljetnika.

Milanović

U povodu tog poteza na Kolindu Grabar-Kitarović brže bolje se obratio njen tadašnji glavni oponent ZORAN MILANOVIĆ, koji ju je, ne bez razloga, pozvao na odgovornost zbog porasta tenzija. ‘Bliže se izbori i red je da na red dode i red prigodnog etničkog nasilja, naravno na teret slabijih i malobrojnijih kninskih Srba, koji će valjda sljedećih tisuću

godina plaćati zatezne kamate na pogreške svojih očeva’, poručio je i uskoro odnio pobedu na predsjedničkim izborima. No svega nekoliko mjeseci nakon ohrabrujućeg inauguracijskog govora u kojem se izdavao za zaštitnika društvene ravnopravnosti, okomio se na pripadnike različitih manjinskih skupina. Time se vratio na stare staze iz 2016. godine, kada je pred veteranima, istim onima koji su ga na kraju koštali premijerskog mandata, Srbe nazvao šakom jada, a sebe ustaškim unukom. Otkad je na Pantovčaku Milanović predstavnike nacionalnih manjina zasipa setom najgusnijih uvreda. Posebne simpatije desnice, prema kojoj otad gradi kampanju za naredne predsjedničke izbore, zaradio je na račun učestalih napada na Pupovca. U povijesti političke bijede ostat će upisan i kao osoba koja je Branimiru Glavašu, usred ponovljenog sudskog postupka u kojem ga se teretilo za teške ratne zločine nad osjećkim civilima, vratila ranije oduzeta odlikovanja. Milanović se svrstao i na stranu MIHAJLA HRASTOVA, odgovornog za ubojstva razoružanih rezervista JNA 1991. na Koranskom mostu u Karlovcu, a na 30. godišnjicu ubojstva obitelji ZEC stao

je pak u obranu nekadašnjeg političkog vrha, tvrdeći da je taj zločin ‘individualni slučaj pljačke s kojim država nema veze’.

Kad god bi mu se pružila prilika, očešao bi se o SDSS, pa ih je tako ljetos u Oklaju optužio da nisu došli ‘odati počast žrtvama hrvatskog naroda u prominskom kraju’ i time ‘izraziti žaljenje’. Na istoj komemoraciji, međutim, sudjelovao je OGNJEN VUKMIROVIĆ, zamjenik šibensko-kninskog župana iz redova SDSS-a, ali mu se Milanović zbog svoje (ne)najmanje greške nikada nije ispričao. Uostalom, što očekivati od čovjeka kojem najednom na smetaju ni obilježja HOS-a od kojih se ranije ogradivilo, do te mjere da je svojevremeno zbog istih napustio svečanost obilježavanja akcije ‘Maslenica’. Prošlog vikenda snimljen je, naime, kako okružen HOS-ovim insignijama usred vukovarske kolone s Penavom nonšalantno časka o filetimu smuda.

Škoro i Penava

Ako negdje nema Srba, onda ih treba izmislići pa ih napasti. Tom se logikom vodio Domovinski pokret, tada na čelu s MIROSLAVOM

ŠKOROM, u kampanji za prošle lokalne izbore. Da je Srbin, što valjda smatraju prvorazdnom uvredom, neposredno su optužili TOMISLAVA TOMAŠEVIĆA, a izravno tadašnjeg HDZ-ova kandidata za zagrebačkog gradonačelnika DAVORA FILIPOVIĆA. Sam Škoro – koji je u bezuspješnoj kampanji za predsjedničke izbore Pupovca nazivao velikosrbinom, a založio se i za zabranu SDSS-a, prekopavanje Jasenovca i pomilovanje zločinca TOMISLAVA MERČEPA – prepoznao je 2021. srpski utjecaj i u hapšenjima zaposlenika zagrebačke gradske uprave zbog korupcije. Ona su, prema njegovu interpretaciju, bila ‘tempirana’ od strane ‘duboke države’ i to kako bi se sakrilo pogodovanje Srbima u novom Zakonu o civilnim stradalnicima rata.

Na njegovog naslijednika na čelu DP-a, profesora tjelesnog Ivana Penavu, ne treba pretjerano trošiti riječi. Tek ćemo podsjetiti da je na vukovarsku vlast zasjao zahvaljujući antičiriličnim prosvjedima, da je sudjelovao u organizaciji onih kojima se prava tražila isključivo za hrvatske žrtve, da se zalagao za dokidanje nastave po modelu A manjinskog obrazovanja i da je uoči 21. obljetnice završetka procesa mirne reintegracije javnost obmanjivao pričama o Vukovaru kao ‘epicentru kontinuirane velikosrpske puzajuće agresije’. Manje je poznato da je početkom 2014., usred kampanje za prvi gradonačelnički mandat, tada još kao ravnatelj Ekonomski škole, onemogućio održavanje Svetosavske akademije i školske slave. Naime, zabranio je korištenje krsta s četiri ocila na slavskom kolaču, uz obrazloženje da je riječ o ‘simbolu poraženih velikosrpskih jedinica u Domovinskom ratu koje su izvršile nezapamćene zločine’. Sada se pak upinje da preko supljih nacionalističkih priča i ustašizacije vukovarske Kolone sjećanja ostvari najmanje dva cilja. Prvi je da svojoj raspaloj stranci priskrbi bolji rejting i tako prestigne glavne desne, također Srbima nesklone, oponente iz Mosta i Hrvatskih suverenista, a što mu, kako pokazuju najnovije ankete, zasad polazi za rukom. Drugi je da pokuša spriječiti sklapanje koalicije s manjinama, prije svega sa SDSS-om, nakon narednih parlamentarnih izbora i tako svoju bivšu stranku HDZ ponovno odvuče udesno. ■

Od Rive do razlaza s desnicom – Ivo Sanader (Foto: Petar Glebov/PIXSELL)

Kolona mraka

Iz dostupnih videosnimki kolone Novosti su utvrdile da se ZDS uzvikivalo svakih nekoliko stotina metara, duž cijele komemorativne rute. Zbirno, radi se o najmanje 35 uzviška, dva puta po dva nacistička ručna pozdrava i o stotinama sudionika koji su uronjeni u ovaj simbolički zločin

AKTIVNI pripadnik Hrvatske vojske nosio je u vukovarskoj Koloni sjećanja zastavu s ustaškim pozdravom 'Za dom spremni'.

Barjak s Hos-ovim grbom i fašističkim geslom regularni hrvatski vojnik nije držao samoinicijativno: to je napravio po naredbi nadređenih časnika i uputi Ministarstva obrane Republike Hrvatske, resora Vlade koju vodi ANDREJ PLENKOVIĆ. Barjak je bio uvršten u službeni protokol Oružanih snaga RH, među insignije drugih postrojbi iz Domovinskog rata. Takva odluka nije donešena slučajno ili previdom, već namjerno i svjesno. To znamo zato što je zadnjih godina uvrštavanje ove zastave u vojni postroj više puta javno osporavano. No prije dvije godine, povodom 30. obljetnice osnutka Hrvatske vojske, predsjednik ZORAN MILANOVIĆ držao je govor pred vojnicima i zastavom Hos-a, s cijelokupnim njenim grafičkim dizajnom.

U raznim prigodama, rezerviranim za simbolički prikaz borbenе gotovosti hrvatske vojske u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti, izvršna vlast tako promiče paradni fašizam. Dok druge evropske države, poput Njemačke, odstranjuju iz službe vojnike zbog nacističkih insignija, Hrvatska ustaške svojima nameće, javno i besramno. Osim što je riječ o priči gotovo nezabilježenoj u historijatu evropskih postrojbi tijekom recentnih desetljeća, ona ukazuje i na popriličan paradoks povezan s ovogodišnjom Kolonom sjećanja.

Ako vojno krilo Republike Hrvatske na zahtjev izvršne vlasti vijori fašističkim zastavama, zašto je na istim dogadjajima rulji zabranjeno glasno čitanje identičnih natpisa, s istom konotacijom? Povodom događaja u koji je Republika Hrvatska protokolarno ubacila ustaški pozdrav policija je, naime, objavila da istražuje pojedince koji su u vukovarskoj koloni vikali 'Za dom spremni'. Nije problem bio u majicama ili zastavama – one su bile dozvoljene i, valja ponoviti, legitimirane preko Hrvatske vojske – nego samo u usmenoj reprodukciji. 'MUP je nadzirao događaj i u tom smislu provode se aktivnosti kako bi se utvrdile sve okolnosti vezane i uz tu situaciju', rekao je glasnogovornik PU vukovarsko-srijemske, komentirajući snimke na kojima se čuje 'Za dom spremni'.

Zbog iste situacije Novosti su također obavile neku vrstu nadzora nad događajem. Preliminarni rezultati pokazuju da se s popriličnom sigurnošću može zaključiti kako policija neće procesuirati većinu počinitelja. Ili nijednog. Čak i ako su snimili cijeli događaj, jer radilo se o masovnoj povjavi. Pregledavajući dostupne videosnimke kolone, utvrdili smo da se opisano urlikanje odvijalo svakih nekoliko stotina metara, duž cijele komemorativne rute. Ili njenog većeg dijela. I da su u ritualu svaki put sudjelovali deseci ljudi koji su pretežito stajali sa strane i promatrali povorku, oglašavajući se na taj način jedino u trenutku kad su pored njih

prolazili veterani Hos-a, koje je na njeni čelo ove godine stavio IVAN PENAVA, predsjednik Domovinskog pokreta i gradonačelnik Vukovara.

Prvi omasovljeni ispad ove vrste koji smo uspjeli detektirati desio se nekoliko desetaka metara od zgrade Veleučilišta Lavoslav Ružička, na adresi Županijska ulica 68. Uz pljesak i prisustvo više stotina ljudi, 'Za dom spremni' može se čuti najmanje dva puta. U centru grada, pored robne kuće Velepromet, u Ulici Josipa Jurja Strossmayera, kamere su snimile dva mlađića koji pozdravljaju nacističkim pozdravom. Nedaleko od te lokacije, na Mostu Jean-Michel Nicolier, nazvanom po pripadniku Hos-a koji je ubijen na Ovčari, solidan broj grla pet puta je uzviknuo čuvene tri riječi. Sve uz nazočnost policije.

U Ulici Stjepana Radića na broju 64, točno ispred Policijske postaje Vukovar, potom vidimo kako u kratkom razdoblju deseci ljudi dva puta isporučuju po tri pozdrava 'Za dom spremni'. Ovaj put jasno se vidi da u uzvicima sudjeluju pojedini veterani Hos-a ili njihovi istomišljenici iz kolone. Time se dobrim dijelom opovrgavaju tvrdnje DAMIRA MARKUŠA, pripadnika Hos-a i člana Domovinskog pokreta, koji je za Večernji list izjavio kako 'pozdrav "Za dom spremni" nisu vikali moji suborci' i potom izrazio ciničnu sumnju da je urlanje iz publike i kolone bila potencijalna 'provokacija'. Negdje usporedo s adresom Trg Slavije 2, spomenuta dva muš-

karca i ovdje su držala visoko uzdignute desnice. Ovaj put hodali su u povorci, predvođeci uzvikivanje 'Za dom spremni', u kojem je opet sudjelovalo više desetaka ljudi, u devet navrata. Nešto dalje, u Ulici Josipa bana Jelačića, od broja 4 pa sve do kućnog broja 14, ispod vodotorinja i murala vojnicima poginulima 1991. godine, 'Za dom spremni' čuje se otprilike osam puta. Minutu i pol kasnije, na istoj lokaciji, publika pozdravlja Hos-ove ratnike i oglašava se pet puta.

Zbirno, radi se o šest različitih lokacija, najmanje 35 uzvika 'Za dom spremni', dva puta po dva nacistička ručna pozdrava i o stotinama sudionika koji su uronjeni u ovaj simbolički zločin. I to samo na lokacijama za koje smo pronašli videodokaze. U većini snimki koje smo pritom slušali iskrnsuo je neki od navedenih incidenata, što znači da su izvjesne puno veće količine od onih koje smo registrirali.

Budući da se većina opisanih događaja odvijala u trenutku kad su pored građana prolazili crnokosuljaši iz Hos-a, policiji neće biti teško 'utvrditi' sve 'okolnosti'. No s obzirom na brojnost počinitelja, identifikacija se čini nemogućom. Čak i da je moguća, historija policijskog postupanja u ovakvim slučajevima sugerira da se neće ni truditi. Isti epilog može se očekivati i po pitanju natpisa s ustaškim ratnim zločincima RAFAELOM BOBANOM i JUROM FRANCETIĆEM. Ovaj zadnji, po kojem je nazvana bojna Hos-a, bio je na majici najmanje jednog sudionika kolone. Bobanovo ime pisalo je na jednoj od zastava koje su Hos-ovi veterani nosili u sklopu službene povorce, što znači da je i taj detalj odobrio grad na čelu s Penavom. Kad je prije šest godina Vijeće za suočavanje s posljedicama vladavine nedemokratskih režima predložilo duboko protuustavnu praksu o dozvoli korištenja ustaškog znakovlja samo u insignijama Hos-a i samo u komemorativnim prigodama, sugestija se odnosila isključivo na pozdrav 'Za dom spremni'. Nigdje nisu spomenuti navedeni ustaški koljaci.

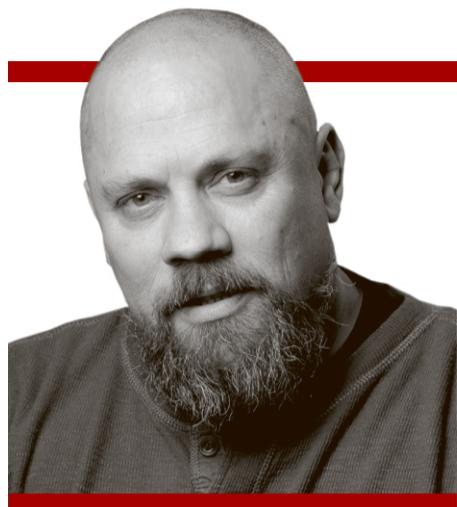
Ovo je, čini se, bila jedinstvena prilika da i oni budu legitimirani u srednjostruškoj javnosti, kao finalni začin događaja koji je počeo nekoliko dana prije, najavom članova Domovinskog pokreta da će u stilu fašističkih falangista krstariti Vukovarom s ciljem da sprječe sve pokušaje srpske zajednice u odavanju počasti vukovarskim žrtvama, zatim objavom službenih gradskih plakata s naglašenim samoglasnikom U, potom postavljanjem na čelo kolone pripadnika postrojbi što je osnovana u počast originalnim ustašama i njihovim idejama, sve to u povorci u čijoj je pozadini koračao državni vrh, predvođen premijerom i predsjednikom te predstavnicima gotovo cijele opozicije, uz upečatljivu posvetu Hrvatske vojske u vidu fašistoidne zastave.

Ako je službeni dio bio ovakav, jedina moguća posljedica bila je da se obični posjetitelji urlicima, gestama i odjevnim predmetima pridruže glavnoj tematskoj cjelini. Ona, ta cjelina, nije bila sjećanje na masakrirane civile i uništen grad, već bestidno predizborni prikupljanje glasova na krajnjoj desnici. I to je za Vukovar standard otkad je Hrvatske. Ali nikad dosad ni u jednoj vukovarskoj koloni nije bilo ovakvog simboličkog mraka.

Premda je jasno da je, osim posrednih poruka mržnje prema Srbima koji žive u Vukovaru, cijeli ustašoidni igrokaz Domovinskog pokreta bio usmjeren prema Plenkoviću i HDZ-u, i on i njegova stranka sudionici su u cijeloj priči. Rad njegovog Vijeća za prošlost, koje je donijelo zaključak da se nacistička krilatica u nekim prilikama ipak može koristiti u javnom prostoru, u Vukovaru se samo – i posve očekivano – materijalizirao u najsirovijoj formi. ■

Legalizacija ratnog zločinca Rafaela Bobana
(Foto: Saša Tadinac/
Halopix/PIXSELL)

PIŠE Boris Dežulović

*Nejasno je – dobro,
ja sam pravni
laik, moguće da
ne razumijem –
zašto je Karolina
Vidović Krišto
svoju optužnicu
procitala u Saboru,
na bezveznoj
nekakvoj raspravi
o hrvatskom jeziku.
Stvar je mnogo
ozbiljnija, u mom
slučaju riječ je,
ovako odoka,
o kršenju barem
pet-šest uzastopnih
članaka Kaznenog
zakona RH*

STANJE u medijima kojima se upravlja iz Ministarstva kulture jest antihrvatsko, kao što je i antieuropsko. To je politika koja, primjerice, financira PUPOVČEVE Novosti za koje piše izvjesni BORIS DEŽULOVIĆ, koji je prostački nekoliko puta vrijedao žrtve Vukovara. Ta bi osoba u svakoj civiliziranoj državi zbog toga kazneno odgovarala. Dežulović se čak hvalio da je u transporteru JNA ulazio u okupirani Vukovar! Dakle, Dežulović se divi srpskim zločinima koji su osuđeni od cijelog demokratskog svijeta. On se divi pjesmi koju su u Vukovaru pjevale četničke horde, a koja glasi 'Slobodane, šalji nam salate, biće mesa, klaćemo Hrvate'. Neki dan je Dežulović, kojeg financirate, usporedio Hrvatsku vojsku s Hamatom. Boris Dežulović vrijeđa silovane Vukovarke i majke ubijene djece u Vukovaru. To je kazneno djelo što on radi!

Teze koje ste upravo procitali nisu ništa novo. Da sam u transporteru JNA ulazio u okupirani Vukovar, diveći se srpskim zločinima i prostački vrijedajući žrtve Vukovara, to čitam svake godine u ovo doba, kad se obilježava godišnjica pada Vukovara, a ustaškoj mladeži u noćnoj smjeni Fejsa od toplog maminog kakaa oteknu muda. Sasvim je, međutim, nešto drugo kad se takva optužnica, umjesto u anonimnim komentariima na Facebook-profilu VELIMIRA BUJANCA, objavi u časnom domu hrvatskog parlamenta, i kad ih umjesto kukavnog i sitnog nekog bezimenog šupka s Fejsa ponosno i glasno, pod punim imenom i prezimenom, izgovori neki saborski zastupnik.

Recimo KAROLINA VIDOVIĆ KRIŠTO, zastupnica stranke Odlučnost i pravednost, koja je na raspravi o zakonu o hrvatskom jeziku prošlog četvrtka u časnom domu pročitala javnu optužnicu u sedam točaka protiv Borisa Dežulovića, ime oca Ivo, rođenog 20. 11. 1964. u Splitu, ranije osuđivanog, da se, kako slijedi:

- a) 'hvalio kako je u transporteru JNA ulazio u okupirani Vukovar', pa
- b) 'prostački vrijedao žrtve Vukovara',
- c) 'silovane Vukovarke' i
- d) 'majke ubijene djece', te
- e) 'Hrvatsku vojsku usporedio s Hamatom', dok se s druge strane
- f) 'divio srpskim zločinima koji su osuđeni od cijelog demokratskog svijeta', pa čak i
- g) 'pjesmi koju su u Vukovaru pjevale četničke horde, "Slobodane, šalji nam salate, biće mesa, klaćemo Hrvate".

E sad.

Karolina Vidović Krišto zna o čemu govori, ona nije samo saborska zastupnica koju je ponio domoljubni zanos i rođena Vukovarka koju je prenijela emocija: ona je završila novinarstvo na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu i više od dvadeset godina radila je kao novinarka na Hrvatskoj radioteleviziji, njoj je istina svetinja a činjenica totem.

Temeljito, u najboljoj tradiciji HRT-a, Karolina je istražila cijelu stvar, godinama prikupljala snimke, tekstove, dokaze i informacije, svaku sedam puta prevrnula i provjerila, prije nego što je sve pedantno i neoborivo složila u optužnicu, otiskala na kompjuteru i isprintala na papir. Nije je, shvaćate, iznijela u gnjevnom afektu i jednom plamenom dahu, već profesionalno, hladno i taksativno čitajući s papira, govoreći i izgledajući – vjerujte mi, imam iskustva – baš poput državne tužiteljice na nekakvom uglednom hrvatskom općinskom kaznenom sudu.

Bit će da je to i zato što je Karolina, prije nego što se 1996. vratila u Hrvatsku i posvetila istini i novinarstvu, na Ludwig-Maximilians-Universität u Münchenu godinu dana studirala i pravo.

Nejasno je stoga – dobro, ja sam pravni laik, moguće da ne razumijem – zašto je Karolina Vidović Krišto svoju optužnicu procitala u Saboru, na bezveznoj nekakvoj raspravi o hrvatskom jeziku. Stvar je mnogo ozbiljnija, u mom slučaju riječ je, ovako odoka, o kršenju barem pet-šest uzastopnih članaka Kaznenog zakona Republike Hrvatske, od ugroze teritorijalne cjelovitosti i ustavnog ustrojstva RH, odnosno klasične veleizdaje iz članka 340., preko priznavanja kapitulacije dijela njezinog državnog područja iz članka 341., sprječavanja građana RH u borbi protiv neprijatelja iz članka 342., službe u neprijateljskoj vojsci iz članka 343., pomaganja i suradnje s neprijateljem iz članka 344. i podrivanja vojne i obrambene moći RH iz članka 345., pa sve do povrede ugleda RH iz članka 349., a vrlo vjerojatno i špijunaze iz članka 348.

Pa ipak, iako Karolina Vidović Krišto dobro zna o čemu je riječ – 'ta bi osoba u svakoj civiliziranoj državi zbog toga kazneno odgovarala!', 'to je kazneno djelo što on radi!' – ona svoja saznanja nije prijavila nadležnim institucijama civilizirane Republike Hrvatske: niti je dokaze o kaznenom djelu odmah proslijedila državnom odvjetništvu, niti je s njima otišla u najbližu policijsku postaju. Umjesto toga, ona je optužnicu suho pročitala pred polupraznom saborskog dvoranom, kao da je izdaja Domovine pičkamaterina ja se ispričavam obična neka povreda poslovnika ili kakav bijedni ispravak netočnog navoda.

I da ne znamo kako je riječ o provjerenoj i odanoj domoljubavni, bogam bi guranje tako važne teme u raspravu o jeziku – i šuplje zrakomlačenje o dadakanju, genitivima, srzbizmima, ijeima i jeima – izgledalo gotovo kao zataškavanje.

Ako, naime, i prihvatimo da jedna saborska zastupnica nije osoba iz članka 25. točka 2 Kaznenog zakona, koja je, iako 'pravno obavezna sprječiti nastupanje zakonom opisane posljedice kaznenog djela, to propustila učiniti', što bi 'po djelovanju i značenju' bilo 'jednako počinjenju tog djela' – mada ne znam tko je od saborskih zastupnika pozvaniji i 'pravno obavezni' prijaviti veleizdajničke zločine – onda je Karolina Vidović Krišto barem suučesnik iz članka 300. Kaznenog zakona, onaj dakle 'tko zna

Dokaze nije proslijedila DORH-u
– Karolina Vidović Krišto (Foto:
Patrik Macek/PIXSELL)

da je počinjeno teško kazneno djelo pa to ne prijavi, iako zna da bi takvom prijavom bilo omogućeno ili znatno olakšano otkrivanje djela ili počinitelja'.

Osim, jasno, ukoliko – a to je jedina preostala mogućnost, treće nema – Karolina Vidović Krišto jednostavno laže.

Ja, recimo, ne vjerujem. Ali nisam važan ja, važna je Domovina. Kako pak za razliku od Karoline – koja ima samo jednu godinu prava – imam punih trideset pet godina pravosudnog iskustva, nudim joj rješenje: ja ću u Novostima napisati, recimo, da je sve jednostavno izmisnila, i da je jedna besramna, bijedna i prezira vrijedna falsifikatorka i upravo patološko lažljivo smeće. Ili, još bolje, visokoprofilna suučesnica koja zataškava i krije dokaze, štiteći veleizdajnike što se otvoreno dive četničkim zločinima i vrijeđaju silovane Vukovarke. To bi valjda trebalo biti dovoljno da me tuži za uvredu časti i dostojanstva.

Ili to, ili da ja nju tužim za klevetu. To je, doduše, komplikiranije – moralu bi od saborskog Mandatno-imunitetnog povjerenstva tražiti skidanje zastupničkog imuniteta – ali može i tako, meni je svejedno, dogovorit ćemo se.

Sakupit će onda prekaljena novinarska istraživačica sve moje objavljene tekstove u kojima 'prostački vrijedam žrtve Vukovara', 'silovane Vukovarke i majke ubijene djece', sve dokaze da sam 'u transporteru JNA ulazio u okupirani Vukovar' i tekstove u kojima se time hvalim, kao i one u kojima 'Hrvatsku vojsku uspoređujem s Hamatom', te sve prikupljene tonske i video zapise na kojima se 'divim srpskim zločinima koji su osuđeni od cijelog demokratskog svijeta', kao i tekstove i snimke na kojima se 'divim pjesmi "Slobodane, šalji nam salate, biće mesa, klaćemo Hrvate"' – tu sam i ja zagubio u kućnoj arhivi, pa bih neobično cijenio – i na koncu ih lijepo podijeliti u fascikle, složiti u raznobojne registratore i donijeti na najbliži općinski sud.

Jer šta?

Jer će sve do tada – sve dakle dok ne vidiemo dokaze – svaka izdajnička pička u srpskim novinama koje financiraju hrvatski porezni obveznici moći otvoreno pisati da je Karolina Vidović Krišto, stajaznam, pokvareno i bijedno, prezira vrijedno lažljivo smeće.

To je, naime, jedina preostala mogućnost, treće nema. ■

ŽELJKO GARAČA

Svijest o štetnosti mirovinske reforme ipak se širi

Prema dominantnom narativu, mirovinska reforma će rasteretiti državni proračun u budućnosti, ali stvar je potpuno drugačija. Potpuno uspješna reforma trajno bi generirala dodatni deficit u prvom stupu od oko 0,3 posto i preko jedan posto BDP-a u državnom proračunu, što je oko 600 milijuna eura godišnje. Na sreću, povratak u prvi stup to umanjuje

Na nedavnom godišnjem svjetovanju Hrvatskog društva ekonomista u Opatiji prezentirali ste svoj novi rad s naslovom 'Privatizacija javnog mirovinskog sustava i paradoks obvezne mirovinske štednje'. Posrijedi je, naime, tzv. drugi stup, a vi ste ovom radnjom pokazali da je taj model inherentno štetan za ekonomiju zemlje koja ga provodi. Možete li za naše čitatelje najprije pojasniti o kojoj vrsti sustava je riječ, te kakvom točno paradoksu? O kakvoj se štetnosti radi, u tehničkom pogledu, i kolikoj šteti, po razmjerima?

Radi se o suštinskoj kritici mirovinske reforme po modelu Svjetske banke koju primarno percipiramo kroz drugi stup, ali istraživanje je šire od njegove kritike i uopće se ne bavi kritikom poslovanja obveznih mirovinskih fondova (OMF), kojom se pak bave drugi, čak i zagovornici drugog stupa. Naime, jedan od uvida istraživanja je da štetnost mirovinske reforme suštinski ne ovisi o kvaliteti OMF-ova. Šteta reforme ovisno o kvaliteti upravljanja OMF-ovima može biti manja ili veća, ali uvjek je šteta. Čak sam plasirao hipotezu da će ukupna šteta biti veća što je upravljanje OMF-ovima kvalitetnije. Zvući kao paradoks. Dokaz te hipoteze je u modelu isplate mirovina kroz mirovinska osiguravajuća društva (MOD), što sam davno javno nazvao 'tihom pljačkom epskih razmjeru'. Neki su mi zamjerili da takvo izražavanje nije primjerenovo sveučilišnom profesoru, ali eto, opet se ne mogu suzdržati. Naime, u normalnim ekonomskim uvjetima inflacije i

kamatnih stopa neto sadašnja vrijednost budućih isplate mirovina je negativna za preko 30 posto vrijednosti prenesene mirovinske štednje. Svatko tko imalo razumije finansijski menadžment zna što to znači. Drugi pogled je da će MOD-ovi mirovine isplaćivati uglavnom iz prinosa na investiranu prenesenu štednju, što će opet uglavnom plaćati svi građani kroz poreze, a tek manjim dijelom će se zahvatiti u glavnici. Uz iste pretpostavke, MOD-ovi će prosječno zadržati oko 75 posto prenesene mirovinske štednje bez ikakvih obveza i na kojoj će dalje zaradivati za svoj račun. Što je štednja veća, bit će veći i zadržani dio pa onda i ukupna šteta. U naslovu rada dominiraju riječi 'privatizacija' i 'paradoks'. Rad istražuje makroekonomske učinke reforme preko ekonomskih procesa koje pokreće, koji nisu očiti, ali postoje i stvaraju štetu koja isto tako nije jasno vidljiva. Tu štetu mjerim preko oportunitetnog troška mirovinske reforme koji prije mene nitko drugi nije ni spomenuo, a on se pak mjeri propuštenim BDP-om, dijelom BDP-a koji nije realiziran zbog mirovinske reforme pa smo zbog toga ukupno siromašniji. Objasnjenje je u paradoksu da unatoč porastu obvezne mirovinske štednje, ukupna štednja pada pa poslijedično padaju i domaće proizvodne investicije, što vodi do manjeg BDP-a. Nakon empirijskih istraživanja na slučaju Hrvatske koja su pokazivala štetnost mirovinske reforme bilo je potrebno dati i odgovarajući teorijski dokaz koji bi osnažio njihove rezultate, ne samo za slučaj Hrvatske već i za druge zemlje, neovisno o uvjetima, dinamici i intenzitetu reforme.

Jedno moje starije istraživanje je pokazalo da je oportunitetni trošak za 2019. godinu u Hrvatskoj iznosio preko 3,5 posto BDP-a. Ni danas nije bitno drugačije, što je preko dvije milijarde eura godišnje. Dosadašnji ukupni oportunitetni trošak je ugrubo preko 20 milijardi eura, a u narednih 40 godina bi mogao biti preko 100 milijardi eura. Toliko smo, odnosno toliko ćemo biti siromašniji ako mirovinska reforma uspije 100 posto. Na sreću, neće.

Istina se prikriva ili iskriviljuje

Posrijedi je teorijsko znanstveno istraživanje čiji načelni rezultati po definiciji važe svugdje i uvek, za materiju kakvu analizirate. No govorimo o kapitalizirnom dijelu obveznog mirovinskog sustava koji ne postoji gotovo nigdje u ovom obliku, jer su ga druge postsocijalističke europske zemlje – kojima je s kraja 20. stoljeća ekskluzivno namijenjen – smješta odbacile ili pak ubrzo reducirale kao mehanizam evidentno štetan po javne financije i same radnike tj. buduće umirovljenike?

Da, praktički smo ostali usamljeni u ustrajavanju na ovakvoj mirovinskoj reformi. No i u razvijenom svijetu postoje kapitalizirani dijelovi obveznog mirovinskog sustava. I najveći svjetski obvezni mirovinski fond, američki Social Security Trust Fund, upravo je takav. Svi oni danas imaju zajedničku vr-

stu problema uvjetovanih općom ekonomskom situacijom. Tako i spomenuti američki fond sam predviđa da će bankrotirati do 2033. godine ako ga ne spasi država. S druge strane, naš treći stup je na principu kapitalizirane štednje, ali on nije problem u smislu o kojem govorim, iako imam primjedbi i na njega. Uz te zajedničke probleme mirovinskih fondova, poseban problem je u privatizaciji javnog mirovinskog sustava, odnosno

Dosadašnji ukupni oportunitetni trošak je ugrubo preko 20 milijardi eura, a u narednih 40 godina bi mogao biti preko 100 milijardi eura.

Toliko smo, odnosno toliko ćemo biti siromašniji ako mirovinska reforma uspije 100 posto. Na sreću, neće

u trošku mirovinske reforme. Suprotno drugim privatizacijama kada bi država bar nešto zaradila, u ovom slučaju država, odnosno građani, to moraju jako skupo platiti. Još jedan paradoks. Taj trošak se često naziva tranzicijski, ali on je zapravo trajan pa naziv 'tranzicijski' uopće nije primjerен. Jedna njezina komponenta, tranzicijski deficit, zaista je ograničenog trajanja, ali uz nju postoji i trajni trošak financiranja tranzicijskog deficita, a posebno je poguban oportunitetni trošak koji trajno i eksponencijalno raste i ne može se kompenzirati čak ni ukidanjem reforme. Oportunitetni trošak je odraz svih finansijskih troškova i drugih negativnih učinaka mirovinske reforme. Prikiven je, podmukao, rastući, vječan je i najveći te je zato najopasniji.

Problematika drugog stupa i dalje je u našoj javnosti suštinski veoma nepoznata materija, pa je više zgražanja ovih dana izazvalo evidentno osvećivanje Andreja Plenkovića jednomy bankovnom fondu drugog stupa – koji lani nije htio slijediti njegove zahtjeve u vezi s imovinom Fortenove – nego što je u ovih više od dva desetljeća sveukupno izazvala sama činjenica postojanja jednoga tako štetnog modela mirovinskog sustava. Svejedno, ne može se reći da je slučajno nepoznata, a i sami ste u tome doživjeli medijsku ignoranciju proteklih godina?

Sigurno je da se istina o štetnosti mirovinske reforme sustavno prikriva ili iskrivljuje, počevši od politike, većine znanstvene zajednice, glavnostručnih medija, nezavisnih analitičara, stručnjaka za tržišta kapitala i koga još sve ne. Na prste jedne ruke se mogu nabrojati oni koji se usude o tome javno kritički govoriti. Uzeću si za pravo da sam među njima najjustarniji, najsustavniji, najargumentirаниji i najglasniji unatoč ignoriranju, podmetanjima i osobnim uvredama. Istina za koju se borim je prevažna da bi me navedeno pokolebalо. Za veliku većinu medija sam *persona non grata*, čest izuzecima, pa sam prinudeni istinu širiti putem društvenih mreža. No tu me čeka još jedno razočarenje u vidu podrške velikog broja tzv. običnih ljudi mirovinskoj reformi. Oni su pritom pod jakim utjecajem s jedne strane narativa o privatnoj imovini, a s druge strane općeg nepovjerenja u državu. No činjenica da me još nitko godinama nije argumentirano demantirao govoriti mi da sam potpuno u pravu. Oni koji su me pokušali opovrgnuti vrlo brzo su se povlačili pred snagom mojih argumenata.

Ni znanstvenici se nisu iskazali, i najprije se dugo nije moglo pročitati nikakvu ekonomsku analizu, izuzev rada Snježane Andrijević kojim je pokazala da je drugi stup štetan po osobne financije korisnika. Valjda jedino Gojko Bežovan – profesor socijalnog rada, čak ne ekonomist – odavno sustavno kritizira takvu mirovinsku politiku i reformu. Tako ni vi u ovom radu gotovo da niste imali što navesti, bar ne od starijih domaćih referenci u popisu literature, osim što se vaši kolege nisu nešto pretrigli od interesiranja ni nakon vašeg izlaganja?

Moje istraživanje je jedinstveno u svijetu. Nitko se do sada nije bavio makroekonomskom analizom mirovinske reforme pa nema ni relevantnih referenci. Postoje brojne kritike mirovinske reforme, ali se uglavnom bave samo finansijskim aspektima. Moje istraživanje ide korak dalje, dublje. SNJEŽANA ANDRIJEVIĆ je prva napravila ozbiljnju analizu, ali, nažalost, nije objavila znanstveni rad. Uz to mi se čini da je i za to

platila visoku osobnu cijenu. Referencirao sam radeve kolega BEŽOVANA, JURČIĆA i SAMODOLA, ali više da im odam priznanje za kritiku mirovinske reforme nego što se tiču samog istraživanja. Razočaran sam reakcijama na moje izlaganje u Opatiji. Nije bilo javno ni komentara ni pitanja. Samo neka pohvala na marginama i u povjerenju. No velika je stvar što je rad ipak objavljen, iako sam razočaran njegovim tretmanom u samom zborniku. Naime, ovaj rad je mogao biti objavljen kod poznatog svjetskog izdavača nakon što je prošao provjeru kao niti jedan drugi znanstveni rad. Prethodno je ovo istraživanje predstavljeno na dvije međunarodne znanstvene konferencije, na njega nije imalo primjedbi ni šest svjetski priznatih profesora ekonomije, među njima i jedan nobelovac. Svi meni poznati domaći znanstvenici su privatno i javno pozvani da se očituju o istraživanju. Nažalost, jako malo ih je odgovorilo na moj poziv, ali su svi oni imali konstruktivne sugestije da rad bude kvalitetniji, na čemu im i ovako zahvaljujem.

Pitanje nacionalizacije

Jedna navodno neovisna udruga koja se u većini medija nekritički poima kao relevantna analitička organizacija, iako je evidentno posrijedi marketinški servis bankovnih fondova, nedavno je uznastojala podići opću uzbunu zbog Vladine že-

lje da drugi stup 'nacionalizira' pomoću tzv. alternativnih investicijskih fondova, inače zaista sumnjivih. Ipak, to ne znači da bi svako ukidanje ili 'nacionalizacija' bili negativni, kao što oni sugeriraju; gašenjem drugog stupa moglo bi se, na primjer, vjerovničke obaveze prepustiti HZMO-u? Poznato je da sam za ukidanje drugog stupa, ali sam i jasno protiv nacionalizacije. Razlog za ukidanje je šteta koju nanosi, a ne preferiranje državnog nad privatnim. Utoliko sam i protiv osnivanja spomenutog fonda, ali ne iz razloga koji se apostrofira u izjavama članova udruge. Pitanje nacionalizacije je iznimno delikatno, na što javnost negativno reagira, pa se ona i ovom prigodom stavlja u prvi plan iako osnivanje spomenutog fonda nema nikakve veze s nacionalizacijom. Dio kritike koji se odnosi na osnivanja spomenutog fonda stoji, ali ona vrijedi i za OMF-ove. Pojednostavljeno, kako sam ja za ukidanje OMF-ova u sklopu ukidanja mirovinske reforme, utoliko sam i protiv osnivanja novog fonda, koji pak vidim kao svojevrsnu igračku za politički podobne kadrove.

Prve pukotine u monolitnom političkom tretmanu drugog stupa moguće su se uočiti s prvim znacima krize 2020. godine, one pandemijske, kad je tadašnji ministar financija Zdravko Marić najavio mogućnost njegova ukidanja, a ujedno su svoj ranije probankovni stav o tome korigirali i pojedini ekonomisti. S vremenom je i po toj perspektivi napadala prašina; banke i osiguravajuća društva opet su se poka-

zali jačima od Republike Hrvatske. Što predviđate kao budućnost drugog stupa ovdje, koji ishod – hoćemo li ga odbaciti ili nastaviti podržavati?

Muslim da se svijest o štetnosti mirovinske reforme ipak širi, ali bojam se da smo jošdaleko od kritične mase potrebne za promjene. Na početku pandemije sam predviđao križu mirovinskih fondova i samourušavanje mirovinske reforme. Stvari su išle u tom smjeru, ali kada je broj onih koji su birali povratak u prvi stup dosegao skoro 95 posto, najprije su intervenirali MOD-ovi na svoju 'štetu', a sad im se pridružuje i država koja javnim novcem namjerava spašavati reformu. Prema dominantnom narativu, mirovinska reforma će rasteretiti državni proračun u budućnosti, ali stvar je potpuno drugačija. Potpuno uspješna reforma bi trajno generirala dodatni deficit u prvom stupu od oko 0,3 posto i preko jedan posto BDP-a u državnom proračunu, što je oko 600 milijuna eura godišnje. Razlog za prvo je da se prvi stup trajno odriče više novca zbog neuplaćenih doprinosa nego što će iznositi uštede zbog neisplate dijela mirovina. To je posljedica malog faktora zamjene, odnosa prve mirovine i posljednje plaće. Razlog za drugo je trajni trošak financiranja reforme, odnosno kamata na javni dug koji je generirala, a što će buduće generacije plaćati kroz poreze. Na sreću, povratak u prvi stup to umanjuje. Što se više umirovljenika vrati u prvi stup, šteta će biti manja. Nastojanje države da kombinirane mirovine učini privlačnijima rezultirat će većom ukupnom štetom za sve. ■

INTRIGATOR

Balkanski pijuni

Institutom proglašenja diplomata nepoželjnim država primateljica pokazuje da su odnosi sa zemljom koju on predstavlja pogoršani, kaže bivši ambasador Božo Kovačević

NAKON što se 20. studenog saznalo da je Ministarstvo spoljnih poslova Srbije (MSP) prvog tajnika hrvatskog veleposlanstva u Srbiji HRVOJA ŠNAJDERA proglašilo personom non grata, dva dana kasnije Hrvatska je poduzela recipročnu mjeru pa iz Hrvatske odlučila protjerati savjetnika veleposlanstva Republike Srbije u Hrvatskoj.

Naime, u ponedjeljak je objavljeno da je MSP donio odluku da, u skladu s člankom 9. Bečke konvencije kojom su regulirani diplomatsko-konzularni odnosi, Šnajdera proglaši nepoželjnom osobom zbog toga što su, prema neslužbenim tvrdnjama, prikupljeni dokazi da se on u Beogradu bavio 'špijunažom i vrbovanjem za rad za hrvatsku službu'. Članak 9. Bečke konvencije o diplomatskim odnosima kaže da 'država primateljica može u svako doba i bez obaveze obrazlaganja svoje odluke, obavijestiti državu pošiljateljicu da je šef ili bilo koji drugi član diplomatskog osoblja misije persona non grata'.

'Tokom profesionalnog angažovanja u Republici Srbiji Šnajder je grubo izašao iz okvira diplomatskih normi i prekršio navedenu Konvenciju. Tim povodom uručena je diplomatska nota ambasadoru Republike Hrvatske HIDAJETU BIŠČEVIĆU', objavio je MSP, navodeći i da ta institucija 'žali zbog postupanja navedenog diplome u proteklom periodu, koje ne doprinosi unapređenju bila-

teralnih odnosa Republike Srbije i Republike Hrvatske, dobrosusedskoj saradnji i sveukupnom podizanju nivoa mira i stabilnosti u regionu'.

Hrvatski veleposlanik Bišćević nije htio komentirati ovaj potez MSP-a. 'I da znam što je napravio, ne bih smio reći, ne mogu ulaziti u detalje jer je to izvan mog djelokruga', rekao je. Hrvatsko Ministarstvo vanjskih poslova (MVP) u utorak se oglasilo službenim priopćenjem u kojem piše da Hrvatska 'u potpunosti odbacuje osnovu za protjerivanje akreditiranog hrvatskog diplomata'. 'Navedena odluka Republike Srbije predstavlja korak prema pogoršanju međusobnih odnosa, kao i daljnjoj destabilizaciji osjetljivih regionalnih političko-sigurnosnih prilika u vrijeme kada je stabilnost na jugoistoku Europe od iznimne važnosti za cijelu Europu', poručili su iz MVP-a.

Dan kasnije, hrvatski ministar vanjskih i evropskih poslova GORDAN GRLIĆ RADMAN na konferenciji za štampu najavio je protjerivanje srpskog diplomata, rekavši da činjenicu da Srbija svoju odluku nije obrazložila smatra 'zabrinjavajućom', a optužbe da se Šnajder bavio špijunažom 'spekulacijama'. 'Ovo nismo očekivali. Od Srbije smo očekivali pruženu ruku. Srbija je tako postupila, mi smo samo odgovorili recipročno', rekao je Grlić Radman.

MVP je ovaj potez doveo u vezu sa skorošnjim parlamentarnim izborima u Srbiji, koji će se održati 17. prosinca i na kojima bi, prema recentnim anketama, vladajuća Srpska

ska napredna stranka predsjednika ALEKSANDRA VUČIĆA trebala dobiti najviše glasova – 39,2 posto. 'Izražavamo žaljenje što se anticipirana eskalacija odnosa od strane Republike Srbije u ovo vrijeme realizirala drastičnom odlukom o protjerivanju diplomata. Ministarstvo vanjskih i europskih poslova zadržava pravo odgovoriti na ovaj potez u vrijeme i na način koji odabere', poručili su iz MVP-a uoči odluke o uzvratnom protjerivanju diplomata Republike Srbije.

Novosti su prije ove recipročne mjere za komentar zamolile BOŽU KOVAČEVIĆA, predavača na zagrebačkoj Visokoj školi diplomacije Dag Hammarskjöld i bivšeg veleposlanika RH u Ruskoj Federaciji, koji nam je rekao da 'činjenica da je neki diplomat proglašen personom non grata govoriti o pogoršanju odnosa Srbije i Hrvatske i vjerojatno najavljuje trend daljnog pogoršanja tih odnosa'.

— Ne znamo što je taj diplomat točno napravio, a Srbija nije dužna dati obrazloženje i ona to vjerojatno neće učiniti. Prema Bečkoj konvenciji, država primateljica može proglašiti personom non grata diplomatsku osobu koja ne poštuje odredbe Bečke konvencije i zakone zemlje primateljice. Ona nije dužna dati obrazloženje za to, tako da se katkad taj institut koristi i u slučaju kada neki diplomat nije napravio ništa što bi bilo suprotno diplomatskoj praksi, nego napravio država primateljica time pokazuje da su odnosi sa zemljom koju on predstavlja pogoršani. Primjera za to smo imali u vrijeme uvođenja sankcija protiv Rusije, kada su zemlje kolektivnog zapada odjednom počele proglašavati personama non grata sve veći broj ruskih diplomata, što nije nužno bilo povezano s time da su oni prekršili odredbe Bečke konvencije, nego je napravio to bio znak da žele pogoršati odnose s Rusijom. S druge strane, Rusija je isto tako proglašila nepoželjnim osobama određen broj zapadnih diplomata za koje nisu postojale nikakve indicije da su se bavile nezakonitim poslovima. Dakle, taj institut ostavlja velik prostor diskrecije zemlji primateljici da na taj način šalje poruke zemlji čije diplomate proglašava personom non grata — rekao nam je Kovačević.

Srbijanski tjednik Vreme ovaj je potez prokomentirao rekavši da Bezbednosno-informativna agencija Srbije (BIA) i 'posle ostavke ALEKSANDRA VULINA, koji je pod američkim sankcijama, očigledno radi punom parom', dok je 'predsednik Srbije Aleksandar Vučić u mnogim od svojih oko 300 ovogodišnjih obraćanja javnosti upozoravao na veliku špijunsku opasnost po bezbednost Srbije, uskraćujući javnost za detalje'. Vulin je podnio ostavku 3. studenog, nakon što je SAD protiv njega uveo sankcije zbog veza s Rusijom i sumnje da je umiješan u trgovinu drogom. 'SAD i EU traže moju glavu kao predušlov za neuvodenje sankcija Srbiji. Nisam uzrok ucena i pritisaka na Srbiju i srpski svet, ali neću da dozvolim da budem povod za uteče i pritiske na Srbiju i srpski svet', rekao je Vulin povodom svoje ostavke, koja se tumači kao rezultat pritisaka SAD-a na Vučića da se riješi problematičnog dužnosnika.

Prema anketi koju je provela Nova srpska politička misao, a čiji su rezultati objavljeni 15. studenog, ulazak Srbije u Evropsku uniju podržava 38,8 posto ispitanih, a protiv mu se 32,5 posto, dok 'uspstavljanje najčvršćih veza sa Rusijom, Kinom i zemljama BRIKS-a' podržava 63,4 posto ispitanih.

■ Tena Erceg

Za sve nevine

Spuštanjem vijenca u Dunav odali ste počast civilnim žrtvama zločina u Vukovaru?

Kao i svake godine, položili smo vijence na Memorijalno groblje u Vukovaru, na Ovčaru, a isto tako, dan nakon Dana sjećanja i u Dunav, za sve civilne žrtve rata. Na Dan sjećanja komemoriramo sve žrtve grada Vukovara, poginule branitelje, kao i sam taj dan koji je jedan od najtužnijih u modernoj hrvatskoj povijesti. Međutim, smatramo da je isto tako važno tih dana sjetiti se svih civilnih žrtava rata, uključujući nevine žrtve srpske nacionalnosti.

Kako komentirate hajku zbog toga?

Hajka je podignuta od onih koji će napraviti sve da zajednica ostane podijeljena i da uvijek postoji tinjajući sukob između Hrvata i Srba jer je to jedino na čemu mogu graditi političke poene koji se, u nedostatku sadržaja, oduvijek temelje samo na strahu, mržnji i podjelama. IVAN PENAVA i Domovinski pokret odlučili su ove godine na najbezobzirniji način iskoristiti žrtve branitelja i civila Vukovara kada su predstavnici srpske nacionalne manjine i nama prijetili incidentima u slučaju da dodemo položiti vijence u Vukovar. Smatram da je zbog specifičnog manjinskog položaja SDSS donio jedinu moguću odluku u toj situaciji jer iz poštovanja prema žrtvama nisu željeli biti uvučeni u incident insceniran od Penave. Naša situacija jest politički drugačija pa smo odlučili da nećemo dozvoliti radikalnoj desnici da privatizira domoljublje i zabranjuje čovjekoljublje.

Iz Mosta kažu da ste 'veći Pupovac od Pupovca', a Marija Selak Raspudić to je nazvala 'kvaziljevičarskim preseravanjem'. Njima smeta što gube od Domovinskog pokreta i onda umjesto da se odmaknu od takve politike mržnje i podjela, upravo u nju ulijeću. Takmiče se s Penavom i sličnima tko će gore, tko će radikalnije, s više mržnje i difamacije govoriti o onima koji zagovaraju ustavne vrijednosti pravde, mirovorstva i jednakosti. Odabrali su valjati se u glibu politike kratkog daha bez sadržaja. To ih čini irelevantnim u našim očima. Uostalom, njihova konstantna fiksacija na nas samo pokazuje njihovu frustraciju vlastitim neuspjehom.

Kako komentirate prijetnje zastupnicima SDSS-a da ne smiju doći u Vukovar?

To je loše za sam Vukovar jer je izuzetno važno da politički predstavnici srpske nacionalne manjine dolaze odati počast žrtvama Vukovara kao i mučki ubijenima na Ovčaru, kao što bi bilo važno da političari većinskog naroda zajedno s političkim predstavnicima srpske manjine komemoriraju civilne žrtve srpske nacionalnosti. Zajedničko komemoriranje ovakvih traumatskih događaja iz naše povijesti bilo bi zalog za budućnost.

■ Mirna Jasić Gašić

Policajci u hladovini

Dok su četvorica nasilnika kraj Nuštra napadala automobil somborskih registracija, nekolicina policajaca zauzela je sigurnu poziciju promatrača. Nakon naše objave snimke napada policija je ipak reagirala

NA dan održavanja Kolone sjećanja u Vukovaru huligani su kraj Nuštra napali srpske studente u automobilu somborskih registracija, dok je policija sve to mirno promatrala. Nakon što je portal Novosti objavio snimku dogadaja, PU vukovarsko-srijemska provjerava postupanje svojih kolega. Takoder, identificirali su izgrednike koji su prijavljeni zbog kršenja Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira te Zakona o sigurnosti prometa na cestama.

Na snimci je vidljivo da četvorica mladića izlaze iz automobila vukovarskih registracijskih oznaka te uz povike nasrću rukama i nogama na drugi osobni automobil. Prema riječima svjedoka koji je iz svog automobila zabilježio napad, muškarci su napali vozilo sa somborskimi tablicama koje se kretalo u pravcu Vinkovaca iz Vukovara, na izlazu iz Nuštra. Sve se odigralo u prisustvu policije, ali huligani na licu mjesta nisu dobili čak ni prijavu za remećenje javnog reda i mira.

Očevidec napada, u suprotnoj traci, iz smjera Vinkovaca prema Vukovaru, uočio je Audi vukovarskih registracija. Naglo je promijenio smjer i nepropisno se ubacio u drugu traku, onu u kojoj su bili putnici iz Sombora i sam očevidec.

— Odjednom su ušli u moju traku i krenuli da me zaobilaze u velikoj brzini. Auto koji je išao u suprotnoj traci morao se pomaknuti na ugibalište za autobus. Da nije, desio bi se frontalni sudar. Ubacili su se ispred mene, a

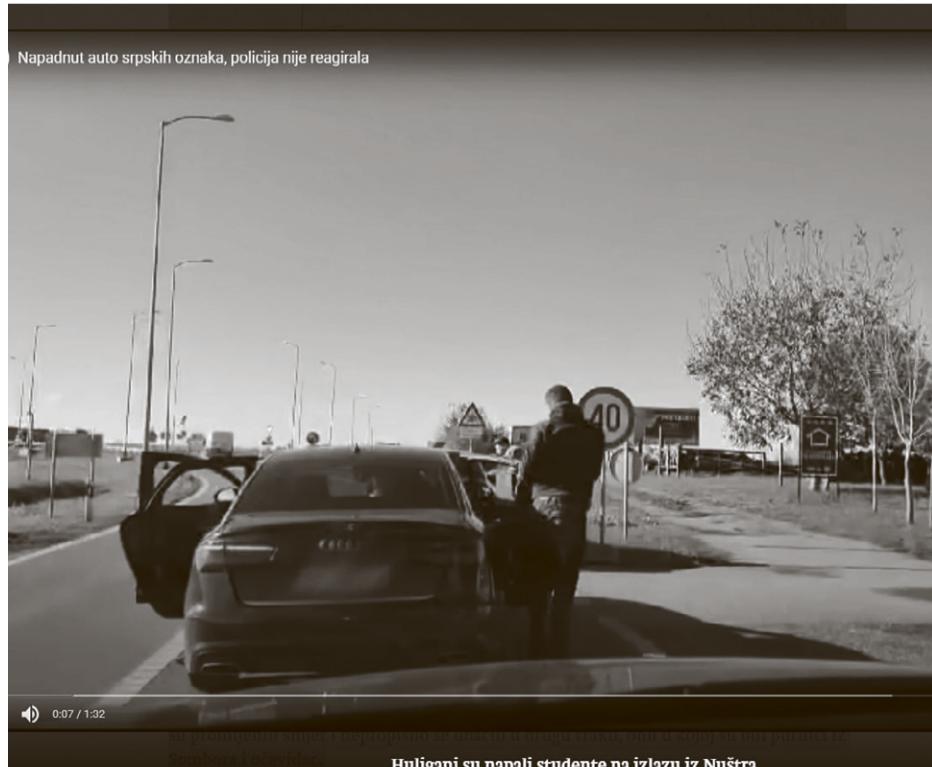
iza vozila sa srpskim registarskim oznakama. Tad su počeli s gestikulacijom, trubljenjem i nabijanjem na to vozilo, dali su im do znanja da stanu. Onda sam shvatio da nešto nije kako treba, kako zbog dana koji se obilježavao tako i srpske registracije. Zato sam iz predostrožnosti upalio kameru na mobitelu. Tamo se vidi da su psovali, lupali na auto i otkinuli retrovizor. Na snimci se vidi i da jedan od njih nosi crnu majicu s grbom HOS-a — govori svjedok koji je htio ostati anoniman.

Pitanje je što bi se sve dogodilo da se sasvim slučajno na cesti nije pojавio policijski kombi. Međutim, kako se vidi na snimci, huligani su se vrtili u svoj auto, okrenuli se i nastavili u suprotnom smjeru. Prije odlaska jedan među njima, onaj u HOS-ovoj majici, masno je opsovao 'srpsku majku' osobama iz drugog auta. Vozač koji je snimio incident dao je izjavu u policijskoj postaji u Vinkovcima. Rečeno mu je da su napadnuti studenti iz Srbije koji su išli u Bosnu i Hercegovinu. — U stanici su mi također rekli da su odustali od progona i privatne tužbe jer ne žele dolažiti na sud i biti izloženi javnosti. Isto tako, rekli su mi da su oštećenja na njihovom autu postojala i prije. Ne ulazim u to, ali između redova sam shvatio da od toga neće biti ništa i da će taj zapisnik završiti u ladici — prepričava svjedok.

— Policijski kombi je bio pored, čak i jedan policijski auto, dva policajca su gledala u to. Napadači su sjeli u auto i otišli, a policajci stoje i gledaju. Nikome to nije bilo čudno. Rekao sam policajcu da je nebitno tko sam ja i koje su tablice na mom autu, ali dozvoliti da netko nekoga tako brutalno napadne i da se ne reagira na to zaista je sramotno. Zato sam vam poslao ovaj snimak. Nije na meni

Nasilnici izlaze iz automobila uoči napada

Napadnuti auto srpskih oznaka, policija nije reagirala

Huligani su napali studente na izlazu iz Nuštra

da postupam dalje, ali volio bih da se nađe netko u ovoj zemlji da zaštiti ljude kada je to potrebno. Znam da bih htio da i meni netko priskoči u pomoć u takvoj situaciji — govori očevidec.

Naglašava da su se huligani u autu vukovarskih registracija i prije napada ponašali razuzdano.

— Osim ovog napada, oni su ugrožavali i sve druge, načinili su nekoliko prometnih prekršaja. Zbog neprimjerene brzine su zamalo izazvali sudar. Ne znam zašto bi se prema njima postupalo s razumijevanjem. Oni su sve nas u toj koloni ugrožavali, a pušteni su da samo tako odu — rekao je svjedok.

■ Anja Kožul

FRAGMENTI GRADA

Knjige i čitanje

ODAVNO nisam pročitao knjigu, baš bih mogao kupiti jednu. Koju bi mi preporučila? Nemoj samo onu koja je najskuplja... Govorio je otrlikike tako jedan iz grupe mladića, rekao bih da se radi o mladem dvadesetogodišnjaku, na koju sam nedavno naletio pored štanda jednog od nakladnika na najvećem ovdašnjem sajmu knjiga. Imao je dečko na sebi, kao i ostali mu pajdaši, trenirkastu majicu dugih rukava zvanu hudica. Na leđnoj joj se strani tršio naziv i logo jedne domaće – štoviše međunarodne! – privatne visokoobrazovne sveučilišne institucije što imenom ambiciozno namiguje na ideale slobode, nezavisnosti, neovisnosti. Držanjem, odjevnim stilom, gegovima, kvazifrajerskim cerekanjem – nastupom općenito – u tom su prizoru kao grupa pomalo nalikovali nekoj od verzija američkih koledž bojsa, klasičnog motiva koji se već decenijama obilato provlači kroz holivudske filmove, a prije toga pojavljivao se u književnosti.

Pustimo sad po strani lako uočljivu primarnu motivaciju navedenog iskaza s početka natuknice. Isti je naime bio u funkciji nevinog flerta, pokušaja šarmiranja i uvodnog očijanja s generacijski mu bliskim djevojkama koje su radile na dotičnom štandu knjiga. Ne ulazimo ni u vrijednosnu procjenu koliko je pritom takav 'ulet' bio originalan, spretan ili nespretan. Za potrebe ove rubrike to nije ni važno. Zanimljivije nam je pritom zapitati se kako i zašto je motiv nečitanja knjiga, ovo-tjednom neimenovanom junaku ove rubrike poslužio kao ulazna dlačica s kojom je startao djevojku zaposlenu na štandu?

U redu, kontekst je takav, sve je jasno, sajam je knjiga, pa prve asocijacije razumljivo vuku na praksu čitanja i knjige. Ali dečko je pritom očito i student. E sad, možda opasno plešem po rubu. Prijeti li mi naivno upadanje u zamku ako s profesionalne strane ustvrdim kako bi knjige i čitanje dalje mogli, a i trebali, biti vrlo važne sastavnice u obrazovanju u pomalo poodmaklom 21. stoljeću? Jer kada bi tome doista bilo tako u zbilji, onda bi navedena konstatacija jednog studenta – pa makar taj bio i sa neke od ovdašnjih besmislenih privatnih škola kojima je primarni i isključivi motiv profit, a 'obrazovanje' tek prečica do iste – bila ne samo loša frajerska dlačica upućivanja curama, već i nesvesna manifestacija vlastite gluposti. Zvući grubo i konzervativno? Znate li vi prof. Hromadžiću u kojem vremenu i u kakvom svijetu živate? Jeste li čuli za digitalnu epohu i budućnost s umjetnom inteligencijom? Što je vama, tko još iz te generacije čita klasične, analogne knjige i tko ima pravo od njih to tražiti?

Da, znam za sve to, ali se i dobro sjećam da su me bedastoče poput opisane iritirale i prije trideset+ godina, u prahistoriji predinternetskog doba, kada bijah u godinama heroja ove priče, kao što me ljute i danas. Ne, nije generacijska, već je vrijednosna stvar u pitanju i na kocki.

■ Hajrudin Hromadžić

За свакога понешто

Старији радо посећују трибине, а децу укључу- јемо у Програм плус

У коликој су мјери беломанастирски Срби заинтересирани за рад ВСНМ-а и, посљедично, мањинске изборе?

Интерес за мањинске изборе углавном је слаб, као и излазност. Шта се активности тиче, људи дођу на тематску радионицу или предавање које организује Веће, но то обично буду старији; млађи баш нису заинтересовани. По попису становништва 2021. на беломанастирском подручју живи више од 1.200 грађана српске националности, али међу такве су укључени и они који живе у иностранству или им је овде уписано пребивалиште. И, наравски, старија популација је бројнија од млађе. Млади су отишли у Ирску или Немачку, а старији са својим пензијама, мада мизерним, некако решавају основну егзистенцију. Рад наше заједнице видљив је кроз српска удружења која делују у Белом Манастиру. Недавно смо тако обележили стогодишњицу оптирања Срба из Мађарске, у поводу које је одржан веома поучан округли сто са неколико професора-предавача. И њега су углавном по-пратили старији, а на саму завршницу дошло је шездесетак људи. Први смо пут као мањинска заједница имали прилику да се укључимо у обележавање Дана Белог Манастира и то кроз програм под покровitelјством градских власти. Поред тога, почетком новембра у Барањској су се кући окупила наша друштва из три жупаније – наше, Вуковарско-сремске и Вировитичко-подравске – те нам кроз ста-ринска јела пренела део својих традиција.

Уз остало, предводите Ансамбл Чувари традиције барањских Срба?

Тако је, тежиште и полазиште наших активности је очување традиције људи српског порекла из Барање и то првенствено кроз овдашње игре; иако репертоар оплемењујемо другим плесовима са подручја некадашње Југославије, акценат нам је на овом простору. У Ансамблу има различитих узраста, али нам и ту фали младости која очито није превише заинтересована.

на за традицију. Ипак, чланство чини и млађа екипа, деца из барањског места Угљеште одређен број младих Беломанастираца, тако да у раду ансамбла учествују играчи од четири-пет до 79 година.

Бисмо ли могли казати да се Бели Манастир профилира као једно од културних средишта Срба с истока Хрватске? Шта се тиче Осјечко-барањске жупаније то свакако јесмо, али се пуно тога догађа и у суседној, Вуковарско-сремској. Могу да кажем да се максимално трудимо оплеменити културни живот овде, а као заједница се укључујемо у градске активности да бисмо били препознатљиви, у чему нам власти дају велику подршку. Део културних активности одвија се у Барањској кући. Као Веће не можемо сами да апликујемо за неку капиталну донацију или пројекат градње и обнове, али можемо преко Српског културног центра чији смо управитељи од лани, на основи градског решења: тако се јављамо на конкурс за капиталне донације зво-а, па опремамо Центар да функционише за сва удружења која раде у склопу њега. Поред ВСНМ-а као управитеља, то су Чувари традиције барањских Срба, скуд Јован Лазић, Удружење родитеља и деце Пчелица, Удружење жена Дукат и Просветин пододбор. Сви имамо свој распоред и доовољно простора, а ВСНМ као кровно тело настоји осигурати све шта треба да склопи функционише и да сви у њему квалитетно проводимо своје програме.

А исказују ли деца и родитељи занимање за СНВ-ов Програм плус?

Пре него шта је Програм стартао са активностима сви смо помало били у страху како ће га се прихватити, но сада имамо више од педесетеро уписаних који са приволом својих родитеља долазе на активности трипут седмично: има ту садржаја за малишане предшколске доби, али и инструкција из математике, информатике и роботике. У оквиру музичке културе деца уче основе свирања синтесајзера и тамбура, а у најави је и хармоника. Деца су за све то заинтересована, посебно она из мањих места, за коју обезбеђујемо превоз – њима је догађај чим седну у аутобус и отпуне се из својих села у којима углавном нема за њих организованих активности. Поред тога, Програм плус је посебно значајан кад се зна да је из године у годину све мање уписаних на наставу по моделу Ц; једини барањска школа у којој се проводи настава по моделу А је она у Јагодњаку. Наравно, све је то последица демографског одраста грађана српске националности у Белом Манастиру и целео Жупанији.

■ Ненад Јовановић

МАЊИНСКИ ЗАСТУПНИК

Корисна децентрализација државних некретнина

Сabor је расправљао о приједлогу Закона о управљању некретнинама и покретнинама у власништву Републике Хрватске. Овим законом се жели постићи оптимизација управљања имовином и убрзање активације неискоришћених некретнини у власништву државе. Осим тога, циљ је смањење портфоља таквих некретнини, што је уједно новина у овом приједлогу закона. Једна од битних одредби је децентрализација управљања државном имовином према жупанијама и градовима.

Борис Милошевић, сдес-ов саборски заступник, наводи да је проблематична ситуација на терену у земљишним књигама и катастру. Сматра да би се књижење државне имовине због тога могло одужити, да ће се тражити превише папирологије те да ће ресорно Министарство просторнога уређења, градитељства

Овим приједлогом закона је прописана могућност располагања некретнинама без накнаде у корист установа чији је оснивач Република Хрватска и/или јединица локалне и подручне (регионалне) самоуправе, а у сврху остварењу пројекта од друштвеног и господарског значаја, којима се доприноси остварењу циљева планова развоја јединица локалне и подручне (регионалне) самоуправе. Приједлог предвиђа и оснивање особне службности права упораде без накнаде у корист организација цивилног друштва – давање у закуп некретнина организацијама цивилног друштва.

— То је све у реду и то подржавам, али бих замолио да се размотрити статус Вијећа националних мањина, савјетодавних локалних тијела која представљају мањине на локалној рazine. Вијеће је по Уставном закону о правима националних мањина непрофитна правна особа и прорачунски корисник. Вијећа често немају простор иако су им то јединице локалне самоуправе дужне осигурати – нагласио је Милошевић.

Иако разумије легитимни интерес државе да активира имовину која пропада, заступник сматра спорним што се даје у закуп она имовина која има терет забра-

Некретнине државе иду у власништво јединица локалне самоуправе (Фото: Патрик Мацек/PIXSELL.)

и државне имовине бити затрпано предметима.

— Што се тиче закона и јавне расправе, дosta пажње су привукли планински објекти као дио јавне планинске инфраструктуре коју су градили Хрватски планински савез и планинске удруге, чланице Хрватског планинског савеза. И данас користе и одржавају већину планинских објеката. Добро је да ће држава ићи за тим да се склопи уговор о кориштењу и одржавању тих планинских објеката, без накнаде, на неодређено вријеме – рекао је Милошевић.

Он сматра да је добро што ће све некретнине у власништву државе, које су на дан 1. сiječnja 2017. биле у нарави школе, домови, ватрогасни домови и слично, постати власништво јединица локалне самоуправе. То је велика промјена с обзиром да је, како је објаснио Милошевић, требало по неколико година како би граду или опћини био дарован неки дом или зграда школе. Такви објекти су, навео је, битни за ту средину, а држава готово да не зна да та имовина постоји. Прелазак из државног власништва у опћинско је важан и због европских фондова кроз које неки објекти може бити ревитализиран.

не располагања до склапања међународног споразума.

— Опреза ради морам поставити питање, може ли држава располагати с нечим што није њено? Јер Република Хрватска није уписана у земљишне књиге. Што ако сутра закупац каже да он неће плаћати закупницу, ако дођемо до судског спора? Осим тога, нетко тко можда користи ту имовину, али има само миран посјед, има право првозакупа. Дакле, мирни посјед је посјед који је најслабије квалитете и заправо, нетко може запосјести ту имовину и могао би стећи мирни посјед. Мислим да би боље и оправданије било да смо у одредбу ставили да правни субјект, који полаже право на ту имовину, има право првозакупа – казао је Милошевић.

Поново је истакнуо примјер на обали ријеке Уне код Штрбачког бука. Без обзира што је држава власник некретнина и објеката на обали, нетко их је запосјео и тврди да има право на њих.

— Тко ту штити природно богатство државе? Кome се треба обратити да тог узурпатора потјера или да се можда одлучи другачије? Овако испада да свако може запосјести било коју државну имовину и правити се блесав – поручио је Борис Милошевић.

■ Ања Кожул

Највећа драгоценост

Моје Милице више нема, али погледам у њезин гоблен па као да видим какву икону, каже умировљени жељезничар, удовац Мићо Mrkobra (88) из Славског Поља

ПРИЈЕ само два мјесеца 88-годишњи Мићо Mrkobra из Славског Поља остао је без супруге Милице и вјеројатно ће требати још пуно времена да туга јења и да се као удовац привикне на живот без своје дружице. Иако у овом тренутку све што је пар стекао у 63 године заједништва Мићи мало значи и у малочему ужива, једна слика што виси на зиду дневнога боравка за њега представља драгоценост коју низашто не би мијењао. Тек би га се грубом силом дало одвојити од ње.

— Та слика је гоблен који је мени моја Милица везла потајно, да не знам. Након што га је једне давне године довршила и дала уоквирити, даровала ми га је на сам Дан жељезничара јер је знала колико ће ме тиме обрадовати; ја сам ипак готово пуних четрдесет година радио на жељезници. Моје Милице више нема, али чим ујутро устанем погледам у њезин гоблен

као у какву свету икону, па ми се причи ни да том локомотивом изvezенom разнобојним концем она сада сама управља — каже нам однедавни удовац, док са зида скида оквир повећих димензија, како бисмо сами боље видјели и фотографирали вјешти ручни рад његове покојне супруге. Почетак Мићине животне приче обиљежила је злогласна 1941., кад је био шестогодишњак.

— Чим су усташе почели палити наша кордунска села и свирепо убијати људе, тата Никола се придружио партизанима а мајка Ката је с нас четврето дјеце побјегла на Петрову гору. Имао сам свега шест година, али се добро сјећам како смо се она, моја сестра, двојица браће и ја скривали у некаквом густом грмљу крај партизанске болнице из које бисмо повремено добивали воду и нешто хране, тек толико да опстанемо. Насрећу, усташе нису пронашли ни нас ни болницу. Запамтио сам и једну докторицу, кас-

није сам сазнао да се зvala Марија Шлезингер: међу гробовима и спомен-обиљежјима Петрове горе је и њен, па га понекад обиђем. С пробојем на Биљегу и ми смо се из збјега вратили у Славско Поље, а по очеву повратку из партизана, на нашој смо дједовини опет започели живот наше породице изничега. Но кад је мама послије пет година умрла, отац је сам преузео бригу о нама грађећи бољи живот најбоље што је знао: видите онај велики споменик на Петровцу, и њега је, с пуно других људи овога краја, градио мой тата — присјећа се времешни Mrkobra бивших десетљећа.

Кад му је отац, у не баш позној доби, умро, Мићо се оженио па са својом дружицом наставио бринути о дједовини. Млади се супруг запослио као телеграфист на жељезници, а радно му је мјесто било на загребачком Западном колодвору. Након десетак година преданог рада његова ће му радна организација додије-

лити двособни стан на Трњаској Савици, где ће се пару родити ћи Катица; каже нам да му је то било можда најсрећније животно раздобље.

Нажалост, тмурни облаци новог рата надвијали су се над безбрижном свакодневницом социјалистичких република, па је почетак сукоба Мићу затекао у Славском Пољу, камо је обitelj отишла за викенд. Будући да повратак у главни град Хрватске више није био могућ, он и Милица опет остају на његовој дједовини.

— Наша је Катица остала у Загребу, била је суткиња у Палачи правде. Кад смо с Олујом и ми, попут толиких других, натјерани у неизвјесност прогонства у Србији, добила је отказ с неслужбеним образложењем да као Српкиња не може судити Хрватима; једна њезина колегица хрватске националности била се због тога побунила предсједнику суда, али је убрзо и њој уручена радна књижица — говори нам Мићо с натрухом разумљиве горчине у гласу.

— Некако смо се дочекали Пожаревца и тамошњег прихватног центра. Домаћи, част изузетима, углавном нису били љубазни. Попријеко су нас гледали замјерајући нам што нисмо остали ратовати у Хрватској. Али смјештај је био бесплатан, а за храну смо зарађивали окопавајући поља кукуруза. Није нам се такав живот баш свидио, па смо се након двије године вратили у Славско Поље — каже Mrkobra. Наставља како да су Милка и он опет морали започињати испочетка, јер је славскопољска кућа, као и све око ње, била темељито опљачкана. А кад су отишли до Загреба и свог стана на Савици, у њему су затекли неке друге људе.

— Имао сам рјешење из 1970-их, све јасно црно на бијело, да ми је додијељено стварско право, па сам се одмах отишао пожалити надлежном министарству у којем су ми објаснили да ми је стан одузет и додијељен другима те да на њега више не могу рачунати. О томе, наравно, нисам добио никакво рјешење, али и дан-данас имам ово да ми је додијељен. Некад било, сад се спомињало, то вјаљда тако иде — објашњава нам Мићо, који је све донедавно релативно добро живио са својим Милицом и с њихове двије подједнаке мировине, од по четири стотине евра.

Отако супруге више нема тешко преживљава са само једном мировином, а још се теже сналази с планирањем издајака и плаћањем рачуна, баш као и набавком и припремом хране. Ту је и цијели низ других мањих и већих, свакодневних или повремених послова које је Милица вјешто, ревно и предано обављала, а он их готово није ни примјењивао.

— Тешко се сналазим у самосталном вођењу домаћинства, али вјаљда ће се мало по мало и то некако средити. Није ми лако што одједном морам сам кухати, а још ми је већи проблем што ћу скухати. Некад ми треба и по цијели дан да смислим што ћу сутра припремити за ручак. Па онда то прање суђа, веша... тко зна кад ћу и хоћу ли уопште стећи вјештину коју је Милица имала! Били смо заједно засадили башчу. Супруга је још била жива кад смо побрали овогодишњи урод и спремили зимницу, но не знам како ћу тај врт, који ми толико значи сад кад су примиња преполовљена, додедине сам обратити да из њега извучем понешто поврћа. Око куће је и десетак стабала различитих воћака о којима сам сам водио бригу, па пекао ракију што за путнике-намјернике, а што за самога себе. Тако да би најбоље било да нас двојица сада наздравимо кушањем те моје 'медицине' — закључио је тужни удовац наш сусрет понешто ведријим тоновима. ■

Успомена на супругу —
Mićo Mrkobra

Crkva Gospe Sinjske

Livno i Sinj bili su jedno

‘To se ženilo, udavalo, to su bila braća, komšije’, priča nam Frane o davno minulim vremenima. Uz šoping i izlaske mladih, ta dva grada danas najviše povezuju Alka i Staza Gospa Sinjskoj koja se proteže na relaciji Solin – Sinj – Livno – Tomislavgrad – Rama. Ta je staza trenutačno jedina kulturno-institucionalna međugranična poveznica ovih krajeva

TMURNA subota u Sinju. Podne prošlo, propustili smo špicu na Pijaci. Sjedamo u kafić Sport, osluškujemo mlađe lokalce, upijamo savjete za provodati se gradom. Stignemo u međuvremenu proučiti spomen-ploču koja стоји на zidu kuće nasuprot kafiću. Radi se o rodnoj kući ANTE BAKOTIĆA BAKE, komunista i vođe proboga iz Jasenovca. Bakotić je povikom ‘naprijed, drugovi’ poveo juriš, a sam u slobodu nije zakoračio, poginuo je u blizini istočnog ulaza u logor. Prvotna je ploča deve desetih oštećena i skinuta, a nova je postavljena 2009. godine.

S lijevog boka čujemo kako se djeca lopataju na trgu, unatoč prvim kapima kiše. Između njih korača i jedan mladi par. Očekivali bismo možda da u Sinju vlada mrтvilo za mlade, ali uvjeravaju nas da nije tako. Istina je da se većina svakodnevnog druženja odvija po kafićima, ali tako je višemanje svugdje. Jedna mlada djevojka ističe da joj se svida što se ovdje nikad ne trebaš s ljudima dogovarati unaprijed, samo dođeš u kafić i nekoga ćeš već sresti.

Tako ohrabreni krećemo u dir centrom. Prolazimo kraj gradskog kina koje redovno radi, a na svakom drugom zidu uočavamo grafite Sinjskih Maligana, vjernih Alkarovih navijača. Košarka je u Sinj stigla 1952. godine, a tri godine kasnije osnovan je klub KK Tekstilac. Šezdesetih je promijenio ime u KK Alkar, a 1982. godine pokrenuli su se Maligani. Uz njihovu je glasnu potporu Alkar 1984. došao do finala kupa Jugoslavije. Ne smijemo zanemariti ni omaž sinjskoj gastronomiji, pred nama se ukazuje legendarni graft ‘Pojidi rade uštipak’.

Zastajemo i kraj Doma mladih, u kojem se stvarala jaka sinjska metal scena. Prostor Doma je 2006. godine privatiziran, što je bio jak udarac za institucionalno razvija-

Spomenik sinjskim antifašistima u Dardinu miniran je nekoliko puta, ali cijeli nikad nije srušen. Šarali su ga često tijekom godina, a možda simpatičnija vandalska epizoda bila je ona u kojoj je netko u podnožju kipa ispisao 'palim pankerima' i 'ustat će punk'

nje lokalne kulturne proizvodnje. Radilo se dalje uglavnom alternativno i van institucija, i tako se zadnjih desetljeća u Sinju organiziralo mnogo vrijedno – festival S.A.R.S. (Sinjski amaterski rock susret) i S.K.U.P.-ove (Sinjski urbani kulturni pokret) projekcije filmova, festival Gljevstok, ekološko-umjetnički program Kašternica. Godine 2021. pokrenut je i festival Nebesa Metalfest, čije je treće izdanje održano ovega ljeta. U fokusu im je i promocija manjih

bendova iz drugih gradova, a domaće je boje ove godine branio jedan sinjski bend, Rđa.

Službena kulturna ponuda, objašnjavaju nam lokalci, vezana je uglavnom uz Dane Alke i Velike Gospe. Staza Gospi Sinjskoj proteže se na relaciji Solin – Sinj – Livno – Tomislavgrad – Rama i duga je 148 kilometara. Hodočasnički je to put kojim se stoljećima pješači k najvećem marijanskom svetištu na ovim prostorima. Ta je staza trenutačno i jedina kulturno-institucionalna međugranična poveznica ovih krajeva. U hodočasničko-turističke svrhe obnavljane su i uređivane tradicionalne pješačke i konjske staze oko Livna, kao i dio napuštene trase Rere, nekadašnje sinjske željeznicе.

Mi ćemo se nakon Sinja zaputiti prema Livnu, pa prolaznike ispred Doma mlađih pitamo dotiču li se Sinj i Livno i van perioda Alke i Velike Gospe. Govore nam da mlađi iz Livna znaju izlaziti u sinjske klubove, Piccadilly ponajviše (koji se i nalazi baš u Livanjskoj ulici), a mlađi iz Sinja znaju odlaziti u livanjsko područje planinariti. To je uglavnom to, u Jugoslaviji su te veze vjerojatno bile jače i raznolikije, konstatiraju dok se krećemo prema spomen-kosturnici sinjskim antifašistima u Dardinu, radu kipara IVANA MIRKOVIĆA. Spomenik je miniran nekoliko puta, ali cijeli nikad nije srušen. Šarali su ga često tijekom godina, a možda simpatičnija vandalska epizoda bila je ona u kojoj je netko u podnožju kipa ispisao 'palim pankerima' i 'ustat će punk'.

Na ručak se upućujemo prema restoranu Dubrovnik, do kojeg se stiže ulicom od

Sevla: Čovjek mi se razbolio, jedan sin umro. Nije bilo lako, ali to je život

Divlji konji potomci su konja koji su nekad služili u poljoprivredi livanjskog kraja

nekad popularnog kafića Zagreb. Ugodni je žamor među žutim lampama i drvenim separeima Dubrovnika. Mirisu pečena jajnjeta i dinstani kupus. Selo Glavice kraj Sinja nadaleko je poznato po kiselim kupusu, a općenito se čovjek u sinjskom kraju ne može dovoljno nadiviti modrozelenom i krupnom lisnatom povrću. Konobarica nam kaže da su taman prije nas bili gosti iz Livna. Dodaje da i sama često voli otici do Livna, primarno zbog dobrih čevapa i livanjskog sira.

Kalorije od ručka trošimo bazanjem do alkarskog trkališta, na kojem se grupa starijih muškaraca okupila radi popodnevnog boćanja. Uza zid stoji i sve promatra JOSIP zvan DODO, nekadašnji radnik Čistoće, koji i dalje svake godine za vrijeme Alke čisti pržinu na trkalištu. Uz njega je njegova ljubimica, bakreno narančasta bicikla. Unis Sarajevo ju je proizvelo.

— Ima joj 70 godina. Posudin je da se slikaju na njoj ljudi kad se žene – kaže Josip.

Priča nam kako su se prije puno više ženili ljudi iz Livna i Sinja, da pola prezimena u selima oko Sinja vuče iz Livna. Želi nam sretan put i mirnu vožnju preko granice.

Iz grada nas ispraća ona posebna blagost neba sat vremena prije sutona. U Obrovcu Sinjskom, lijepom malom selu uz Cetinu, zelena vrata svoga dvorišta otvara nam jedna familija. Supružnici BLANKA i PETAR, njihova kći ANA, stric FRANE i jedan čupavi sivi mačak, primaju nas da s njima popijemo kavu.

— Drago nam je uvik otići u Livno, odemo dva puta mesečno, obavimo šoping. I priroda je super. Naiđu krda konja, sretnemo ih na cesti. Al vidi se da je slabije života u Livnu, manje svita cirkulira nego u Sinju. Prije je svako drža blago, ovce, krave. Ovi iz Glavica, sela pokraj nas, praktički su živili gore oko Livna s blagom, zimi bi se vraćali amo. Sad samo nešto voća i povrća ode ugađamo. Da ste došli ranije, mogli ste ubrat jabuke, maline, prije nego je zakišilo – priča Blanka.

Petar se prisjeća kako je u osnovnoj školi 1970-ih isao u Livno na kampiranje, u sedmom razredu je to bio dio nastavnog programa.

— Išli smo kao izviđači. Znali smo bit po pet-sest dana, bilo nan je lipo – govori nam.

U čakulu za stolom uključuje se i najstariji pripadnik kućanstva, živahni stric Frane, pa vrti priču još više unazad.

— U nas nikad nije bilo krize. Oču reć, nije bilo gladi. Uvik smo imali Cetinu, lovili smo u njoj pastrvu, klen. Imali smo šumu i pašnjake za blago. Radilo se, uvik se nekako preživilo. A Livno i Sinj nije bilo Livno i Sinj. To je bilo jedno. To se ženilo, udavalо, to su bila braća, komšije – priča Frane.

Mnoštvo dodirnih točaka

Grad Livno, smješten na jugozapadu Bosne i Hercegovine, poznat po svojoj bogatoj historiji, livanjskom siru i divljim konjima, grad je i s najvišom stopom odlazaka stanovništva. Statistički podaci pokazuju da je prije rata u BiH u općini Livno živjelo oko deset hiljada stanovnika. Prema posljednjem popisu stanovništva iz 2013. godine, u naseljenom području bilo je ukupno oko sedam hiljada stanovnika različitih nacionalnosti. Mnogi stručnjaci upozoravaju da su ove brojke i manje s obzirom na kontinuiran odlazak mlađih osoba iz BiH zbog političke i ekonomске situacije.

U posjeti Livnu tokom tmurne i kišovite nedjelje rijetki su se mogli sresti na glavnom Trgu kralja Tomislava koji je centralna tačka ovog grada. U razgovorima sa nekim od njih o turizmu i šta sve nudi ovaj grad naveli su da im se turizam svodi na ture potrage za krdom divljih konja, ali da ovaj grad ima ponuditi mnogo više. Dotakli smo se i vjerskog turizma koji povezuje grad Livno sa Sinjem u Hrvatskoj. Najpoznatije je hodočašće Gospi Sinjskoj, a raniji podaci su govorili da su među najbrojnijim hodočasnici bili upravo ljudi iz Livna. Staža za hodočašće proteže se od Solina, Sinja, Livna, Tomislavgrada do Rame. Međutim, ljudi navode kako Sinj i Livno spaja decenijsku povezanost dok su još bili dio jedne države, a da su odnosi između ova dva grada i dalje dobri unatoč granicama.

O značaju vjerskog turizma za grad Livno NIKOLA PERIŠA iz Turističke zajednice Livno istakao je kako vjeruje da bi Put Gospe Sinjske mogao biti značajan za Livno, ali i ostale destinacije onda kada bi se podigao na višu razinu i kada bi staza bila dulja, gdje bi dolazili hodočasnici iz drugih krajeva Europe, pa i svijeta.

— Primjerice, prepisati dobar primjer hodočasnog puta 'Camino de Santiago', gdje je izgrađeno bezbroj smještajnih objekata i ostale turističke infrastrukture – ističe.

Periša je spomenuo kako je ovo hodočašće poveznica između Sinja i Livna, ali i da je mentalitet ljudi koji žive u navedenim gradovima jako sličan pa je i to dodatan razlog zbog kojeg često posjećuju jedni druge, bilo zbog šopinga, druženja ili jednostavno vikend izleta.

— Uvjereni smo kako postoji mnoštvo dodirnih točaka između turističkih zajednica Sinj i Livno, a koje tek treba otkriti i o kojima treba razgovarati – dodaje.

Etnolog ZVONKO MARTIĆ, prior samostana koji je živio 17 godina u samostanu i duhovnom centru Karmel sv. Ilike na Buškom jezeru, navodi kako se Gospina staza itekako može povezati s Livnom i Livnjacima.

— Put Gospe Sinjske kroz livanjski kraj je dio koji je nadodan 'pravom putu' kojim je Gospa iz Rame prešla u Sinj. Prema predaji, 'Gospa je iz Rame išla preko Duvna (Tomislavgrada), Buškog blata i na Kamensko pa do Sinja'.

Kako sam tijekom istraživanja u Rami imao neka saznanja o predajama vezanim za paljenje samostana i preseljenja stanovništva ovoga kraja u Sinj, znao sam da na lokalitetu Privala, koji pripada općini Tomislavgrad – to je lokalitet na prijelazu iz Duvanjskog polja u Buško blato, ili danas Buško jezero – postoji jedini toponom u kojemu je upisana predaja o prijelazu Gospine slike. Naime, tamo postoje u kamenu paralelne udubine za koje lokalno stanovništvo govoriti kako je tu Gospa zaustavila drvena kola s metalnim kotačima i htjela se vratiti u Ramu – kaže na početku našeg razgovora Martić.

Ističe kako su veze Livna i Sinja mnogo snažnije u dijelu hodočašća 14. kolovoza, uoči Velike Gospe.

— Taj dan večernja misa se u puku zove 'livanska misa' jer su Livnjaci tada bili najbrojniji hodočasnici. Tu je prije svega značajan religijski element hodočašća, a sekundaran je turistički. Naravno, uviđej ostaje ona isprepletenost hodočasnika i turista u jednoj osobi, što je teško razdvojiti. Tako je dok god Livnjaci hodočaste u Sinj, a hodočasnica praksa je ponovno postala važan dio religioznosti katolika ovoga kraja, bit će i dio značajn i onaj turistički element – nastavlja Martić.

Navodi kako ne postoji vjerski turizam Livna kao neka osmišljena i planirana strategija bilo lokalnih vlasti ili franjevačke zajednice koja pastoralno i duhovno djeluje u Livnu, ali da turisti dolaze i razgledaju grad i njegove znamenitosti.

— Tu je i svetkovina sv. Petra i Pavla, 29. lipnja, kada u Livno dolazi velik broj vjernika iz okolnih mjestih. Tada se onaj dio trgovine, vašara i zabave može promatrati kao dio vjerskog turizma i dijela izgradnje kulture grada. Ono što je vezano uz Livno, općenito bi se moglo protegnuti na mnoge druge hodočasnike lokacije, a to je da su religijske zajednice zainteresirane i usmjerene na religiozna iskustva, a sve drugo je više spontano i neorganizirano – govori Martić.

Naš sagovornik iz Turističke zajednice Livno Nikola Periša navodi kako su mu se nakon ovog kratkog razgovora s nama rodile neke ideje o uspostavljanju suradnje i potrebi za komunikacijom s turističkim zajednicama u blizini radi bolje turističke promocije i razvijanja destinacije grada Livna.

■ Elmedina Šabanović

*Drago nam je uvik
otić u Livno, odemo
dva puta mesečno,
obavimo šoping.
I priroda je super.
Nađu krda konja,
sretnemo ih na
cesti. Al vidi se da
je slabije života
u Livnu, manje svita
cirkulira nego u
Sinju – kaže Blanka*

Na gradskoj pijaci nema žive duše. Nedjeljom ne radi, doznajemo od jednog čovjeka u prolazu.

— Iselilo je pola grada. Skupi se nešto naroda nedjeljom jedino za misu, i nakon mise u kaficima na Korzu – kaže.

Ispred crkve Svih Svetih desetak ljudi sluša propovijed koja se širom kvarta dobro čuje preko zvučnika. Veremo se dalje uskim ulicama po starom dijelu grada, među kamjenim kućama i lijepim džamijama.

Prag jedne potleušice čisti starija žena, odjevena u majicu kratkih rukava, iako je pošteno zahladilo. Pozdravlja nas velikim osmijehom, kaže da se zime nikad nije bojala. Zove se SEVLA. Planirali su ovu kuću dovršiti, objasnjava, ali je došao rat i ostalo je ovako, maleno i na sve strane jedva pokrpano.

— Čovjek mi se razbolio, jedan sin umro. Nije bilo lako, ali to je život – priča Sevla.

Otvara nam vrataša jedne prostorije u kući, u kojoj drži četiri krave. Krave se znatižljivo primiču vratima, pozdravljaju nas mirno. Sjaj im se dlaka, vidi se da su dobro zbrinute.

— Većinu godine su vani, pasu tu na livadama po gradu. Zimi ih pustim u kuću, i životinjama bude hladno – komentira Sevla.

Upis u birački spisak Republike Srbije

Birači iz Republike Srbije koji imaju boravište u inostranstvu mogu preko diplomatsko-konzularnog predstavništva Srbije podnijeti zahtjev za upis u jedinstveni birački spisak da će na predstojećim izborima glasati u inostranstvu. Zahtjev se podnosi najkasnije pet dana prije zaključenja jedinstvenog biračkog spiska (do 25. novembra 2023. u ponoć). Zahtjev obavezano mora da sadrži ime i prezime birača, jedinstveni matični broj birača, opštinu, odnosno grad i adresu prebivališta birača u zemlji kao i podatke o opštini, odnosno gradu i adresi boravišta u inostranstvu prema kojoj će birač glasati te potpis podnosioca zahtjeva.

Podatak da će birač glasati u inostranstvu može se upisati u jedinstveni birački spisak samo za lice koje je već upisano u jedinstveni birački spisak. Uvid u jedinstveni birački spisak može se izvršiti elektronskim putem na adresi:

<https://upit.birackispisak.gov.rs/>

Zahtjevi za upis u jedinstveni birački spisak podatka o tome da će birač glasati u inostranstvu i za upis u jedinstveni birački spisak dostupni su na sljedećim linkovima:

http://www.zagreb.mfa.gov.rs/odrzavanje/uploads/Zahtev_za_upis_u_birački_spisak_podataka_da_će_birač_glasati_u_inostranstvu_2023.pdf

http://www.zagreb.mfa.gov.rs/odrzavanje/uploads/Zahtev_za_upis_u_jedinstveni_birački_spisak_u_Republici_Srbiji_2023.pdf

Blanka i Petar žive u Obrovcu Sinjskom (gore). Lišće raznih boja nakitilo je park – Livno (dolje)

Blankina i Petrova kćи Ana završila je povijest umjetnosti i sad radi u Splitu, ali surađuje i s Galerijom Sikirica u Sinju. Priđružuje se i ona našem razgovoru.

— Baš smo nedavno u galeriji prijavljivali za iduću godinu izložbu MATE KAIĆA ‘Sveti tlopiši pod bosanskim nebom’. On je prvi livanjski fotoamater koji je snimao puno i na području Sinja, Splita, Dubrovnika, početkom dvadesetog stoljeća. Zabilježio je život ovog kraja uz Cetinu, pa se nadamo da će biti prilike da to napokon vide i ljudi u Sinju – kaže Ana.

U razgovoru vrijeme leti, a sve tanja i gušća narančasta linija na nebu kroz prozor nam daje signal da krenemo dalje, preko granice prije potpunog mraka. Pozdravljamo naše domaćine uz želju da se ponovno sretnemo, pa se kao jedino auto na cesti u tišini probijamo planinskim poljanama prema Livnu.

Uvečer se smještamo u motel pa se odlažimo prošetati centrom grada. Glavni trg osjetno je pust, u kafici i piceriji Metropolis svega je par gostiju. Konobarica na šanku na YouTubeu pušta kompletan album Đorđa Balaševića ‘Dnevnik starog momka’. Iz Sarajeva u Livno večernjim autobusom stiže naša kolegica s Tačno.neta ELMEDINA ŠABANOVIĆ, pa uz piće prepričavamo što su nam ljudi dosad rekli o vezama Sinja i Livna, i životu i svakodnevici u ovom kraju općenito.

Izjutra u restoranu u motelu svira OLIVER DRAGOJEVIĆ, ‘Hajdučka’. Dvoje starijih muškaraca uz kavu komentira prometnu nesreću koju je skrivio ministar MARIO BANOŽIĆ. Slažu se da Banožić zaslužuje ostavku. Križevi na groblju preko puta motela proviruju iz magle. Visoko na Kamešnici pao je prvi snijeg, prekrio vrh kao šećer u prahu.

Po vlažnoj travi, koju idealnom za glijive ocjenjuje naš fotograf SANDRO, hodamo naokolo partizanskog groblja, koje je izgrađeno 1972. godine. Ovdje se nalaze posmrtni ostaci 171 nepoznatog partizana, kao i posmrtni ostaci svih poznatih livanjskih partizana i partizanki. Devedesetih je groblje više puta minirano, ali nikad nije do kraja uništeno. Danas ga prekrivaju različiti grafiti, od velikog smajlića koji dominira glavnom spomeničkom konstrukcijom do ljubavnih soneta po okolnim zidovima.

Kroz centar grada žubori rijeka Bistrica. Izvire blizu centra, iz kraškog brda Baškovač, na izvoru Duman. Uz Bistrigu, kojoj izgled pravda ime, stoji DANIJEL, iz žute kese vadi kruh pa njime hrani ribe i golubove. Kaže nam da to radi svake nedjelje. Pitamo ga kakav je život u Livnu.

— Liti nam je vruće, a zimi hladno. Sve je kako triba bit – odgovara.

Dodaje da im je svakodnevica malo živnula kroz avanturistički turizam koji se sve više razvija zbog divljih konja u ovom kraju. Potvrđuje nam i on da ljudi iz Livna još uvijek rado odu do Sinja, najviše na Alku ili za Veliku Gospu.

Od mljeka ne radi sir jer joj se to ne isplati, glavnu riječ u gradu odavno vodi Mljkara Livno. Sir se ovdje organizirano proizvodi još od kraja 19. stoljeća, a Mljkara Livno, osnovana 1970. godine (tada pod nazivom Zagrebačka mljkara), standardizirala je proizvod. Danas u ponudi nude dimljeni sir, sir s mješavinom papra, ekstra zreli, svježi, mlađi, što god da vam srce poželi.

I Sevla se prisjeća kako su se nekad putevi Sinja i Livna spajali, a žene se udavalo, doslovno davalno. Za želje potreba nije pitala. Od njene se prizemnice spuštamo natrag prema centru grada, prolazimo prvo kraj gimnazije, a onda i kraj Osnovne škole Ivan Goran Kovačić. Najuspješniji sportski kolektiv u Livnu ženski je košarkaški klub Livno, osnovan 1984. godine kao ŽKK Troglovlav. Prolazeći kraj oš Ivan Goran Kovačić prisjećamo se da je prva predsjednica kluba bila SENIJA JELEČ, nastavnica tjelesnog i zdravstvenog odgoja u toj školi. Jedan dječak zig-zaga biciklom oko uličnih lampi postavljenih na Korzu, blizu dijela na koji se spaja ulica što se zove Sinjska. Lišće raznih boja nakitilo je obližnji park, čuje se kako šušti pod nogama malobrojnih prolaznika.

Livno napuštamo cestom koja vodi prema Kupresu. Put nam presreće krdo od dvadesetak divljih konja. Preko ceste prelaze polako, vidi se da su se na ljude i ljudske mašine navikli. Procjenjuje se da danas ovdje živi oko tisuću konja, a od 2013. godine zaštićeni su i zakonom. Ovo su potomci konja koji su nekad služili u poljoprivredi livanjskog kraja. Mechanizacija je učinila svoje, pa su konji u drugoj polovici prošlog stoljeća pušteni da žive na svoju ruku. Bez gospodara, a možda i bez boga. Preživjeli su tako desetljećima na visoravni Krug, a u zadnje im vrijeme smetaju jedino vjetrenjače koje su postavljene po brdima kojima se kreću. Možda strahuju i od veće najeze turista – valjalo bi to provjeriti, ali ne znamo kako. Ništa ih ne umijemo priupitati, ni imaju li kakve rođake preko granice u Sinju, da zaključimo ovu međugraničnu priču. Nema nam druge nego uživati u činjenici da nas ladno ignoriraju i nastavljaju dalje svojim putem, kroz oblake u kas. ■

Humanost do srži

Kada se 15. oktobra 1958. dogodio akcident u Vinči, u svijetu još nije bilo uspješnog liječenja radijacijske bolesti. U Parizu se prof. Georges Mathé odlučuje na eksperimentalan, radikalni postupak liječenja ozračenih vinčanskih znanstvenika – transplantaciju koštane srži

ANEGDOTA kaže da je 1946. godine, tokom TITOVOG službenog posjeta SSSR-u za vrijeme predstavljanja svih sovjetskih znanstvenih dostignuća, on kradomice šapnuo prof. PAVLU SAVIĆU: 'Hajde, Pajo, da mi pravimo naš institut.' I već dvije godine kasnije, na desnoj obali Dunava, svega 16 kilometara od Beograda, u mjestu Vinča – do tada poznatom kao prapovijesno nalazište – izrasta Institut za nuklearna istraživanja. Ubrzo po osnivanju, Institut dobiva zadatak da realizira državni nuklearni program istraživanja i upravo tu nastaje uvod za temu romana 'Slučaj Vinča' GORANA MILAŠINOVICA i kasnije filma 'Čuvari formule' redatelja i scenarista DRAGANA BELOGRLIĆA.

Istinita priča počinje 15. oktobra 1958. godine zvukom centralnog alarma za detekciju prekomjernog radioaktivnog zračenja koji se ne gasi punih deset minuta. Naime, u sali sa eksperimentalnim reaktorom grupa mladih znanstvenika bila je ozračena visokom dozom radijacije prilikom izvođenja eksperimenta. Budući da mjerni uređaji ne uspijevaju očitati visinu radijacije, opravdano se zaključuje da je ona smrtonosna. Prof. Pavle Savić, tadašnji direktor Instituta (u filmu ga igra PREDRAG MIKI MANOLOVIĆ), brzo telefoniра u Pariz dogovarajući liječenje jugoslavenskih znanstvenika u Institutu Curie, jedinoj ustanovi u svijetu koja ima iskustva sa liječenjem radijacije. Kako je Savić prije rata bio na specijalizaciji u Institutu za radij u Parizu kod IRÈNE JOLIOT-CURIE i kako je njihov zajednički rad doveo do otkrića cijepanja atomske jezgre, slovio je za veliki autoritet u znanstvenim krugovima. Vijest o ovom događaju i upućivanju ozračenih znanstvenika u Francusku tadašnja država naknadno, vrlo kontrolirano i uz minimum informacija, pušta u javnost preko agencije Tanjug i dnevnog lista Politika.

U tom trenutku u svijetu ne postoji uspješno liječenje radijacijske bolesti, koja izaziva niz promjena na staničnoj razini, a najosjetljivije su stanice koštane srži, crijeva, reproduktivnih organa, limfociti i dr. Ozračeni znanstvenici smješteni su u sterilne bolničke uvjete i daju im transfuzije krvi, što kratkoročno pomaže, ali je njihovim oštećenim organizmima potrebna ne samo svježa krv nego i nova koštana srž. To zna prof. GEORGES MATHÉ (kasnije poznati onkolog i imunolog, u filmu ga igra francuski glumac ALEXIS MANENTI), koji do tada bezuspješno izvodi presađivanje koštane srži na laboratorijskim miševima, što je upravo scena kojom počinje Bjelogrlićev film. Tu je radnja centrirana oko dva glavna lika, znanstvenika koji vodi nuklearni program u Vinči, prof. DRAGOSLAVA POPOVIĆA (igra ga RADOMIR RAŠA BUKVIĆ, ali u stvarnosti Popović nije bio ozračen) i prof.

Mathéa, koji je zadužen za liječenje vinčanskih znanstvenika, dok Milašinović u svojoj knjizi kronološki opisuje razvoj bolesti i tok liječenja naučnika u Parizu, prethodno im izmjenivši imena. Uzevši u obzir činjenicu da je imunitet čovjeka ipak drugaćiji i da su ljudi otporniji od laboratorijskih miševa, Mathé se odlučuje na radikalni, eksperimentalni i posljednji mogući postupak liječenja – presađivanje koštane srži od dobrovoljnih davalaca. Roman 'Slučaj Vinča' potanko opisuje dileme i strahove Parižana koji pristaju na rizik da im se iz bedrene i grudne kosti izvuče jedna litra koštane srži pod pretpostavkom da će je organizam s vremenom nadoknaditi, a sve radi spašavanja života mladih znanstvenika iz Jugoslavije. Scene presađivanja u 'Čuvarima formule' su intenzivne, mučne i tužne, posebno u postavljanju kontrasta između usahlog i slabog tijela ROSANDE DANGUBIĆ i raskošne ljepote Parižanke ODET DRAGI koja pristaje na ovaj rizičan zahvat unatoč tome što je kod kuće čeka briga o djeci. I film i knjiga naglašavaju humanost i hrabrost davalaca, ali i jedina dva parametra koja je tada prof. Mathé mogao uzeti u obzir prije postupka, a to su podudarnost krvne grupe i spola darivatelja i primatelja. Njegov pionirski pothvat bio je uspješan, predstavlja prekretnicu za buduća liječenja i danas se naziva alogena transplantacija, jer darivatelj i primatelj nisu srodne osobe.

Transplantacija koštane srži danas je rutinska metoda liječenja zločudnih bolesti poput akutne i kronične leukemije, malignog limfoma, multiplog mijeloma, a uspješno se liječe i neki oblici anemija kao i teški deficiti imunog sustava. Da bi se uopće moglo provesti liječenje alogenom transplantacijom, neophodno je da su darivatelj i primatelj podudarni u sustavu tkivne snošljivosti. Upravo taj sustav određuje kako će obrambene stanice, limfociti, reagirati na tude stanice. Kada je ostvarena potpuna podudarnost, reakcija limfocita je slaba pa je liječenje moguće. Prof. Mathé davaoce koštane srži za vinčanske znanstvenike traži u kartoteci dobrovoljnih darivatelja krvi, dok su liječnicima danas na raspolaganju veliki svjetski registri sa podacima o mogućim dobrovoljnim nesrodnim darivateljima. Njegovi pacijenti i Parižani brzo se upoznaju, razvijaju prijateljstva i ostaju u kontaktu niz godina nakon zahvata, dok su danas propisana stroga pravila koja se odnose na kontakt darivatelja i primatelja. Ona nisu ista u svakoj zemlji, ali svugde vode računa o anonimnosti minimalno prvih godinu dana. U Hrvatskoj izravni kontakt nije dozvoljen u prve dvije godine nakon prve transplantacije. Prije nego što se odobri izravni kontakt, Hrvatski registar dobrovoljnih darivatelja krvotvornih matičnih stanica obavještava darivatelja i bolesnika o prednostima i rizicima takvog kontakta, te obje strane moraju dati

pisane pristanke za otkrivanje svog identiteta. Komunikacija je moguća ranije isključivo anonimno, pisanim putem, posredstvom Hrvatskog registra koji provjerava sadržaj prepiske i uklanja informacije koje bi mogle otkriti identitet jedne ili druge strane. Prva transplantacija koštane srži u SFRJ izvedena je 1983. godine u Zavodu za hematologiju Klinike za unutarnje bolesti KBC-a Zagreb, gdje se i danas uspješno izvodi. Sam zahvat je rutinski, provodi se pod općom anestezijom i organizam zaista kroz neka četiri tjedna nadoknadi uzetu koštanu srž.

U Parizu je prof. Mathé sa svojim timom proveo tada eksperimentalnu metodu liječenja – transplantaciju koštane srži nad RADOJKOM MAKSIĆEM, Rosandom Dangubić, DRAŠKOM GRUJIĆEM, STJEPKOM HAJDUKOVIĆEM i ŽIVOTOM VRANIĆEM. Od njih pet, četvero je preživjelo, dok je student završne godine fizike Života Vranić u trenutku nesreće bio izložen prevelikim dozama zračenja. Liječenje u Parizu trajalo je četiri mjeseca, da bi se znanstvenici vratili u Beograd u veljači 1959. godine, gdje su smješteni na Hematološko odjeljenje Interne klinike Vojnomedicinske akademije nastavivši oporavak pod nadzrom domaćih liječnika, o čemu je javnost ukratko izvijestila Politika.

Državni nuklearni program istraživanja zatvoren je 1968. godine, a o događaju koji je u znanstvenim krugovima bio nazivan 'Vinča akcident' sudionici nisu javno govorili. Mnogo godina kasnije, krajem 1997., u biltenu Instituta izlazi posthumno objavljen tekst 'Svjedok dogadaja' Stjepka Hajdukovića. Godine 2013. o samom događaju i liječenju u Parizu pred kamerama RTS-a govori Radojko Maksić, a godinu dana pred smrt, 2020., Kreativni centar objavljuje njegove dnevničke bilješke iz Pariza. Prema njegovoj želji, cjelokupna autorska naknada od knjige 'Dnevnik iz bolnice Kiri' namijenjena je liječenju djece oboljele od karcinoma. Profesor Georges Mathé nastavlja svoja istraživanja, prvi definira i kasnije proučava transplantacijsku bolest, osniva Specijalistički onkološki centar Paul Brousse u predgradu Pariza, ulazi u nauži izbor za Nobelovu nagradu i godinama surađuje sa liječnicima KBC-a Bežanijska kosa u Beogradu, gdje dolazi liječiti teške onkološke pacijente. Preminuo je 15. oktobra 2010., na godišnjicu 'Vinča akcidenta'.

Od osnivanja Instituta za nuklearne nauke Vinča prošlo je 75 godina, to je danas multidisciplinarna znanstvena ustanova koja pokriva velik broj znanstvenih i tehničko-tehnoloških disciplina. Na nuklearni akcident podsjeća samo spomen-ploča otkrivena 2018. u znak zahvalnosti i sjećanja na francuske građane koji su darovali svoju koštanu srž vinčanskim znanstvenicima. ■

Ilustracija: Ivica
Družak / FINALIZACIJA

Спотицањем до сјећања

Каменови спотицања за Србе из свих крајева Хрватске и дијела БиХ дио су потребе да се сјећање на жртве фашизма врати у јавни простор. Те мале друштвене скулптуре од ове ће јесени подсјећати све пролазнике загребачких улица на двадесет трагичних судбина њихових суграђана и суграђанки који су прогоњени због националних, вјерских и политичких разлога

ЈЕСЕНAS је на подручју Загреба почело постављање 20 камено-ва спотицања (Штиолершијајн) у спомен на Српкиње и Србе који су пали као жртве у НДХ. Те мале друштвене скулптуре почетком 1990-их осмислио је њемачки умјетник Гунтер Демниг да би у јавном простору оживио сјећање на жртве фашизма. Његов концепт отада прерастао у *расрутс* покрет па их је досад у Европи постављено приближно 100.000. Први камени спотицања у Хрватској уградjeni су 2013. у ријечке плочнице, а од 2020. на иницијативу Центра за промицање толеранције и очување сјећања на холокауст и партнера у Загребу их је у знак сјећања на страдале Жидове, Роме и антифашисте постављено осамдесетак.

— Начин одавања почасти је симболички. Да бисте прочитали што пише на камену, морате се сагнути и тако се симболички поклонити жртви. Стално су присутни на јавним површинама и ногоступима и едуцирају људе о страхотама које су се догађале у Загребу и другим дијеловима Хрватске за вријеме НДХ. Сваки од тих каменова умјетничко је дјело чија израда након провјере података траје и неколико мјесеци. Исто тако, сви су добили све дозволе. Велике заслуге имају Министарство културе и медија, односно Град Загreb, а свега тога не би било без амбасада, посебно њемачке – казала нам је Наташа Поповић, водитељица Центра.

— СНВ се у ту акцију укључио на позив Центра и пружио значајну логистичку помоћ јер је осигурао податке о жртвама. Већину података добили smo од ЈУСП Јасеновца, а дио је кориштен и за пројекто одржану изложбу 'Објектив НДХ: опасни и непоћудни по јавни ред и сигурност' на којој су представљени подаци из картотека дијела људи које су усташе хапсиле, мучиле и убile – рекао је Никола Пухарић из СНВ-а нагласивши да се водило рачуна о заступљености Српкиња и Срба из свих крајева Хрватске и дијела БиХ, као и о разлозима њиховог хапшења, депортације и ликвидације.

— Сватко од њих заслужио је да га се сјећамо и да тако спријечимо да буде заборављен као жртва, али и да се забораве злочини – рекао је Пухарић казавши да је уз СНВ у пројекту судјелovala и сплитска удруга Ветерани Домовинског рата и антифашисти Ведра.

Тако је 25. октобра код хотела Дубровник положен камен спотицања у сјећање на Светозара Милинова. Тaj успјешни и угледни трговац тканином рођен је 1869., а у Загреб је дошао из Великог Бечкерека (данас Зрењанин). Био је инвеститор и власник Хотела Милинов чија је градња довршена 1929., а године 1940. продао га је Дубровачкој пловидби па је преименован у Хотел Дубровник. Неколико мјесеци по успостави НДХ усташе су га ухапсиле заједно са супругом Милицом и синовима Ђорђем, Костом, Николом и Војиславом, конфисцирале им сву имовину и депортирали у тек успостављени логор Госпин-Јадовно-Паг. Претпоставља се да су ликвидирани у коловозу 1941.

Истог дана на плочнику пред Еспланадом је постављен и камен спотицања за Душана Зеленбабу који је рођен 1. српња 1912. у Голубићу и био као кухар у том хотелу. Ухапшен је 27. маја 1941. под оптужбом да је дан раније на Купској цести испалио неколико хитаца на усташку патролу. Осуђен је на смрт и стријељан на Дотршчини 30. маја 1941. Његова је егзекуција према неким изворима прва која је по граду оглашена плакатима.

Детаљ камена спотицања
за Душана Милинова
(Фото: Сандро Лендлер)

Један камен постављен је и код Клинике за психијатрију Врапче у којој се до 1944. скривао књижевник Стеван Галогажа. Он је рођен 20. фебруара 1893. у Поникварима крај Топускога. Због сумње да је судјеловао у атентату на бана Славка Џуваја 1912. изведен је пред суд и избачен из школе. Био је добровољац у српској војсци 1914., а школовање је наставио у Паризу. По доласку у Загреб почетком 1920-их ради као новинар и сирађује у важним листовима и часописима, а 1933. оснива и уређује Научну библиотеку у којој објављује дјела Марха, Енгелса и Лењинга. Као истакнути комунист био је често затваран, а 1941. склонио се у болницу Врапче где је боравио све до јесени 1944. када су усташе из болнице одвеле 105 особа међу којима је био и Галогажа. Убијен је у логору Јасеновац.

Један од каменова спотицања посвећен је и Вojиславу Аврамовићу који је рођен 1917. у селу Радасиље код Гламоча. Од 1938. у Загребу је радио као пекарски помоћник, а као члан Уједињеног радничког синдикалног савеза пред рат је сирађивао с Јосипом Крашем и другим истакнутим комунистима. По успостави усташког режима приклучује се НОП-у. Усташка полиција хапси га 17. новембра 1942. да би крајем децембра 1942. био депортиран у логор Јасеновац где је ликвидиран 15. новембра 1943.

Још један пекарски помоћник одсад ће бити дио сјећања Загреба на жртве фашизма. Његово име је ЛАЗАР БОСНАЦ, који је рођен 1. априла 1906. године у Средицама Горњим. Са супругом Маријом живио је у Загребу и био активни синдикалист због чега је 1940. ухапшен. 30. априла 1941. године усташке власти одводе га у логор Даница код Копривнице одакле је након неког времена пуштен на слободу, али је 13. септембра поновно ухапшен и депортиран у логор Јасеновац где је ликвидиран 2. фебруара 1942.

Сачуваних података о Милки Божић, комунисткињи рођеној у Великој Писаници код Грубишног Поља, врло је мало. Зна се тек да је са супругом Ђуром и сином Петром живела у Загребу те да је у јуну 1941. ухапшена и затворена на Савској цести под оптужбом да је сирађивала с комунистима и преносила илегалну пошту у Београд. Ујесен исте године Ђуро

Да бисће јрочишали штото ишише на камену, мораће се саинуши и шако се симболички ђоклониши јриви. Стално су јрисуши на јавним ђовршинама и ноћосишима и егуцирају људе о сјирахома које су се дојаћаје за вријеме НДХ – каже Нашаша Пойовић

Полицијски картон
Олге Павличевић

је погубљен у Дотршчини, а Милка је депортирана у Јасеновац.

Загребачке улице одсад ће чувати и сјећање на Војина Ђуђуза, који је рођен 1915. у Доњим Пеуљама код Босанског Грачева. Био је ковач у радионици Државних жељезница у Загребу, члан КП-а и судионик НОП-а. Ухапшен је 2. априла 1942. због распачавања илегалних материјала и помагања партизанима и одведен у логор Стара Градишка одакле се до краја 1943. јављао родитељима који су тада живјели у Сарајеву. Убијен је у октобру 1944. приликом покушаја бијега из логора.

Данило Дрезгић рођен је 1906. у Козарцу у општини Приједор. У вријеме НДХ радио је као инжењер у Дирекцији Југославенских државних жељезница и Министарству промета и јавних радова у Загребу. Због сурадње с НОП-ом ухапшен је 14. рујна 1944. Након истраге у затвору у Петрињској улици осуђен је на двије године присилног боравка у логору па је 4. или 5. октобра 1944. депортиран у Јасеновац. Претпоставља се да је ликвидиран почетком априла, посљедњих дана постојања логора.

И Ђурић Љубица страдала је пред крај Другог свјетског рата. Рођена је 1914. у Доњем Јаворњу, а с невјенчаним супругом Миланом Михајловићем живјела је у Загребу. За вријеме рата у више је на врату путовала у родно село на ослобођеном партизанском територију. Усташки агенти ухапсили су је 23. јануара 1944. по повратку под сумњом да сирађује с партизанима. Након четири мјесеца страховитог мучења у затвору у Ђорђићевој пребачена је у затвор у Савској где је осуђена на шест мјесеци присилног боравка у логору. Убијена је у Јасеновцу 23. марта 1945.

Душан Новаковић рођен је 10. августа 1912. у Слатини у Подравини. До успоставе НДХ живио је и радио у Загребу као бријачки помоћник. Потом напушта Загреб и враћа се у родни крај где је ухапшен 30. октобра 1941. и одведен у осјечки затвор. Одакле је 21. новембра исте године упућен у Јасеновац где је убијен 30. марта 1945.

Олга Павличевић рођена је 24. јуна 1902. године у Братишковцима код Скрадина. Заједно с мужем Шимуном живјела је у Загребу где је ухапшена крајем октобра 1941. године. Из затвора у Савској одведена је у логор Стара Градишка где је убијена 30. марта 1942.

Илија Сарапа рођен је 11. јануара 1880. године у Влаховићу код Глине. Са супругом Терезијом и кћери Бранком живио је у Загребу где је радио као пекар. У периоду између два рата био је члан Уједињеног радничког синдикалног савеза Југославије, а године 1936. и међу оснивачима Радничке културне заједнице Народног. Извори се не слажу је ли ухапшен 24. октобра или 31. децембра 1941., али се зна да је упућен у затворе на Тргу Н и у Савској цести. Одакле је почетком 1942. упућен у логор Јасеновац где је исте године ликвидиран.

Душан Трбојевић рођен је 26. јуна 1903. у Сењу. Радио је као ковач у радионици Државних жељезница Југославије у Загребу. Више је пута ухапшен због свог синдикалног дјеловања, а године 1927. постаје и члан СКОЈ-а. Крајем септембра 1941. ухапшен је због сумњи да сирађује с партизанима и одведен најprije у затвор у Звонимировој, а онда и у Савској цести. Одакле је 3. новембра депортиран у Јасеновац где је распоређен на послове везане за производњу цигле. Према исказу преживјелог логораша Ивана Безјака,

Obiteljsko ime:	PAVLICEVIC	Typus:	199
Krsno ime:	OLGA	Fotografiran dne:	3.IX.1941 br. 31960
Nadimak:			
Gene-	oca: Bogdan		
ralia:	matere: Danica rodj. Petranovic		
Zvanje, zanat i t. d.:			
Sadanje zanimanje:	kućenica		
Rodno mjesto:	Skradin		
Zavičajna općina:	Split		
Godina rođenja:	24.VII.1902		
Vjeroispovijest:	starokatolik		
Stalš:	rastavljena od Šimune		
Djeca:		Izmjera tijela:	
Zadnje obitavalište:	Berislavićeva 4	glava . . .	57
Služio u vojništvu kod:		prsa . . .	88
Sposobnosti:			

Obiteljsko ime:	SARAPA	Typus:	526
Krsno ime:	ILIJA	Fotografiran dne:	29.I.1941 br. 33252
Nadimak:			
Gene-	oca: pok. Stjepan ratar		
ralia:	matere: pok. Vasilija		
Zvanje, zanat i t. d.:	pekar		
Sadanje zanimanje:			
Rodno mjesto:	Vlahovic opć.		
Zavičajna općina:	Zagreb		
Godina rođenja:	11.1.1880		
Vjeroispovijest:	grčko-istočna		
Stalš:	oženjen sa Terezom r. Dihalo		
Djeca:		Izmjera tijela:	
Zadnje obitavalište:	Zagreb, Pantovčak	glava . . .	54
Služio u vojništvu kod:	A.U.	prsa . . .	84
Sposobnosti:			

Трбојевић је пронађен објешен недалеко једне од логорашких барака.

Јандрија Чорковић рођен је 25. септембра 1921. у Жировцу код Двора на Уни. Након завршене Учитељске школе у Бања Луци 1940. уписује студиј на Филозофском факултету у Загребу. Још у вријеме школовања постаје скројевац, а по доласку у Загребу примљен је у КП. У првим мјесецима НДХ судјелује у оснивању Првог загребачког партизанског одреда, но у августу 1941. чланови одреда сукојили су се са жандарима у шуми Дивјача, а Чорковић је том приликом рањен и заробљен. Потом је из затвора у Савској цести пребачен у логор Јасеновац где је исте године ликвидиран.

Раде Дураковић рођен је 26. априла 1878. код Доњег Лапца. Почетак рата дочекао је у Загребу као пензионер. Заједно са сином Срђаном ухапшен је 31. децембра 1941. или 1. јануара 1942. а потом су упућени у Јасеновцу где су обојица изгубили живот.

Жарко Јанковић рођен је 11. августа 1909. у Пакрацу. Почетак Другог свјетског рата дочекао је у Загребу као чиновник у Првој хрватској штедионици и Електричној централи. Био је симпатизер КП-а и члан Савеза банковних, осигuravačkih, трgovackih и индустrijskih чинovnika, а у његовом стану у Кучериној улицi одржавали су се илегалni партиjski састанци. Ухапшен је 3. октобра 1941. као активни сурадник НОП-а. Прошао је кроз затворе на Тргу Н и Савској цести одакле је 13. новембра 1941. заједно с још 13 затвореника депортиран у Јасеновцу. Због учешћа у организацији бијега заточеника из логора, тзв. групе др. Мила Бошковића, објешен је 21. септембра 1944. у Јасеновцу.

Милан Милошевић рођен је 13. јануара 1906. у Загребу, али се његова породица недуго потом преселила у Ријеку. Након петогодишње мађарске пучке школе изучио је кројачки занат. У Загреб долази по одслужењу војног рока и 3. јула 1929. запошљава се у ЗЕТ-у као кондуктер. Из службе је отпуштен 4. маја 1940. због комунистичке дјелатности и судјеловања у организацији штрајкова трамвајских радника. По успостави НДХ ухапшен је и затворен у Петрињској улици и на Савској цести, а 8. септембра 1941. депортиран у Јасеновцу. У јулу 1942. скончао је у ћелијама смрти у логору Стара Градишка.

Љубан Томић рођен је 15. априла 1904. у Доњем Водичеву код Босанског Новог. Почетак Другог свјетског рата дочекао је с породицом у Загребу као жељезничар. Због сумње да је умијешан у једну партизанску диверзију ухапшен је 1. фебруара 1942. Након мјесец дана пуштен је на слободу, а онда поново ухапшен и одведен у логор Јасеновцу где је исте године убијен.

Радован Заклан рођен је 5. маја 1907. у селу Трнава код Нове Градишке. Живио је и радио у Загребу као постоларски помоћник. Био је предратни комунист и члан друштва 'Пријатељ природе' те активан судионик НОП-а од првих дана. Ухапшен је 13. септембра 1941. а 24. октобра одведен у Јасеновцу, а онда у Стару Градишку где је ликвидиран 1942.

Љубица Жанко рођена је 13. марта 1903. у Београду, а у Загребу је живјела са супругом Крунославом, новинаром и истакнутим револуционаром. Ухапшена је 4. децембра 1941. и потом одведена у логор Јасеновцу где је крајем исте године ликвидирана. ■

INFORMATOR

Zgrada zvo-a u Vukovaru

Nije prvi put - mržnja u Drenovcima (Foto: Telegram/
Privatna arhiva)

Pod budnim okom

Policija je kontrolisala prilaze mestima po kraj Vukovara i zgrade u kojima su smeštene srpske organizacije

JEDAN od možda najnezahvalnijih poslova u vreme obeležavanje tragedije Vukovara 18. novembra, imaju pripadnici Ministarstva unutrašnjih poslova. U vreme kad u javnom i političkom diskursu ponovo oživljava govor mržnje, pripadnici policije, koje god nacionalnosti bili, moraju da budu spremni na incidentne situacije.

Činjenica je da pripadnici srpske zajednice iz Vukovara osećaju svojevrsnu nelagodu tog dana, u najvećoj meri zbog generalizovanja da je kompletan zajednica kojoj pripadaju odgovorna za posledice ratnih sukoba u Vukovaru. U razgovoru s njima, može se čuti da se većina odlučuje taj dan da ode iz grada, pogotovo od kada je Dan sećanja na žrtvu Vukovara, 2020. godine proglašen državnim praznikom i neradnim danom. Nije to svojstveno samo Srbima. I pojedini Hrvati tog dana nisu u gradu, verovatno iz razloga izbegavanja ratnih trauma. Na policiju se to ne odnosi. Gotovo svi njeni pripadnici i ovog su 18. novembra bili raspoređeni na ulazima u mesta koja graniče s Vukovarom, pa tako i onima sa većinskim srpskim stanovništvom. Osim incidenta kada je pokraj Nuštra napadnut automobil sa srpskim registracijama, barem koliko je do sada poznato, drugih fizičkih napada nije bilo.

BILJANA PEJIĆ, predsednica Udruženja žena Negoslavčanke, rekla je da je policijsko vozilo na ulazu u to selo, udaljeno manje od 8 km od Vukovara, bilo prisutno tokom celog dana.

— Nijedan incident ovde, na sreću, nije zabeležen i ljudi se osećaju sigurnije kad vide da je policija u blizini – rekla je Pejićeva. Policija je dežurala i ispred Generalnog konzulata Republike Srbije u Vukovaru, kao i ispred zgrade zvo-a, u kojoj su smeštene i druga udruženja srpske zajednice iz Vukovara.

— Mi već godinama imamo korektnu saradnju s policijom i to ne samo u vreme velikih skupova u Vukovaru – rekao je predsednik zvo-a DEJAN DRAKULIĆ dodajući da policija često patrolira na toj lokaciji. Ukoliko primeti nešto sumnjivo, kontaktira s osobom u Veću, koja je zadužena za komunikaciju s ‘organima reda’. To im mnogo znači u smislu bezbednosti, ali i sprečavanja eventualnog uništavanja imovine.

Portparol PU vukovarsko-sremske DRA-GOSLAV ŽIVKOVIĆ rekao je da su pripadnici MUP-a, jer ih je na obezbeđenju u subotu bilo i iz drugih policijskih uprava, samo ‘radili svoj posao’.

— Uz regulisanje saobraćaja i sprečavanje stvaranja nepotrebnih gužvi, naš prvenstveni cilj je bio garantovati javni red i mir te sigurnost građana, a sve u skladu sa zakonskim propisima – rekao je Živković. Dodaо je da se zbog neprimerenih ponašanja vrše detaljna izviđanja. Drago mu je što građani u policiji vide garanciju sigurnosti te da bilo kakva saznanja o eventualnim incidentnim situacijama u bilo koje vreme mogu da prijave, a policija će u skladu sa svojim ovlaštenjima dalje postupati. Na pitanje koliko je policijskih pripadnika bilo angažovano na području Vukovara spomenutog datuma, samo je kratko odgovorio: ‘Dovoljno’.

■ Senka Nedeljković

Razbijeni grobovi

Nadgrobne ploče u Drenovcima oštećene su i policija traga za počiniteljem

NEPOZNATI počinitelj srušio je i oštetio ukupno šest nadgrobnih spomen ploča na pravoslavnom dijelu groblja u Drenovcima. Tu informaciju potvrdio je portal Telegram MATO MATIJEVIĆ, pročelnik Upravnog odjela za opće, pravne i komunalne poslove te slavonske općine. Iz Policijske uprave vukovarsko-sri-

jemске, su se kratkim priopćenjem oglasili o ovom događaju, ne navodeći pritom da se radi o pravoslavnim nadgrobnim spomen pločama. Izjavili su kako su ploče oštećene u periodu od 10. do 13. studenog te naveli da ‘policija traga za počiniteljem protiv kojeg će nadležnom državnom odvjetništvu podnijeti kaznenu prijavu za kazneno djelo Povreda mira pokojnika’. Dio pravoslavnih nadgrobnih spomen ploča je polomljen, a dio oštećen. ‘Sve nas je zatekla vijest da su ti nadgrobni spomenici uništeni. To je katastrofa, ne znam kome takvo što može pasti na pamet’, kazao je pročelnik Matijević.

Kaže da su iz Općine, čim su primijetili oskrvnuće na groblju, sve prijavili nadležnim institucijama. Ovo nije prvi put da su na groblju u Drenovcima oštećeni pravoslavni nadgrobni spomenici, a to je potvrđio i Matijević.

■ G. B.

Staza je u planu

Iz karlovačkog Zelenila najavljuju da će uskoro biti izgrađena staza i do pravoslavnog dijela groblja u Tušiloviću

GROBLJE u Tušiloviću u najvećem dijelu je uredno održavano, a trava pokošena. Međutim, nakon dojave da na dva groba raste ogromno grmlje, obišli smo ga 18. studenog i uvjerili se također da je određena količina lampiona na pravoslav-

Grm na groblju bit će uklonjen

nom dijelu groblja razbacana, zajedno s dijelom cvjetnih aranžmana, očito postavljenih na nedavni Dan mrtvih.

Groblje je obnovljeno prije tri godine, kada je izgrađena nova mrtvačnica, asfaltirano parkiralište i postavljena popločana staza. No ona obuhvaća samo noviji, katolički dio groblja. Od oko 720 stanovnika ovog sela, danas gotovo dvotrećinsku većinu čine Hrvati doseljeni iz Bosne i Hercegovine dok je do 1995. godine u skoro stopostotnom omjeru prevladavalo stanovništvo srpske nacionalnosti. S obzirom da Mjesni odbor Tušilović spada pod ingerenciju Grada Karlovca i o groblju brine gradsko poduzeće Zelenilo, zatražili smo odgovore na pitanja hoće li grmlje i lampioni biti uklonjeni te hoće li uskoro biti popločana staza i do pravoslavnog dijela.

— Groblje Tušilović je pokošeno desetak dana prije blagdana Svi Sveti, ali na dijelu groblja između grobnih mjesta i na samim grobovima je korov-sirak koji izrazito brzo raste te ćemo ga ukloniti tijekom ovog tjedna. Grm ruža posaden je na grobu te ga je korisnik dužan sam održavati, ali kako to nije učinio, uklonit ćemo ga čim nam vremenske prilike dozvole – navode iz Zelenila. Dodaju da je ‘proteklih dana puhao izrazito jak vjetar te je nažalost dosta aranžmana i lampiona završilo razbacano po groblju’.

— Lampione kupimo sa staza ali aranžmane nismo u mogućnosti vratiti iz razloga jer ne znamo s kojeg su grobnog mjesta. Izgradnja staze je u planu te ćemo po osiguranju sredstava pristupiti izgradnji – navajili su iz ovog gradskog poduzeća.

■ P. G.

Na pravoj strani

Akcija Vece Holjevca i kordunaških partizana u jesen 1941. odjeknula je okupiranom Evropom

PRIPADNICI Udruženja antifašista Grada Karlovca i Karlovačke županije te pripadnici srpske zajednice obilježili su u petak 17. novembra, 82. godišnjicu znamenite akcije kada je u jesen 1941. grupa od 25 kordunaških partizana pod vodstvom VEĆESLAVA VEĆE HOLJEVCA, preobučena u domobranske uniforme, ušla u okupirani Karlovac, u kojem se nalazio tridesetak hiljada njemačkih, talijanskih, ustaških i domobranskih vojnika. Zadatak im je bio da iz bolnice spase i izvuku MARIJANA ČAVIĆA-GRGU, tadašnjeg sekretara mjesnog komiteta KPJ/KPH za Karlovac. Grga je bio teško ranjen pa je najprije završio u bolnici da bi ga ustaše potom odveli na policijsko istraživanje gdje je nakon mučenja preminuo. Akciju je iz Karlovca koordinirala NADA DIMIĆ, no u posljednji tren ustaše su iz bolnice Čavića odveli na policiju pa su Veci i kordunaški heroji ostali praznih ruku. O tom događaju SLAVKO GOLDSTEIN napisao je scenarij za poznati film ŽIKE MITROVIĆA ‘Signalni nad gradom’.

I ovog puta su na spomenik na starom kordunskom drvenom mostu gdje je u povratku s akcije smrtno ranjen omladinac IVICA GO-

KRISTIAN NOVAK Ne smatram se dovršenim piscem

Od srama ne čitam svoje knjige nakon objave, uvijek znam da je moglo bolje pa je konstruktivnije da krenem razmišljati o sljedećoj priči. Kada sjednem pisati novi roman, izbrišem sve što sam dotad imao u glavi. To mi daje šansu da se ne ponavljam

KRISTIAN NOVAK rođen je 1979. godine u Baden-Badenu, a djetinjstvo je proveo u Sv. Martinu na Muri. Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu diplomirao je kroatistiku i germanistiku te doktorirao na Poslijediplomskom studiju lingvistike. Predaje na Odsjeku za germanistiku zagrebačkog Filozofskog fakulteta. Autor je četiri romana: 'Obješeni' (2005.), 'Crna mati zemla' (2013.), 'Ciganin, ali najljepši' (2016.) i 'Slučaj vlastite pogibelji' (2023.). Romanima 'Crna mati zemla' i 'Ciganin, ali najljepši' Novak je osvojio književnu publiku i kritiku, kao i sva dostupna domaća književna priznanja. Kristiana smo uhvatili jedno subotnje prohladno jutro na zapadu Zagreba.

U enciklopedijskoj natuknici stoji: Novak, Kristian, hrvatski književnik i jezikoslovac. Zadržimo se malo na Kristianu jezikoslovcu, o kojem javnost sigurno zna manje. Koje je vaše polje interesa, koje kolegije predajete na germanistici i kako studenti reagiraju na njih?

Na preddiplomskom studiju germanistike predajem sintaksu njemačkog jezika, što je treći najdosadniji kolegij, a s prevoditeljima na diplomskom radim, pazite sad ove nazive: terminologije i jezici struka jedan, dva i tri. Također, predajem i idiomatiku i stilistiku hrvatskog jezika, gdje radimo na kvaliteti prijevoda, raspravljamo i o jezičnoj ideologiji, kada treba prevesti na standard, kada ne i slično. U istraživačkom radu bavim se sociolingvistikom, posebno povjesnom sociolingvistikom, 19. stoljećem, ilirskim pokretom, političkom ulogom jezika u stvaranju nacije.

Trebalo mi je da negdje iživim svoju emociju

Diplomirali ste 2005. godine i ostali raditi na fakultetu. Koja je glavna razlika između studenata u vašim profesorskim počecima i danas? Za početak drugačiji sam i ja, 2005. sam se borio s uspostavom autoriteta i paralelno se pravio da mi do toga nije stalo, a sada, kada sam praktički gotov istraživač, puno mi je lakše priznati studentima da sam rekao neku glupost, to s 26 godina nisi u stanju. Studenti su danas otvoreni i skloniji artikulirati svoje stavove i nezadovoljstvo. S druge strane, promjenio se način transfera znanja. Primjerice, kada smo mi prevodili, sjedili smo ispred tri ogromna rječnika, a sada većinom radimo s prijevodnim memorijama, s ChatGPT-jem, s Google Translateom. To su alati koje itekako treba uzeti u obzir, a paralelno studenti moraju naučiti koliko moraju biti kritični prema rješenjima koja im alati nude. Jako sam zadovoljan sa svojim studentima i studenticama, imam dvije super generacije i mislim da smo stvorili sigurno mjesto u kojem svatko može reći svoje mišljenje bez straha.

Iste godine kada ste počeli raditi na fakultetu objavili ste prvi roman

U prvi rukopis sam htio ubaciti sva svoja tadašnja uvjerenja, deklarirati koliko puno znam o drogama i seksu. Danas mi je to smiješno, ali tada sam mislio da sam otkrio kako iskočiti iz mase

'Obješeni'. Roman je prošao ispod radara pa nam recite nešto o njemu. Roman sam pisao za vrijeme faksa, pročitalo ga je jako malo ljudi i dobro je da je tako (smijeh). 'Obješeni' su priča o troje studenata sa sjeverozapada Hrvatske koji studiraju u Zagrebu. Sjećam se da sam tekst do sedamdesete stranice napisao bez problema, a onda nisam znao nastaviti pa sam počeo palamuditi i isprobavati različite pripovjedačke postupke. U rukopis sam htio ubaciti sva svoja tadašnja uvjerenja, deklarirati koliko puno znam o drogama i seksu. Danas mi je to smiješno, ali tada sam mislio da sam otkrio kako iskočiti iz mase. Iskočio iz mase nisam jer je roman objavljen u regionalnoj nakladi, a u pravilu relevantnu književnu kritiku ne zanima nešto što je objavljeno kod nepoznatih izdavača.

Malo je reći da je drugi roman, 'Crna mati zemla', prošao mnogo bolje. Koja priča stoji iza tog rukopisa? Kako nakon 'Obješenih' nisam imao nikakav feedback, mislim da roman ni moja mama nije pročitala, nisam imao ideju o sebi kao o budućem piscu i posvetio sam se fakultetu i pisanju doktorata. Tokom pisanja doktorata trebalo mi je da negdje sa strane iživim svoju emociju, pišem o onome što se ne može kvantificirati ni znanstveno artikulirati, pa sam počeo pisati dnevnik u kojem sam išao sve dalje i dublje u prošlost. Nakon dva-tri tjedna počeo sam otkrivati vrlo zanimljive stvari o svom djelatnosti i moja je podsvijest oko tog sjećanja počela graditi fiktivni okvir. Kada sam završio rukopis, poslao sam ga KRUNI LOKOTARU jer sam od svojih kolega SVJETLANA LACKA VIDULIĆA i FRANJE JANEŠA čuo da je on urednik koji radi s autorima i autoricama od pasusa do pasusa, od riječi do riječi ako treba, da voli raditi s mladim neafirmiranim piscima što je bila rijetkost. Kroko je rukopis odbio. Nakon nekog vremena, slučajno smo se sreljili na nekoj promociji knjige, predstavio sam mu se, jer se prije nismo poznavali. Na kraju je ispalio da je on odustao nakon tridesetak stranica rukopisa jer sam stvarno imao barokni stil i hrpu viškova, ali ga je zainteresirala priča. Da skratim, rastali smo se u deset navečer i iste noći oko jedan-dva došao je mejl da želi raditi sa mnom. I tako je, nakon dosta rada, čišćenja jezika i redukcije nastala 'Crna mati'.

Kao čitateljica kojoj je kajkavski uistinu stran, mogu reći da nakon trećeg romana ponešto razumijem dijaloge vaših likova. Imat ću velike razlike u dijalektu u 'Crnoj mati' i novom romanu 'Slučaj vlastite pogibelji'?

'U Crnoj mati zemli' koristio sam gornjomedimurski idiom, a u 'Slučaju vlastite pogibelji' likovi su iz različitih dijelova Međimurja, pričaju urbanije, gravitiraju prema Čakovcu. Mislim da se ova priča može zamisliti bilo gdje pa mi tvrdi naglasak nije bio u fokusu.

Roman 'Ciganin, ali najljepši' osvojio je manje-više sve nagrade koje postoje u domaćem književnom polju. Na koji ste se način uspjeli otresti enormnog uspjeha romana prije nego ste se upustili u novi tekst?

Mislim da je ključno to što se neスマtram dovršenim piscem. Od srama ne čitam svoje knjige nakon objave, uvijek znam da je moglo bolje pa je konstruktivnije da krenem razmišljati o sljedećoj priči. Kada sjednem pisati novi roman, izbrisem sve što sam dotad imao u glavi jer svaka priča zasluguje da kreneš od nule, što je mučan proces, ali meni to jedino daje šansu da se ne ponavljam.

Duboko me pogodila priča o smrti mladog policajca

Ijavili ste da vas je stvarni slučaj sumnjiće smrti mladog međimurskog policajca iz 2013. opsjedao i da zapravo niste znali da će iz toga izaći grada za roman. Zašto vas je od hiljade priča iz crne kronike baš ta toliko dotakla?

Prijatelj koji radi u zagrebačkoj policiji ukazao mi je na slučaj, i on mi je tada bio rekao, iako meni nije bilo ni u primisli, da bi trebao napisati knjigu koja se temelji na tom istinitom događaju. Nikada nisam zaboravio taj slučaj, a kada se razvila priča s bratom premnulog, isto policajcem, koji je u dva navrata spasio živote ljudima koji su htjeli počiniti suicid, sve me više vuklo da krenem stvarati tekst. Posebno me zanimala situacija brata koji je živ i koji je ostao između dvije vatre, između obitelji koja je tražila zadovoljštinu i sustava koji od njega traži da ne talasa. Tako sam stvorio lik Marlja u 'Slučaju vlastite pogibelji'. Duboko me pogodila ta priča, jedna od prvih misli kada bi se budio u tom periodu bila je da idem guglati je li objavljena neka nova informacija.

Kada se odmaknemo od fakcije, zanimljivo je da ste odabrali baš lik prometnog policajca i pogodovanja sitnim moćnicima u prometnim prekršajima, a ne primjerice neke veće koruptivne radnje. Zašto vam je bilo važno pokazati kako i na tim najnižim razinama stvari mogu krenuti u jako lošem smjeru?

Ta banalnost mi je bila dosta važna, iako ona može biti i dvostrukli mač,

kao, pa nije to velika priča, nije riječ o velikom novcu, nije mladi policajac našao na nešto važno. Svi mi pomalo pristajemo na tu igru, na život u svijetu koji podrazumijeva premreženost u interesne skupine, pravdamo se tako što kažemo da ovi iznad nas kradu puno više. Ali kad na najnižim razinama pristaješ na nepoštene odnose, odmah se desi asimetrija, stvaramo jasne odnose moći i uvijek netko ostane izvan. Mladi policajac, koji se u romanu zove Neno, nije pristao ni na tu prvu stepenicu, odlučio je prijaviti pogodovanje, dao je prometnu kaznu nekom tajkunskom sinu i tu kreće njegov pad.

Knjiga je nedavno izašla, kako čitatelji reagiraju na priču?

Javljaju mi se ljudi iz raznih dijelova Hrvatske koji su imali neka slična iskustva ili su čuli za nekog sličnog, ne samo u sustavu policije, nego često i u zdravstvu, ljudi koji su se pobunili, koji su skloni prokazati kolege i nadređene koji ne rade dobro. Ono što sam u romanu također htio naglasiti je da mislim da imamo i dalje dosta loš odnos prema takvim hrabrim ljudima. Na prvu ćemo biti na njihovoj strani, ali biti uz njih i boriti se s njima na duže staze je teško.

Upravo to govori i lik Marlijeve odvjetnice: 'Zviždači koje narod slavi kao borce za pravdu... to je romantična slika. Ona prava slika je kisela, znojna, prestrašena. To su ljudi koji ne mogu više, koji nemaju koga povući na barikadu i koji svjesno idu u propast.' Pa da, ja to tako zamišljam, još od djetinjstva, od priče ANKICE LEPEJ. Ta žena je zapravo ostala sama, imala je moralnu podršku intelektualaca, ali uvijek sam je zamišljao kako sjedi u nekoj sobi s cigaretom u ustima, zna da je postupila protiv monstruoznog sustava protiv kojeg ne možeš sama. I mi kao narod tada nismo izašli na ulice. Danas je možda malo bolje, ali uvijek će se hrabre žene nazvati histeričnima i ludima, za muškarce će se najčešće reći da su zavidni jer sami nisu uspjeli pa sada prokazuju druge, uvijek postoji neki narativ koji opravdava našu šutnju.

U jednom od intervjuja koje ste dali u povodu izlaska novog romana kažete da u 'Slučaju vlastite pogibelji' pišete o tri sustava koji su nam bliski i neophodni, ali barem djelomično represivni. Radi se o obitelji, policiji i školstvu. Na

Svi mi pomalo pristajemo na tu igru, na život u svijetu koji podrazumijeva premreženost u interesne skupine, pravdamo se tako što kažemo da ovi iznad nas kradu puno više

koji način vidite obitelj kao mjesto potencijalne represije?

Uz Marlja, glavni lik u romanu je Profa, koja je sa svojim učenicima i učenicama na dramskoj grupi spremala 'Antigonus', pa im je u sklopu dramske vježbe rekla koliko ju je pogodila smrt mладог policijaca i otvoreno pred učenicima prozvala one kojima se suprotstavio. Tako kreće njena priča, a paralelno se odmotava i njena obiteljska situacija. Profa nije Antigona jer ona kalkulira, ispočetka se pokušava izvući iz situacije, ali kada vidi da ne može istovremeno sačuvati obraz i smiriti tenzije, krene rušiti ustaljene obrasce svoga života kao domino. Profa svjesno i namjerno ostavlja za sobom vrlo komotnu obiteljsku situaciju, dobro situiranog muža. Lik muža, Dragog, namjerno nisam napisao kao nekog otvorenog siledžiju, to bi mi bilo prvo loptaški. Htio sam prikazati njegovu pasivnu agresiju, njegovo nerazumijevanje za potrebe i želje svoje supruge i na što je sve spremjan da zadrži svoj savršeni malograđanski raj. Ta njegova lažna podrška i život u kojem ne smije biti talasanja je isto oblik represije.

Od karatea mi je ostao appetit

Profin odlazak od kuće, odnosno 'bijeg iz Hipsterie Lanea' uključuje i slušanje Vesne Pisarović u automobilu. S obzirom na to da niste napisali o kojoj je pjesmi riječ, moramo ispraviti tu nepravdu i nadodati romanu pjesmu. Morate pogledati predstavu, dobili smo besplatno prava za korištenje pjesme. Ali ajde pogadajte, lako je.

'Jutro donosi kraj'?
Točno!

Spomenuli ste predstavu. Ovo je već vaš treći roman koji živi svoj život na teatarskim daskama: 'Črna mati' postavljena je u ZKM-u, 'Ciganin' u zagrebačkom HNK-u, a 'Slučaj vlastite pogibelji' u HNK-u Varaždin u koprodukciju s HNK-om Ivan Plemeniti Zajc iz Rijeke. Koliko ste sudjelovali u procesu nastanka predstava?

Rekao sam autorima predstava da me nazovu ako nešto trebaju. TOMISLAV ZAJEC bi mi za 'Črnu mati' poslao dijalog da ispravim dijalekt, naravno, pitao me uviјek i za mišljenje, ali sam i njemu i IVORU MARTINIĆU za 'Ciganina' stalno ponavljao da sam u ovom slučaju laik, a oni profesionalci, i da imaju odriješene ruke. IVANU PLAZIBATU sam za 'Slučaj vlastite pogibelji' pomogao raspisati nekoliko scena. Predstava ima baš sjajnih, hrabrih poteza koje uopće nisam očekivao, primjerice Plazibat je izbacio lik župnika koji je meni u knjizi jako važan, a previše bi razdružio predstavu. Također je promjenio kraj, fenomenalno je to napravio. Sudjelovao sam samo kao sekundant.

Znamo da ne volite nabrajati koga od kolega i kolegica volite čitati, ali pokušat ćemo vas nagovoriti. Što ste u zadnje vrijeme čitali, što planirate čitati?

Zadnje sam čitao publicistiku, 'Ljudski rod' RUTGERA BREGMANA, a domaću produkciju pratim i volim, ne volim nabrajati samo jer uviđek nekoga zaboravim. Evo, nedavno nisam spome-

Mislim da unatoč svemu ima razloga za optimizam jer vjerujem da smo kao ljudi inherentno skloni da jedni drugima pružimo utjehu, a dio nas poklonit će povjerenje i nekome koga uopće ne poznaje

NUO DORTU JAGIĆ, a ona mi je užasno važna autorica. Čekaju me na popisu nove knjige ANDRIJANE KOS LAJTMAN, LIDIJE DEDUŠ i IVICE PRTEŠNJACHE, to ovako na prvu. Ajme, da, i novu MARIJU ANDRIJAŠEVIĆ jedva čekam pročitati, kao i MARKA POGAČARA. Oni su mi nekako jednako snažni i samonikli.

Koliko sudjelujete u književnom životu Zagreba, njegovim promocijama, festivalima, intrigama i dramama?

Ma ne stignem, razvozim djecu po aktivnostima cijelo popodne i večer, tako da stvarno van festivala na koje sam pozvan ne uspijem uživo sudjelovati u nekom književnom životu. Supruga MIRNA radi po cijeli dan i moramo se organizirati s čuvanjem troje djece i kada je neki baš moj događaj. Nikad nemam dovoljno vremena, a

sve što radim mi je važno i nemam gdje rezati.

Teško je preskočiti zanimljivu biografsku crticu za jednog domaćeg pisca – bili ste hrvatski reprezentativac u karateu, kojim ste se profesionalno bavili do 2009. Jesu li ostale neke navige iz sportskog života? Ostao mi je appetit (smijeh), mogu užasno puno jesti, samo što sam dok sam trenirao trošio oko 5000–6000 kalorija dnevno, sada baš i ne. Ponekad se uspijem probuditi u šest ujutro i trčati, nakon čega sam čangrizava osoba cijeli dan.

Roman 'Slučaj vlastite pogibelji' završava riječima: 'Ima nas koji pamtim.' Daje li vam nadu, da ipak, na koncu, uviđek netko pamti što se dogodilo, čak i kada ne dočekamo pravdu? To mi daje i utjehu i nadu. Mislim da je važno pamtitи što se dogodilo da bismo se mogli oslobođiti jer svako potiskivanje zapravo ima kontraefekt – trauma zavlada, a kada nešto izgovoriš, artikuliraš, ti si na neki način uspostavio kontrolu. Može tvoj narativ biti i kriv, ali ako je vani, glasno izrečen, to je polazište za konstruktivnu raspravu koje svima nama nedostaje. Sam sebi sam na kraju knjige htio dati odgovor na pitanje što možemo napraviti u ovom svijetu koji ne izgleda osobito dobro, u svijetu u kojem gledamo što se događa, primjerice, u Ukrajini i Gazi. I mislim da unatoč svemu ima razloga za optimizam jer vjerujem da smo kao ljudi inherentno skloni da jedni drugima pružimo utjehu, a dio nas, makar bili u manjini, poklonit će povjerenje i nekome koga uopće ne poznaje. I dok god je tako, bit će i nade.

Mrežna bolest

Kompanija Meta našla pod tužbom u SAD-u zbog štetnog utjecaja njenih društvenih mreža na mentalno zdravlje djece i mladih. 'Kod nas je, vezano uz društvene mreže, razvidan porast nasilja među mladima', upozorava voditeljica Odjela za promicanje mentalnog zdravlja HZJZ-a Danijela Štimac Grbić

Društvenu mrežu posećujem često, na društvenoj mreži svoje imam mesto Na društvenoj mreži danju i noću, na društvenoj mreži pričam šta god hoću.

Diciplin a Kitschme 'Društvena mreža'

MARK ZUCKERBERG na sudu – Meta je postala méta(!). Tako bi u najkraćem glasila vijest koju bi u neka bolja vremena na ulici izvikivali kolporteri. Naime, prošlog su mjeseca državni od-

vjetnici koji zastupaju 42 američke savezne države podnijeli tužbu federalnom sudu u Oaklandu u Kaliforniji protiv Mete Platforms, Zuckerbergove tvrtke koja osim megapopularnog Facebooka ima u vlasništvu i platforme WhatsApp, Instagram i Messenger. Tužbom se želi dokazati negativan utjecaj spomenutih društvenih mreža – pri čemu je posebno istaknut Instagram – na mentalno zdravlje mladih, a tvrdi se i da je Meta (očito ne prvi put) obmanjivala javnost o opasnostima svojih platformi, poput

navođenja djece i mladih na njihovo kompulzivno korištenje i posljedično ovisnost o njima. Motivirane prije svega profitom, smatraju tužitelji, spomenute platforme svojim sadržajem potiču na anksioznost, depresiju i nesanicu kod mladih, a spominjalo se i nezakonito prikupljanje podataka djece mlađe od 13 godina. Meta je očekivano razočarana ovakvom tužbom, negira štetnost svojih društvenih mreža po mentalno zdravlje. Pa ipak treba reći i da se ta tvrtka otprije suočavala s tužbama; primjerice lani

se u sudskom sporu nagodila i platila 90 milijuna dolara, de facto priznajući time da je pratila svoje korisnike na internetu i nakon što su se izlogirali s Facebooka.

Kako god se jednom raspleo dotični slučaj, kriza mentalnog zdravlja, posebno kod mladih, predmet je sve brojnijih rasprava i istraživanja u Hrvatskoj, posebno otkako je 2020. proglašena pandemija koronavirusa, koja je trajala zamalo tri godine. U nastavku teksta razmotrit ćemo utjecaj društvenih mreža na mentalno zdravlje mladih u Hrvatskoj. One, prema riječima IRENE ROJNIĆ PALAVRE, specijalistice psihijatrije iz Dnevne bolnice za ovisnosti zagrebačke Klinike za psihijatriju Sv. Ivan, imaju određeni adiktivni potencijal te mogu uzrokovati razvoj ovisnosti, naročito kod osoba pod povećanim rizikom. Osim same ovisnosti, mogu biti i kanal za zlostavljajuće ponašanje različitih oblika – financijskog, seksualnog, namamljujućeg, ucjenjivačkog i ponižavajućeg, od opasnih 'izazova', promoviranja krivih i površnih vrijednosti, pa sve do oštećenja kognitivnih funkcija i povećanog rizika za razvoj različitih mentalnih poteškoća i poremećaja.

U kliniku na Jankomiru javljaju se pretežno mladi muškarci između 18. i 25. godine života, prije svega zbog problema proizašlih iz prekomjerne uporabe videoigara.

— Isto tako rekla bih da drugo mjesto dijeli društvene mreže, pornografski sadržaji i slobodno 'surfanje' po internetu. Društvene mreže pružaju iskrivljeni prozor u život, a tek treba vidjeti kako će se odrastanje u virtualnom kontekstu odraziti na budućnost. U ovom slučaju ne bih se izjašnjavala glede kršenja

Mobiteli stvaraju ovisnost
(Foto: Alexandra Buxbaum/
SIPA USA/PIXSELL)

prava djece iz tužbe koju spominjete jer to prelazi okvire onoga čime se bavimo, tim više što radimo isključivo s punoljetnim osobama – kaže za Nadu psihijatrica Rojnić Palavra.

Domeće da ipak očekuje porast problema ovisnosti i posljedica po mentalno zdravlje mladih uz opasku da je moguć i obrnut smjer – da je u podlozi ovisnosti neki psihološki problem.

PREMA prošlogodišnjim podacima UNICEF-a o stanju djece u svijetu 2021. godine, 44 tisuće djece i adolescenata (11,5 posto) u dobi od 10 do 19 godina u Hrvatskoj ima problema s mentalnim zdravljem, u čemu prednjače anksiozno-depresivne smetnje. Usaporedbi radi, prema istom izvješću u svijetu je živjelo 1,2 milijarde djece i mlađih od 10 do 19 godina. Od tog broja 80 milijuna djece od 10 do 14 godina i 86 milijuna adolescenata od 15 do 19 godina živi s mentalnim poremećajima, što je nešto više od 13 posto. Ispada da je Hrvatska ipak ispod tog prosjeka, što ne znači da je sve idilično, naprotiv.

Rezultati istraživanja koje je proveo Ipsos za Agenciju za električne medije i ured UNICEF-a Hrvatska u travnju 2022. na uzorku od tisuću ispitanika, pokazali su da kod djece i mlađih prilikom korištenja društvenih mreža najviše zabrinutosti izazivaju društvene mreže i platforme za razmjenu videozapisa putem Instagrama, Facebooka, Snapchata, Tik-Toka i YouTubea. Tako je odgovorilo 48 posto ispitanika, dok se 14 posto izjasnilo da ih najviše brinu online videoigre, itd.

Prvo pak relevantno istraživanje na temu online seksualnog uznemiravanja pod nazivom 'DeShame' lani je provedeno u Srbiji i Hrvatskoj, a priprema se isto provesti u BiH i Crnoj Gori. Istraživanje u Hrvatskoj, u kojem je sudjelovalo 2016 srednjoškolaca iz 21 škole u 20 županija i Gradu Zagrebu, proveo je Centar za sigurniji internet pod vodstvom LUCIJE VEJMELEKE, izvanredne profesorice sa studija socijalnog rada zagrebačkog Pravnog fakulteta. Rezultati su općenito pokazali kako se dječaci i djevojčice podjednako, svakodnevno i višesatno služe društvenim mrežama; gotovo polovica njih ima više od jednog profila na društvenim mrežama koje aktivno koriste, što znači da imaju profile za različite namjene: komunikaciju s roditeljima, vršnjacima, lažne profile i slično.

Na Hrvatskom pak uzorku, kaže za Nadu profesorica Vejmelka, preko 40 posto djece izjavilo je da je u posljednjih godinu dana doživjelo online seksualno uznemiravanje, odnosno bilo žrtva. To znači, navodi dalje, da ako u razredu imate 25 učenika, čak njih 10 je u tom razdoblju doživjelo online seksualno uznemiravanje što je zabrinjavajući podatak.

— Također, naše je istraživanje pokazalo da gotovo 10 posto djece u Hrvatskoj i tek koji postotak manje u Srbiji šalje vlastite seksualne sadržaje i to najčešće na nagovor ili prisilu i ucjeni, što spada u kazneno djelo seksualnih iznuda ili prisila (sexortion). Dosadašnje spoznaje pokazuju kako je ovo izrazito uznemirujuće i rizično seksualno ponašanje sa mogućim ozbiljnim i dugotrajnim posljedicama na žrtve, uključujući sram, krivicu, strah i anksioznost te imobilizaciju ozbiljnog traumatskog iskustva – kaže naša sugovornica.

Povodom optužbi protiv Mete, domeće da podržava sve napore koje će internet i online komunikaciju učiniti boljim i sigurnijim mjestom za sve.

— Mi stručnjaci koji se bavimo ovim područjem već dugo naglašavamo odgovornost velikih pružatelja usluga, konkretno društvenih mreža. Ne zaboravimo da su to danas najbogatije kompanije i korporacije, a proizvodi koje koristimo su besplatni (profili na društvenim mrežama). Ono na čemu zarađuju novce su veliki setovi podataka koje prikupljaju o svojim korisnicima što znači da nas žele online što duže kako bi im se proizvod isplatio – rezimira profesorica.

Drugim riječima, navodi naša sugovornica, algoritmi koji kroje individualizirane sadržaje, notifikacije i objave koje vidimo usmjereni su upravo na to da što duže 'skrolamo' i 'klikamo' pa tako i odrasli na društvenim mrežama provedu puno više vremena od planiranog. A za djecu koja su u različitim fazama kognitivnog, socijalnog i emocionalnog razvoja samokontrola prilikom korištenja ekrana još je izazovnija i teže je postiću. 'DeShame' istraživanje je pokazalo također da je doživljavanje seksualnog uznemiravanja povezano s nižom socijalnom podrškom, višom depresijom, nižim samopoštovanjem i češćim odgovorom na vršnjački pritisak, dok je njegovo činjenje povezano s nižom

odraslima ako im se ovako nešto i dogodi. Problem pokušavaju riješiti sama, eventualno se obrate prijatelju no ni roditelje ni nastavniku ne doživljavaju osobama kojima bi se povjerili. Profesorica Vejmelka je stava da škole i druge ustanove koje pružaju podršku trebaju aktivni angažman i resurse za prevenciju. Potrebno je aktivno raditi na hodogramima i educirati stručnjake za postupanje oko prijava i zaštite djece-žrtava. Nastavnici, ali i roditelji trebaju kontinuiranu sustavnu podršku u području online rizičnog ponašanja i u mogućnostima rada s djecom i mlađima.

DANIJELA ŠTIMAC GRBIĆ, voditeljica Odjela za promicanje mentalnog zdrav-

Lucija Vejmelka (Foto: Željko Lukunić/PIXSELL)

Danijela Štimac Grbić (Foto: Slavko Midžor/PIXSELL)

Društvene mreže pružaju iskrivljeni prozor u život, a tek treba vidjeti kako će se odrastanje u virtualnom kontekstu odraziti na budućnost, kaže psihijatrica Irena Rojnić Palavra

socijalnom podrškom, višom depresijom, nižom samoučinkovitošću i češćim odgovorom na vršnjački pritisak.

— S druge strane više doživljavanja i više činjenja pokazuju lošije mentalno zdravlje naše djece. No potrebno je nglasiti kako smo dokazali i raspršenost fenomena te identificirali i značajan broj one djece koja imaju dobre komponente mentalnog zdravlja, a koja čine i doživljavaju online seksualno uznemiravanje. No generalno su rezultati na nekim domenama mentalnog zdravlja i podrške zabrinjavajući pa tako preko 50 posto učenika izjavljuje kako puno brine, a gotovo jedna četvrtina da se često osjeća nesretno i potišteno – kaže profesorica Vejmelka.

Posebno je šokantan rezultat da se djeca gotovo uopće ne obraćaju

Naše je istraživanje pokazalo da gotovo 10 posto djece u Hrvatskoj i tek koji postotak manje u Srbiji šalje vlastite seksualne sadržaje i to najčešće na nagovor ili prisilu i ucjeni, kaže profesorica Lucija Vejmelka

Ija Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo (HZJZ) naznačila je za naš magazin trend povećanja korištenja društvenih mreža u Hrvatskoj. Sve više, domeće, svjedoči smo razvoju određenih ovisnosti, ne samo o društvenim mrežama već uopće o digitalnim tehnologijama, što je poznato pod nazivom 'ponašajne ovisnosti', koje obuhvaćaju i ovisnost o kocki itsl.

— Trendovi su povećanja potreba za liječenjem te vrste poremećaja. Kod nas je, vezano uz društvene mreže, razvidan porast nasilja među mlađima. Podaci kod mlađe djece od 11 godina govore o većem broju fizičkog vršnjačkog nasilja, naročito među dječacima. Međutim kako se dobna granica penje iznad 13 pa do 15 godina, nasilje je sve manje fizičko, a činjenica je da se ono širi na društvenim mrežama. Kad kažem nasilje, riječ je o zlostavljanju, kad netko objavi nečiju fotografiju, snimi nekoga, čak ste imali situacije da se fizičko nasilje snimi i objavi na društvenim mrežama. Ne treba zaboraviti i na psihičko nasilje, vrijedanje, ismijavanje, širenje sadržaja za koje dijete nije dalo dopuštenje, prijetnje... – upozorava Štimac Grbić.

Društvene mreže su, domeće, sredstvo koje naprosto ne možemo više ukinuti. Pa ipak, trebala bi postojati određena regulacija za mlađe, posebno vezano uz sadržaj.

— Također sve češća je pojava influensera, pri čemu je važno to što oni promoviraju i zagovaraju, jer vrlo često su, pouzdano znam, sponzorirani od industrije alkoholnih pića. Upravo njih gledaju i njihove ideje usvajaju djeca i mlađi – upozorava naša sugovornica. ●

Мирише на добро

Кухиња солидарности у Новом Саду подијели 220 оброка дневно. 'Недавно смо сазнали да смо једина кухиња у централној Европи која уствари дистрибуира оброke по кућама', каже Иван Арсенов

Kада се 2020. године током пандемије коронавируса већина људи повукла у своје домаћинства, нису сви имали где отићи. Услијед обустављања рада у већини мјеста на којима се људи окупљају, затворене су и народне кухиње у Новом Саду, иначе једина мјеста на којима особе у ситуацији бескућништва и слабијег социоекономског статуса могу добити топли оброк. Тада је неколицина људи окупљених око Омладинског центра ЦК13 покренула Кухињу солидарности с циљем да на двотједној бази волонтерски кухају храну којом се помаже најугроженијем дијелу становништва у Новом Саду.

Како нам говори Иван Арсенов, волонтер Кухиње солидарности, с обзиром на то да су неформално удружење, немају никакве одређене увјете и критерије које људи морају испунити да би добили храну – људи се једноставно појаве, а након што добију оброк волонтери их ставе на список да воде рачуна о количини хране коју ће припремати.

— Јако смо опуштени с тим, доста корисника ће доћи у цк13, јести тамо и понети у теглама кући оно што остане. Носио сам и ја некада када нам остане, донесем кући две тегле сочија па једемо и супруга, и ја, и ташта, и свастика, и још нам остане. Драго ми је да то људима онда не буде једини оброк, већ можда имају још два ручка од тога – објашњава Иван.

Кухиња се води антидискриминационом политиком, на принципу ненасиља према животињама и људима, а у складу с тиме сви оброци су вегански. С обзиром на то да немају простор за складиштење, не могу примати донације у храни већ је купују донираним новцем. Укупно у кухињи имају око 130 волонтера, што се чини као достатна бројка, али активних и сталних волонтера заправо је око 30 до 40.

— Недавно смо сазнали да смо једина кухиња у централној Европи која уствари дистрибуира оброke по кућама. Имамо кориснике којима оброke доносимо на адресу, а дистрибуција је јако битна јер тако долазимо и до корисника који су болесни, који можда не желе да долазе у простор, који су особе са инвалидитетом или морају у то време бити на послу, који можда не желе да проводе време са другим људима или да буду виђени у положају у којем морају тражити храну – објашњава Иван те додаје како више од половине корисника долази у цк13.

Када су тек почели с овом иницијативом, довољно је било скучати око 40 оброка по дану, док је сада та бројка порасла на 220, с тим да у зимским мјесецима буде пет до десет посто више људи. Иван нам говори како до краја године очекују и 250 корисника, што је велики терет, али и доказ како се држава носи с тиме.

— У Новом Саду постоји Народна кухиња Црвеног крста и они дистрибуирају три оброка дневно, али код њих морате имати документе, што они често немају, као и решење центра за социјални рад. Они имају свега боје корисника, што је ништа за град величине Новог Сада. Постоје и стеге које вас држе у систему, не смеју се пропуштати оброци и слично, због чега људи немају слободу – каже Иван.

— Ту је цк13 као простор идеалан за нас, јер служи и као центар за друштво где људи имају своју приватност, док остale кухиње раде то на главним градским трговима. Човек који долази узети храну већ је у

Волонтери Кухиње солидарности (горе). Пакирање оброка за доставу (доле)

пониженом положају, а стајање на punkту у центру града где га пролазници гледају је додатно стигматизирајуће – додаје.

Једна од иницијатива Кухиње је и скупљање одјеће и сличних постолја, али би врло радо хтели да то могу планирати и радити у неким редовитијим интервалима, у чemu их коши чињеница да нису регистрирана, формална организација. Тренутно размишљају о томе да се регистрирају како би могли приступити фондовима за финансирање путем пројекта.

— Идеја кухиње је антикапиталистичка, зато не примамо донације од фирмама јер не желимо да сарађујемо са неким ко учествује у оваквом систему, ко је крив за то што су људи на улици и што су гладни. Опет, то пројектно финансирање би нам помогло да функциониšемо, наши

трошкови су порасли дупло, број оброка је порастао дупло, а наше донације покрију пола или још мање од цифре која нам треба. Тако се догоди да гурамо пар месеци, онда буде фрка па људи улете и скупимо то за два-три месеца, па опет гурамо пар месеци – каже Иван.

Кухиња солидарности сада је по први пут морала паузирати с радом, и то на мјесец дана, како би се простор цк13 могао кредити, а такођер и како би интерно направили реорганизацију. Фале им волонтери, а најтеже проналазе возаче који би дистрибуирали храну. Осим тога су у константном стању неизвесности због ситуације с простором. Пријети деложеџија, а број корисника Кухиње само расте.

— Волео бих да број корисника расте јер их више сазнаје за Кухињу, али због тога како се и колико оглашавамо (искључиво на друштвеним мрежама, оп.а.), мислим да је друштво све горе, капитализам нас једе и чини се да све више људи завршава на улици или у кућама где немају струју или воду. Нажалост, сигуран сам да је то последица предаторског капитализма и све већег осиромашења људи који једноставно не знају да ли ће имати где да спавају и шта да једу – говори Иван.

Велика је и дискриминација у јавним установама, укључујући и здравствене, попут домаћа здравља у којима се бескућнике не жели прегледати када затраже помоћ, или их се пре-гледа у ходницима.

— Ми знамо њега, он је алкохоличар', то је та стигматизација где се бескућнике криви за то што су бескућници. Људи увек забораве да се управо због тог живота у бескућништву људи одају нечemu што им помаже да преживе. Али чак и да су сами криви што су тамо, не требају бити тамо. Желимо да радијмо са њима и да им омогућимо шта можемо, волели бисмо да имају и простор где могу да се истуширају, да се пресвучу, али то је нешто на чему се надамо да ћемо имати прилике да радијмо – објашњава Иван те додаје како институције доста проблема не виде и не занимају их.

Без обзира на то, Кухиња настоји и жели сираћивати с институцијама управо због чињенице да је бескућништво друштвени проблем, а том се случају сви требамо укључити како би се он ријешио. Наравно, каже Иван, да институције ипак требају много више радити, али на њима је да се нађају. ●

Kumica iz Ruande

Učiteljica iz Tenje Zorana Vuksanović provela je tri tjedna u Ruandi s humanitarnom udružom Putokaz za Afriku. Kao kuma pomaže školovanje djevojčice Christelle koju je sada upoznala. 'Ona želi ići na fakultet, velika mi je želja da joj to omogućim', kaže Zorana

Zorana i Christella

ZORANA VUKSANOVIC, 28-godišnjakinja iz Tenje pokraj Osijeka, znala je da će joj se upornost i privrženost vlastitim uvjerenjima jednog dana isplatiti. Želja da posjeti Afriku nije je napustila još od osnovne škole kada joj se u pamćenje urezala spoznaja o ekstremnom siromaštву na crnom kontinentu. Nikad nije planirala otići u Afriku turistički, da ganja avanture, isprobava autohtonu kuhinju i odmara ispod palmi s koktelom u ruci. Davno je odlučila da će to putovanje biti sa svrhom, nikako iz komfora i obijesti. Sve o čemu je maštala nedavno joj se i ostvarilo. Tri tjedna u oktobru ove godine provela je u Ruandi s humanitarnom udružom Putokaz za Afriku.

Udruga za pomoći djeci u neimaštinom pogodjenoj Ruandi osnovana je 2018. u Slavonskom Brodu. Osnovale su je dvije žene, prijateljice ELIZABETH SUZANA KOZINA i SLAVICA GAŠPAROVIĆ, nakon njihovog prvog posjeta Africi i boravka u Ruandi. Kako navode na svojim stranicama, djeca u Ruandi već s 12 godina počinju raditi poljoprivredne poslove, jedu jednom do dva puta tjedno i često nemaju uvjete za obrazovanje. Udruga Putokaz za Afriku pokrenula je donacije, oformivši sustav kumstava te danas broji 5640 kumčadi, 111 učenika u internatu i četiri studenta. U pet godina rada ove udruge, kumovi iz Hrvatske i regionala omogućili su priliku za život i školovanje za više od 7000 djece u Ruandi.

Prema podacima Svjetske banke iz 2017., oko 38,2 posto stanovništva u Ruandi živjelo je ispod nacionalne linije siromaštva. U ruralnim predjelima nema vodoopskrbe pa je pitka voda teško dostupna.

Putokaz za Afriku djeluje u Muhanga distriktu. To područje je sat vremena vožnje udaljeno od glavnog grada Kigalija. Područne škole Kivumu, Ciyaro, Biringaga, Burerabana, Bwirika, Gifumba, Makeraq, Munini, Gatenzi i Horezo su pod pokroviteljstvom udruge iz Hrvatske.

Zorana je prije dvije godine dobila status kume. Za djevojčicu CHRISTELLU mjesečno uplaćuje određeni iznos za njeno školovanje. Naglašava da Ruanda nema dovoljno razvijen socijalni sustav, država škole financira sitnim iznosom, iako je, prema zakonu, osnovnoškolsko obrazovanje obavezno. Roditelji odlučuju da ne šalju djecu u školu u trenutku kada više ne mogu financirati školovanje. Nažalost, smatra se da su djeca u ovoj gusto naseljenoj državi, gdje je gotovo svaki pedalj zemlje obrađen, potrebnija na polju ili na nekom drugom fizičkom poslu.

Upoznala sam kumicu koju finančiram, nju i njene roditelje. Ona ima 14 godina. Planiram joj kupiti mobitel. Ona želi ići na fakultet, velika mi je želja da joj to omogućim. Voljela bih joj dati priliku da nešto postigne u životu – priča Zorana.

Učiteljica hrvatskog jezika u Osnovnoj školi Borovo dugo se pripremala za ovaj put. Njena kolegica iz škole je bila s udružom u Africi i to je najviše motiviralo Zoranu da se oproba.

Javila sam se prije nekoliko godina Suzani, predsjednici udruge, ali ona me je tada odbila jer sam bila premlada. S obzirom da sam tvrdoglavka, nisam odustajala. S direktorom škole sam dogovorila da će uzeti neplaćeni

godišnji, a paralelno sam skupljala novac za kartu. Ponovo sam je kontaktirala za godinu dana i rekla da sam sad starija te da će svakako ići, ili s njima ili sama. Prvi put su me odbili jer je angažman u Ruandi doista psihički zahtjevan i odgovoran. Odlazak tamo može ostaviti traumatske posljedice, pa je zato preporuka da ne idu jako mladi ljudi na takav teren. Ja sam si posložila u glavi da idem pomoći koliko mogu, da nije na meni da utječem na političku situaciju jer je to nemoguće. Djeca su izuzetno zahvalna i komunikativna. Teških situacija je bilo, vidjeli smo puno strašnih scena, siromaštva, beznađa i gladi, vidjeli smo djecu bez nadzora, svjedočili smo nehumanom odnosu prema bolesnima i ljudima s poteškoćama u razvoju. Velike su klasne razlike među ljudima, od najgoreg, nezamislivog siromaštva do brutalnih bogataša – objašnjava Zorana.

Posebno je ponosna što su ljudi s Balkana, kumovi i donatori, preko Putokaza za Afriku financirali izgradnju sigurne kuće za žrtve seksualnog nasilja. Ta kuća se, govori, nalazi na izoliranom mjestu i upravo se uređuje. Osim toga, u jednoj područnoj školi koju su posjetili postoji soba za djevojčice koje menstruiraju. One tamo mogu odmarati, ne moraju biti na nastavi ili odlaziti doma s nastave u slučaju da imaju fizičke tegobe. Potreba za pomaganjem na mjestu poput Ruande neće uskoro prestati. Zorana govori da se želi opet uputiti u Afriku, ali da joj je s učiteljskom plaćom taj izdatak financijski teško priuštiv. Možda je to iskustvo koje se desi jednom u životu, komentira ona.

— Ali zato nastavljam biti uključena na sve druge načine. Volontiram jer smatram da je to moja svrha u životu, tada se osjećam korisnom, sretnom i ispunjenom – poručuje Zorana.

Osim u Putokazima, Zorana volontira i u folklornom društvu u Tenji. Aktivna je i u Udrudi za darovitu djecu Klikeraj gdje pomaže u radionicama i vodi čitalački projekt. U proteklom periodu Zorana je bila polaznica Škole za društveno politički razvoj žena 'Kata' Srpskog demokratskog foruma.

— U tom periodu kad sam se prijavila na 'Katu' bila sam pod stresom, imala sam puno obaveza i poslova koji me nisu ispunjavali. Na fakultetu sam imala dva ili tri kolegija koji su se doticali feminizma, ali to je sve bilo površno. Uvijek mi je bila želja da to nadogradim s pravim znanjem. Otvorila se prilika i to baš u momentu kad mi je bilo potrebno da nešto učinim za sebe. Iskustvo u 'Kati' je bilo prekrasno, žene iz različitih krajeva koje sam upoznala su me nadahnule svojim pričama. Puno žena me inspiriralo jer sam i sama imala problema u privatnom životu. Razgovarajući s njima došla sam do korisnih savjeta kako da to razriješim i krenem dalje. S dosta kolegica sam ostala u kontaktu. To je pravo širenje ženske mreže za osnivanje. Na predavanjima samo učile o stvarima koje bi žene trebali znati, a nisu upućene jer su muškarci na nekim vodećim pozicijama, a mi smo samo usputno. Dosad sam za mnoge stvari u životu puštala muškarce da to obave umjesto mene – odlučno zaključuje Zorana Vuksanović. ●

DVOKORAK NAPRIJED

Zadrška iz Hamburga

PIŠE Ivana Perić

Od stadiona Glasgowa, Madrida i San Sebastiána preko Livorna, Mostara i Kaira, nastavlja se podrška nogometnih navijača i navijačica Palestini. Navijači Real Sociedad na stadion su izašli u bijelim kombinezonima poprskanima crvenom bojom. Navijači Veleža na tribini su raširili veliku palestinsku zastavu, a deseci tisuća navijača Al Ahlija u kairskoj noći kao jedno skandirali: 'Živote i dušu dat ćećemo za Palestinu.'

A u Hamburgu – zadrška. Nešto je ovih dana drugačije u pankerskom lučkom gradu iz kojeg smo navikli na britki i nabrijani glas navijača St. Paulija, svojevrsni lijevi megafon. Postavljujući se kao klub šire društvenih pitanja, a ne samo nogometna i navijaštva, St. Pauli je s vremenom postao glavni ljevičarski trend njemačkog nogometa. Danas postoji više od 400 njihovih registriranih klubova prijatelja i podržavatelja diljem svijeta. I sve u njima uglavnom teče glatko, ili je teklo, do Gaze. Naime, zadnjih mjesec dana došlo je do razdora između lokalnih i međunarodnih navijača St. Paulija oko pitanja kako (i da li uopće) iskazati podršku Palestini. Dio snažne podrške Palestini stigao je odmah početkom oktobra iz međunarodnih klubova navijača St. Paulija, da bi potom njihove poteze s oprezom, a u nekim slučajevima i osudom, tumačili iz 'aktivne baze navijača' u Njemačkoj. Tako su na nedavnoj utakmici navijači u Hamburgu razvukli dva transparenta: 'Od Gaze do Glasgowa, borite se protiv antisemitizma!' i 'Oslobodite Palestinu od Hamasa!'

Referenca je to na zajedničku izjavu koju potpisuje više klubova navijača St. Paulija, među ostalim iz Glasgowa, Liverpoola, Chicaga, Atene i Belfasta. U njoj se kritizira mlak službeni stav uprave St. Paulija oko rata u Palestini – fokus na teror Hamasa i humanitarnu krizu u Gazi, izbjegavanje adresiranja uloge desničarske izraelske vlade, nespominjanje okupacije i apartheida te intenziteta nedavnih ratnih zločina tj. genocida. 'Znamo i razumijemo osjetljiv i pažljiv stav njemačke ljevice prema Izraelu. Nažalost, zbog holokausta, to će uvijek biti osjetljiva stvar. Ali također s tugom promatrano kako to omogućuje nekim navijačima da vrše pritisak na vodstvo kluba. Štoviše, ti ljudi nas stalno optužuju i napadaju da smo antisemiti. To je demagogija koju odbijamo prihvati (...) Mi smo pristaše St. Paulija, svi smo antifašisti i antirasisti', stoji u toj izjavi.

Navijači St. Paulija
(Foto: Oliver Ruhnke/
IMAGOSPORT/PIXSELL)

Međunarodni ogranci pozvali su tako upravu kluba da preispita svoj stav o ovom pitanju i stane iza vrijednosti koje St. Pauli predstavlja desetljećima.

Zbog nezadovoljstva reakcijom uprave ovih je dana ugašen klub podržavatelja St. Paulija u Bilbau. Nakon šest godina postojanja odluku o raspuštanju donijeli su u ime protesta zbog 'promjena vrijednosti kluba'. U njihovoj izjavi stoji: 'Osjećali smo tugu i sram nakon što smo vidjeli reakciju njemačke ljevice, uključujući i nogometni svijet, na genocid koji Država Izrael čini nad palestinskim narodom. Zabranjeni su prosvjedi i palestinske zastave, a svakoga tko ne brani službeni narativ optužuje se da je antisemit. Svi nogometni klubovi u zemlji, uključujući i St. Pauli, i većina njihovih navijača, ponašali su se u skladu s tim. Ako može postojati samo jedna strana povijesti i samo jedna verzija događaja koja ignorira neselektivna ubojstva civila, apartheid i okupaciju i kolonizaciju palestinske zemlje, onda shvaćamo da ovo definitivno nije naše mjesto. Ako klub i njegovi navijači opravdaju masakre koji su u tijeku, onda ne vidimo drugu opciju nego napustiti klub, prekinuti sve aktivnosti i raspustiti Bilbao St. Pauli.'

GORSKI KOTAO

PIŠE Valentina Vukadinović

Medenjaci

MA li kolačića koji više miriši ili podsjeća na djetinjstvo, blagdane i obitelj od medenjaka? Slatka, medena aroma tih prhkih kolačića obogaćena mirisom cimeta i klinčića obavije vas nostalgijom i toplinom pa čim malo zahladni, ja ih poželjam ispeći. Isprobala sam razne recepte za medenjake, ali ovaj koji vam pišem me osvojio odmah jer je tjesto lijepo podatno za oblikovanje pa možete dati mašti na volju s raznim rezačima i oblicima. Medenjake možete i iscrtati, a pošto se dugo čuvaju, idealni su i kao poklon. Možete ih pripremiti danima prije praznika i čuvati u limenoj kutiji. Stajanjem postaju još ukusniji, ako uopće uspiju stajati jer su neodoljivi uz kavu ili čaj.

Za ove medenjake sam koristila domaći, goranski livadni med. Odabir vrste meda odredit će i notu okusa pa se i tu možete poigrati. Prije same pripreme tjesteta, izvadite sve namirnice da se temperiraju na sobnu temperaturu. U tjestetu sam koristila maslac, a može se kombinirati maslac i mast. Od začina sam koristila mješavinu začina za medenjake u kojoj ima klinčića, cimeta, đumbira i kardamoma. Vi možete prilagoditi svom ukusu, a izvrsni su i kada se stave samo cimet i vanilija. Ako želite da vam budu tamniji, žlicu brašna zamijenite kakao prahom. Za dozu svježine možete dodati i ribanu koricu limuna ili naranče.

Sastoјci
120 g omekšalog maslaca
115 g smeđeg šećera
1 jaje
120 g meda

400 g brašna (pomiješala sam pola glatko, pola oštro)
polu žličice sode bikarbune
četvrtina žličice praška za pecivo
1 žličica začina za medenjake
prstohvat soli

Priprema

Jako omekšali maslac pjenasto izradite sa šećerom pa dodajte jaje i sve dobro izmiksajte. Dodajte med i izradite u jednoličnu smjesu. Pomiješajte sve suhe sastojke pa ih dodajte u gornju smjesu. Umijesite glatko tjesto. Umetajte ga u prozirnu foliju i spremite na hladno na barem sat vremena. Pećnicu zagrijte na 180 stupnjeva. Radnu plohu dobro pobrashnite i hladno tjesto malo spljoštite rukama pa izvajajte na deblinu od četiri do šest mm. Izrezivačima izrežite željene oblike medenjaka.

Irezane medenjake slažite na lim obložen papirom za pečenje. Ostavite malo razmaka jer će se u pečenju malo napuhnuti. Pecite ih nekih devet do 10 min ili dok ne porumene. Ostavite da se ohlade na limu pa ih pospremite u limenu kutiju.

Ako se želite igrati šarama, evo i recept za smjesu bjelanjka, šećera i limuna: 1 bjelanjak, 2 šalice šećera u prahu (šalica od 250 ml) i limunov sok. Bjelanjak umutite na pari, dodajte šećer i mutite dok ne postane jako bijelo i čvrsto. Dodajte malo limunovog soka i ohladite. Napunite dresir vrećicu pa odrežite vrh. Isrtajte medenjake i ostavite da se osuše prije pospremanja.

Dobar tek!

IMPRESSUM

Godina III / Zagreb | petak, 24/11/2023

Nada #047

Društveni magazin

SDF srpski demokratski forum

IZDAVAČ
Srpski demokratski forum
Andrea Radak

ZA IZDAVAČA
Jelena Nestorović

GLAVNA UREDNICA
Nikola Bajto, Vedrana Bibić, Katarina Bošnjak, Nina Čolović, Anja Kožul, Ivana Perić, Olja Savičević Ivančević, Anja Vladisavljević Tamara Opačić

REDAKCIJA
Parabureau / Igor Stanisljević i Valentina Vukadinović

GRAFIČKI UREDNIK
Ivica Družak

DIZAJN
Parabureau / Igor Stanisljević i Tena Kržanec

Nada je financirana sredstvima
Savjeta za nacionalne manjine
Vlade Republike Hrvatske

REDAKCIJA
Draškovićeva 25
10 000 Zagreb
nada@sdf.hr
www.sdf.hr

Ivo Goldstein kod spomenika Holjevcu

JAK, položeni vijenci i upaljene svijeće. I kod spomenika Veci Holjevcu, u nekadašnjem Parku heroja, su položeni vijenci i upaljene svijeće. Na ovaj događaj osvrnuo se historičar IVO GOLDSTEIN.

— Veci Holjevac je bio na strani časti i slobode, kako je govorio Vladimir Nazor na ulasku u oslobođeni Zagreb na kraju rata, 8. maja 1945. godine. Imao je briljantnu karijeru, bio je narodni heroj, opunomoćenik jugoslavenske vlade za Istru, bio je u Berlinu i zagrebački gradonačelnik sa najdužim mandatom od 11 godina 1952. – 1963. nakon MILANA BANDIĆA – kazao je Goldstein, a potom i odgovorio na pitanje zašto je Veci otišao u partizane.

— Zašto nas je ovdje dvadesetak od 50.000 stanovnika Karlovca? Iako nas je tako malo mi nismo na krivoj strani. Sramota je da nitko iz Grada danas nije ovdje. Par dana nakon akcije 200 Karlovačana, najveći dio Srba, Židova i dio Hrvata deportirani su u Jasenovac. Osim jednog, svu su nestali u Jasenovcu. Veci se suprotstavio takvoj vlasti i politici. Zato je otišao na Kordun, među Srbe i borio se protiv te vlasti, politike i tadašnje NDH – istakao je Goldstein.

■ M. Cimeša

Duboka satira

Kabaretskom izvedbom Svetlane Patafte i Gorana Vinčića otvoreni su Dani srpske kulture u Rijeci

UOKVIRU Dana srpske kulture u Rijeci, prošlog je četvrtka u Kulturnom centru Kalvarija održana večer smijeha uz kabare 'Kad je gusto – samo rijetki' u izvedbi stand-up komičara GORANA VINČIĆA i glumice SVETLANE PATAFTE. Bio je to odlično posjećen uvod u ovogodišnji program Dana srpske kulture u Rijeci, a kako je kazao DAMIR RADOVIĆ, zamjenik predsjednika SKD Prosvjeta – Podobor Rijeka, ove su godine htjeli program otvoriti zabavnim komadom. — Već smo suradivali s teatrom Puna kuća, kao i sa Svetlanom i Vinčom. Oni podupiru naše aktivnosti, a premijera ovog kabarene bila je u 10. mjesecu pa se uklopila u period i program Dana srpske kulture. Nastojimo od svake vrste umjetnosti uključiti ponešto, a većeras smo vidjeli zašto je bilo dobro da

su oni otvorili ovogodišnji program – kazao je Radović.

Među brojnim gostima na izvedbi cabareta bio je i zamjenik župana Primorsko-goranske županije PETAR MAMULA, koji je rekao da se htio uvjeriti je li Vinča dobar glumac koliko je dobar komičar, te da je u ovoj kvalitetnoj predstavi pokazao svima da ima talenta. Osim toga, dotaknuo se značaja samog programa za Rijeku i gradane.

— Ovaj program znači puno za Rijeku kao jednu od sredina u kojoj se gradi Srpski kulturni centar. Ako među te zidove smjestimo ljude koji rade odlične programe i imaju odlične ideje, onda ćemo u budućnosti imati vibrantnu zajednicu – objasnio je Mamula.

U ovoj scenskoj adaptaciji, inspiriranoj kratkim formama SILVIE ŠESTO, Patafta i Vinčić vrlo su kreativno interpretirali sva-kodnevne životne situacije različitih aktera. Općenarodna svevremenska šutnja kojom odgovaramo na probleme, isprepleće se s odnosom vlasti, naroda i pojedinca.

— Mislim da ćemo ovom predstavom doprijeti do različite publike, i po interesima i po dobi. Jako mi se sviđa Silvija Šesto i njezin način rada, ona je genijalna satiričarka, a nema ih puno u Hrvatskoj. Ova predstava

Sa jedne od utakmica
(Foto: N. Gagulić)

zahvalio se na pozivu ministra bez portfelja u Vladi Republike Srbije, ĐORĐU MILIĆEVICU, koji je zadužen za oblast odnosa s dijasporom. Tako je mlađa selekcija ZVO-a postala 14. ekipa Sportskog kampa za decu iz regionalne dijaspore 'Srbija te zove'.

Svečanosti otvorenja prisustvovali su ministar Milićević, direktor Omladinske škole Crvena zvezda NIKOLA JELIĆ i sportski direktor beogradskog kluba, MITAR MRKELA, čijom zaslugom je kamp i organizovan.

— To je zaista velika stvar, da naša deca budu pozvana kao gosti na ovom sportskom događaju, koji je okupio više od 200 mališana srpskog porekla iz 14 zemalja, uzrasta 10 i 11 godina – rekao je Gagulić. Naglasio je da je zahvaljujući dobroj saradnji s ovdašnjim trenerima fudbalskih klubova, uspeo u vrlo kratkom vremenu da formira ekipu od devet perspektivnih, talentovanih mališana i voditelja. Za njihovu sportsku opremu i reprezentativno izdanje, kako nam je rekao Gagulić, bio je zadužen ZVO, odnosno predsednik, DEJAN DRAKULIĆ.

U jakoj konkurenciji, mlađa selekcija ZVO-a iz Vukovara na turniru se plasirala na devetu poziciju. Posebno izazovan bio im je susret s mališanima iz Crvene Zvezde, koji su ih pobedili rezultatom 2:0. Osim takmičarskog dela, koji se održavao u Hali sportova na Srebrnom jezeru, mališani su tokom trodnevnog kampa imali priliku da se bolje upoznaju, steknu nova prijateljstva kroz različite društvene igre, poput kvizova i sportskih radionica. Bila je to prilika da se za mališane iz regionala organizuju posete znamenitostima i turističkim atrakcijama tog kraja, pa su tako obišli Golubačku tvrđavu i manastir Tumane.

■ S. Nedeljković

ima tu notu gdje se čovjek smije, ali to je jedna satira koja je vrlo duboka, i mislim da će ljudi ipak razmišljati o tome što su čuli – istaknula je Svetlana Patafta.

■ Katarina Bošnjak

Zaigrali i sa Zvezdom

Na malofudbalskom kampu na Srebrnom jezeru Mlađa selekcija ZVO-a završila je na devetom mestu

NA poziv čelnih osoba iz Omladinske škole FK Crvena Zvezda iz Beograda, mališani iz Vukovarsko-sremske i Osječko-baranjske županije, učestvovali su u periodu od 10. do 12. novembra na malofudbalskom turniru na Srebrnom jezeru, u blizini Velikog Gradišta u Republici Srbiji. Viši stručni saradnik za sport u Zajedničkom veću opština i selektor reprezentacije Srbija iz Hrvatske NIKOLA GAGULIĆ,

Festival etno muzike u Vukovaru je doživeo devetu godišnjicu, a ove jeseni okupio je pet društava

NAPEVI ženskih i muških vokala, sviranje tradicionalnih instrumenata – od frule, tapana do gajdi, te savremena interpretacija izvornog, samo su deo programa ovogodišnjeg Festivala etno

muzike u Vukovaru. U organizaciji udruženja Čuvari srpskog identiteta, Festival je doživeo devetu godišnjicu, a ove jeseni okupio je pet društava učesnika, čiji su članovi domaćoj publici nastojali da prenesu tek deo bogate srpske tradicije, kroz tradicionalno pevanje, sviranje i ples. Manifestaciju od osnivanja, uz organizatore, prate Vokalno-instrumentalni etno ansambl Đurđevak iz Bobote i Plesna grupa Venera iz Vukovara. Uz spomenute, među ovogodišnjim gostima, učešće u programu uzeli su i Muška pevačka grupa Naši korenii iz Borova, žensko Pevačko društvo Vida iz Modriće, te članovi Vojvođanskog narodnog orkestra Gajde iz Bačke Palanke.

— Cilj Festivala je okupljanje društava i ansambala s našeg područja, ali i regionala, koji se bave tradicionalnom, srpskom muzikom i na taj način čuvaju od zaborava nematerijalnu baštinu svog naroda – rekao je Dragan Todić, predsednik udruženja Čuvari srpskog identiteta. Izrazio je zadovoljstvo što je Festival, od svojih začetaka, kada je teret organizacije snosilo tek nekoliko entuzijasta, preziveo sve izazove i u kontinuitetu se održavao, podsetivši da iduće godine proslavlja jubilej – 10 godina postojanja.

Na pitanje koliko su atraktivni ovakvi vidovi kulturnog amaterizma u Hrvatskoj,

Gajdaš Ognjen Ognjanović

Todić je odgovorio, da je itekako primetan pomak u interesu, kako starijih, tako i mlađih, ne samo da prate ovakve programske sadržaje, nego da se i uključuju u grupe, čiji je rad koncipiran na etno stvaralaštvo. Dokaz tome je Ansambl Đurđevak, koji je prošle godine proslavio desetu godišnjicu rada i u svom sastavu, bilo kao svirači ili vokale imao od 6, ali i 70 godina.

— Naš Ansambl je godinama menjao članstvo, uvek bi neko od starijih ostao, a neko od novih se priključio. Vrata su svima otvorena – rekla je umetnički rukovodilac JELENA AJDUKOVIĆ.

Članice ženskog Pevačkog društva iz Modriće svojim izgledom i nastupom na sceni oduševile su publiku, a kvalitet njihovog rada potvrđuju dugogodišnji rad i nastupi. Ništa manje interesantni nisu bili ni ostali učesnici, dok je kao neka vrsta rariteta na Festivalu bio nastup gajdaša OGNJENA OGNNJANOVIĆA iz Bačke Palanke. Izveo je nekoliko kompozicija na ovom, gotovo zaboravljenom instrumentu, a publiku je takođe zabavio interpretacijom vojvođanskog bećarca. Plesna grupa Venera, koju također čine devojčice i devojke iz Vukovara, svoj doprinos Festivalu dala je izvođenjem dve koreografije, postavljene

INFORMATOR

na etno muziku u modernijem aranžmanu. Organizatori su podelili zahvalnice učesnicima programa, koji je i ove godine finansiran sredstvima Saveta za nacionalne manjine Vlade RH.

■ S. N.

Srednjoškolke umetnice

Vanja Nikić i Milica Vukosavljević u Srpskom kulturnom centru predstavile su svoje slike

SRPSKI kulturni centar iz Vukovara organizovao je 15. novembra prvu izložbu slika mlađih umetnica VANJE NIKIĆ I MILICE VUKOSAVLJEVIĆ.

Izloženo je više od 50 radova ove dve srednjoškolke, rađenih različitim tehnikama i inspirisanim različitim motivima. Ove dve 14-ogodišnjakinje, koje pohadaju vukovarsku Gimnaziju, odnosno Umetničku školu u Osijeku, od najranijeg detinjstva slikaju i crtaju. Prijateljice su od malena, a javnosti su želele da, po prvi put, pokažu svoja dela nastala u proteklih nekoliko godina.

— Vanja i Milica su vredno radile i napredovale, a za svoje likovne radove osvojile su brojne nagrade. Obe su svestrane i uspešne u recitovanju, glumi, folkloru, a osvojile su i mnoge nagrade na takmičenjima iz znanja — rekla je, u ime organizatora izložbe, direktorka SKC-a, JELICA LIPOVAC DUDAŠ. Miličine prve slike nastale su, kako je rekla, uz pomoć prijateljice Vanje. Za izložbu je odabrala je 30-ak radova.

— Tehnika koju najviše koristim su akrilne boje, ali takođe sam se oprobala slikajući i uljanim jer se vežbanjem sve postigne. Izložba je jedan od većih uspeha u mom životu. Nisam mislila da će u ovom uzrastu imati prvu izložbu, ali mi je neizmerno draga što je realizovana — rekla je Vukosavljevićeva. Vanja je takođe predstavila 30-ak slika. Slikanje je postalo sastavni deo njene dnevne rutine već od druge godine.

— To je u početku bilo šaranje kistovima i muljanje rukama, a crtanjem sam počela da se bavim nešto kasnije — rekla je Vanja dodajući da joj više leži slikanje. Tehnike su ulje i akril na platnu, a crteže radi olovkom na papiru. Njeni izloženi radovi su nastali u periodu od 2018. do ove godine. Najdraži rad joj je portret GAVRILA PRINCIPA.

Nerazdvojne u prijateljstvu i umetnosti — Vanja i Milica

— Od istorijskih događaja impresionira me Prvi svetski rat. O Sarajevskom atentatu sam dosta čitala i istraživala i to me doveo do odluke da uradim portret — otkrila je Vanja. Kao i Milica, složila se da je prekrasan osećaj znati da si u 14. godini uradio dosta kvalitetnih radova, koji mogu da budu izloženi i pokazani publici. Vanja i Milica redovne su učesnice likovnih kolonija.

■ S. N.

Dva veka Matice

U Dardi je predstavljen Letopis Matice srpske koji izlazi još od 1824. godine

SKD Prosvjeta, pododbor Beli Manastir, VSNM Osječko-baranjske županije, VSNM Opštine Darda te Matica srpska Novi Sad organizovali su 15. novembra u Srpskom kulturnom centru u Belom Manastiru, okrugli stol povodom 100 godina od optacije srpskog i ostalog južnoslovenskog stanovništva iz Mađarske u Kraljevinu SHS s posebnim osvrtom na Baranju.

— Od istorijskih događaja impresionira me Prvi svetski rat. O Sarajevskom atentatu sam dosta čitala i istraživala i to me doveo do odluke da uradim portret — otkrila je Vanja. Kao i Milica, složila se da je prekrasan osećaj znati da si u 14. godini uradio dosta kvalitetnih radova, koji mogu da budu izloženi i pokazani publici. Vanja i Milica redovne su učesnice likovnih kolonija.

■ S. N.

Generalni sekretar MS
Milan Micić (u sredini)

nja, predstavili su Letopis matice srpske. O dva veka dugom trajanju Matice srpske govorio je dr. MILAN MICIĆ, generalni sekretar.

— Letopis Matice srpske je književni časopis koji izlazi još od 1824. godine, u čitavom svetu najduže, a bez većih prekida. Iako je pretežno književnog karaktera, Letopis se bavi drugim umetničkim, naučnim i društvenim temama. On tretira istorijska pitanja, jezik, nauku o književnosti i srodrne discipline. Ogledalo je nacionalnog, kulturnog i naučnog života srpskog naroda — rekao je Micić. Domaćini su gostima iz Matice srpske uručili zahvalnicu, a gosti su pozvali domaćine da posete Maticu srpsku.

■ Zoran Popović

Stogodišnjica optacije

Značajan deo srpskog stanovništva Baranje upravo je optantskog porekla

— Od istorijskih događaja impresionira me Prvi svetski rat. O Sarajevskom atentatu sam dosta čitala i istraživala i to me doveo do odluke da uradim portret — otkrila je Vanja. Kao i Milica, složila se da je prekrasan osećaj znati da si u 14. godini uradio dosta kvalitetnih radova, koji mogu da budu izloženi i pokazani publici. Vanja i Milica redovne su učesnice likovnih kolonija.

■ S. N.

— Smatramo da pitanje optanata nije dovoljno obradeno u našoj istoriografiji, i osećali smo dužnost prema ljudima koji su morali da napuste svoj rodni kraj i dođu u novu državu — rekao je DEJAN JELIČIĆ, predsednik SKD Prosvjeta.

Eminentni učesnici prošli su sve faze od Prvog svetskog rata do stvaranja Kraljevine SHS kada je došlo do iseljavanja (optacije) srpskog i jugoslovenskog stanovništva iz Mađarske u delove novonastale države. Optiramo — selimo se u Maticu. Tako su govorili Srbi, koji su nakon završetka Prvog svetskog rata bili sa druge strane granice, u Mađarskoj. U pitanju su Srbi koji su odlučili da prihvate ponudu i uslove za seobu koje im je ponudila novostvorena država Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca. Njihova odluka značila je seobu sa viševekovnih ognjišta. Značila je odlazak u neizvesnost, potpuno novo okruženje i novi život u sredini koju nisu poznavali.

Učesnici
okruglog stola

— Organizacija ovog okruglog stola je sjajna ideja jer je značajan deo srpskog stanovništva koji je danas u Baranji upravo optantskog porekla i u nekadašnji deo jugoslovenske Baranje prelio se značajan deo tog stanovništva. Cini mi se da su od svih prostora gde su se doselili optanti, a to su i Srem, Bačka i Banat, da se uticaj optanata najviše oseća u Baranji — istakao je generalni sekretar Matice srpske Milan Micić. Pokrovitelj okruglog stola bilo je Zajedničko veće opština iz Vukovara.

■ Zoran Popović

Plaketa za Izvorinku

Vijećnica Izvorinka Milinčić dobila je zahvalnicu za dugogodišnje učestvovanje i izradu slavskog kolača

VIJEĆE srpske nacionalne manjine Koprivničko-križevačke županije, i ove godine, 8. novembra, proslavilo je svoju krsnu slavu Svetog Velikomučenika Dimitrija — Mitrovdan u restoranu Lovačka kuća u Prnjavoru Lepavinskom kod Koprivnice. Osim vijećnika i vijećnica županijskog Vijeća, slavskoj svečanosti prisustvovali su predstavnici rasinskih, križevačkih i sokolovačkih te velikogoričkih i bjelovarskog srpskog Vijeća i SNV-a, članovi lokalnih antifašističkih udruženja te drugi građani. Nakon tradicionalne vjerske ceremonije posvećenja slavskog kolača te izvođenja hrvatske i srpske himne, održani su govorovi domaćina i uzvanika. Vijećnica

Slava VSNM-a Koprivničko-križevačke županije

IZVORKINA MILINČIĆ dobila je zahvalnicu za dugogodišnje učestvovanje i izradu slavskog kolača. Ovim putem joj čestitamo — kazala je GORANKA MANOJLOVIĆ, predsjednica VSNM Grada Križevaca.

■ Z. V.

Ubrađivanje mlade

Belomanastirci su upoznati s drevnim običajem panonskih Srba prilikom sklapanja brakova

BELOMANASTIRSKI SKUD ‘Jovan Lažić’, pod vodstvom predsjednice dr. SVETLANE PEŠIĆ, i somborski GKUD ‘Ravangrad’, pod vodstvom predsjednika prim. dr. MILANA BOŽINE, u Etnološkom centru baranjske baštine, omogućili su Belomanastircima da se upoznaju s ‘ubrađivanjem mlade nakon vjenčanja’, starim srpskim običajem koji se

Uprizorenje starog običaja –
GKUD Ravangrad

krajem 19. i početkom 20. vijeka prakticirao od Sentandreje kod Budimpešte do Zemuna kod Beograda. Izobičajio se sredinom 20. stoljeća, a najdulje se zadržao u Somboru i okolnim salašima kod Srba starosjedilaca.

Kad bi imućna familija oženila sina, običaj je nalagao da svekra daruje 'snaju' ubrađaju – oglavljen bogato ukrašenim zlatovozom. Prvo svečano predstavljanje mladenaca u javnosti bio je odlazak u crkvu, a tom prilikom mlađo je oglavlje stavljala žena koja nije u srodstvu s mlađoženjem porodicom. Čin ubrađaja značio je da se zvanično mlađa stavљa u red udatih žena. 'Ravangrad' je uradio vjernu rekonstrukciju tog običaja tako što je, kroz projekt koji je financirao Grad Sombor, snimio 40-minutni film 'Somborski ubrađaj' autora SLOBODANA VUKOBRATOVIĆA, u kome su 'glumili' članovi 'Ravangrade' na lokacijama koje vjerno oslikavaju nekašnji način života u tom kraju.

— Na ovaj korak smo se odlučili jer je prikazivanje običaja 'ubrađivanja mlađe' slabo zastupljeno i nepoznato široj javnosti, kaže autor filma i 'glumac' Slobodan Vukobratorić. Zahvaljujući predsjednici Pešić, Belomanastirci su ne samo mogli odgledati film 'Somborski ubrađaj', nego su uživo mogli vidjeti i upoznati 'glumce', uključujući ubrađenu novu mlađu 'Jelicu' i mlađoženu zvanog 'Mita'.

■ Jovan Nedić

Borovo – nadopuna

Predstavljeno je drugo izdanje knjige Slavka Bubala 'Borovo – sumrak jednog svitanja'

NAKON što je polovinom oktobra 2018. godine u Srpskom kulturnom centru u Vukovaru održana prva promocija knjige 'Borovo-sumrak jednog svitanja' vukovarskog novinara i publiciste SLAVKA BUBALA, četiri godine kasnije u prostorijama osječkog pododboara SKD Prosvjeta održano je predstavljanje drugog izdanja, o kojem su Novosti već opširno izvestile. Dopunjeno izdanje knjige, nedavno objavljeno u izdanju Srpskog kulturnog centra iz Vukovara, čitaocu pruža mnogo kompletniju sliku o Borovu čiji je

Autor Slavko Bubalo
(u sredini)

najzanimljiviji deo vezan za vreme NDH te neposredno nakon završetka Drugog svetskog rata. Autor je pročitao delove knjige. O knjizi je govorio i pasionirani sakupljač borovskih sećanja IVICA ŽABIĆ. Ovaj dugo-godišnji radnik kombinata Borovo u značajnoj je meri pomogao u pripremi knjige.

■ Z. Popović

Krcati astali

U Belom Manastiru održana je izložba tradicionalnih jela

PRVE novembarske subote ove godine u Belom Manastiru održana je izložba tradicionalnih jela. To događanje povodom Dana Grada Belog Manastira počelo je u 10 sati u dvorištu kulturnog centra nazvanog 'Baranjska srpska kuća'. Manifestaciju je organizirao Folklorni ansambl 'Čuvari tradicije baranjskih Srba' pod vodstvom predsjednice SVETLANE ŽARKOVIĆ. Prema njezinim rječima, ovo je bio prvi put da je u programu proslave Dana Grada zastupljena manifestacija čiji je organizator neko belomanastirsко srpsko udruženje.

Uz domaćina, na izložbu se odazvalo još 10 organizacija: Kolo srpskih sestara iz Belog Manastira i Darde, 'Zlatna žena' iz Bolmana, udruge žena 'Nura' iz Ostrova i 'Ruže' iz Kapelne, Makedonsko kulturno društvo 'Braća Miladinović' iz Osijeka, belomanastirska Mađarska kulturna udružica 'Pelmonoštior', udružica 'Tako je to nekad bilo' iz Duboševice te Vijeća srpske nacionalne manjine (VSNM) Virovitičko-podravske županije i Općine Popovac.

A kad je broj učesnika tako velik, onda se ne treba čuditi što su 'astali' bili krcati tradicionalnim jelima i slasnim kolačima. Uz stare delice iz Baranje i Slavonije, na izložbu su iz Osijeka stigla makedonska jela i kolači. Među brojnim ženskim svjetom koji se majstorski iskazao u pripremi tradicionalnih jela, muški obraz spasio je MARKO HORVAT iz udruge 'Tako je to nekad bilo', koji se već više puta istaknuo kao majstor kuhanja graha u zemljanim čupovima. Na izložbi je bila i konzulica Republike Srbije u Vukovaru LJUDMILA OSTOJIĆ. Manifestaciju su popratile i djeca iz 'Programa plus' Srpskog narodnog vijeća koji se provodi u 'Baranjskoj srpskoj kući', koja su obilazila stolove i zapisivala recepte starih jela.

■ Jovan Nedić

In Memoriam: Branko Kljajić (1943. – 2023.)

Bio je predsjednik Općinskog suda u Karlovcu te predsjednik Udruženja antifašista Karlovačke županije

USAOBRAĆAJNOJ nesreći u Karlovcu, smrtno je stradao BRANKO KLJAJIĆ (1943. – 2023.), bivši advokat, sudac i predsjednik bivšeg Općinskog suda u Karlovcu te predsjednik Udruženja antifašista Karlovačke županije od 2014. do 2018. godine.

Kljajić je rođen u Gornjem Sjeničaku na Kordunu gdje je 1942. formirana slavna 13. proleterska brigada. Ponasao se doprinosom brojnih pripadnika njegove porodice pobjedi nad fašizmom. Njegov stric MILOŠ KLJAJIĆ proglašen je narodnim herojem.

Branko Kljajić

Branko Kljajić je učestvovao u gotovo svim antifašističkim događajima na području Karlovačke županije, komemoracijama zbog stradanja mještana Korduna do godišnjica obilježavanja formiranja raznih partizanskih jedinica na području Korduna. Prisustvovao je većini kulturnih događaja u organizaciji karlovačkog i raznih pododbora Srpskog kulturnog društva Prosvjeta. Sadašnji predsjednik Zajednice udruženja antifašista i boraca Karlovačke županije RADE KOSANOVIC za Kljajića je rekao da je do kraja bio principijelan i beskompromisni. Kada je trebalo Statute i ostale akte antifašističkih udruženja uskladiti sa zakonskim izmjenama, kao diplomirani pravnik sve je to činio dobrovoljno. Sahranjen je 16. novembra na karlovačkom groblju Jamadol.

■ M. C.

Stogodnjak (713)

24. 11. – 1. 12. 1923: unatoč policijskoj zabrani, u Beogradu je ipak organiziran protestni zbor opozicionih komunističkih studenata. To se policiji nije nimalo dopalo, pa je naoružana upala u dvoranu, gdje se skup održavao, i počela silom rastjerivati okupljene. Izbila je masovna tučnjava: policija je studente udarala kundacima, a studenti policiju štapovima. Ozlijedeno ih je više desetaka i s jedne i druge strane. Objavljeno je da je uhapšeno 70 učesnika zbora, te da je zbor koji je imao biti protest protiv bugarskog režima bio zapravo protest protiv beogradskih političkih moćnika. Na vijest o neredima pred dvoranom se okupio veliki broj Beograđana, uzvikujući parole protiv aktualne vlasti, pa je policija bila prisiljena da u pomoć pozove vojsku 'koja je ubrzo stigla na konjima i sabljama počela rastjerivati okupljeno mnoštvo...' *

* u Beogradu je održana protestna skupština jugoslavenskih sudaca. Izglasana je rezolucija u kojoj se traži da vlada i Narodna skupština pod hitno izglasaju zakon o sucima, pa time rješi i pitanje plaća i svih drugih sudske pravne obveznosti.

* Zagreb je pogodila nezapamćena poplava. Obilne kiše pretvorile su rijeku Savu i njezine pritoke u golemo more, a voda je preplavila sva područja koja nisu bila osigurana nasipom. Vodostaj je bio gotovo četiri metra iznad normale. Vojska, policija i vatrogasci, ali i svi građani, krenuli su u spašavanje ugroženih koji su bili zarobljeni na krovovima svojih kuća na Trnju, Kajzerici, Vrbiku i drugim dijelovima grada. Prema prvim izvještajima u Prudima se utopilo troje djece, a mrtvih navodno ima i u drugim dijelovima grada.

* pravu kalvariju prošao je diplomata Božidar Sever, član jugoslavenske komisije za razgraničenje s Mađarskom u Prekmurju. Njega su mađarski vojnici zatekli nedaleko od Donje Lendave, tri kilometra izvan naše granice, gdje se nalazio u redovitom službenom obilasku. Vojnici se nisu obazirali na Severove diplomatske isprave, već su ga svezali i odveli u zloglasni mađarski zatvor Zalaegeršeg i tu ga podvrgli strahovitom mučenju tražeći da prizna da je – špijun. Odатle je prebačen u Budimpeštu i smješten u istu celiju s jednim poznatim mađarskim kriminalcem koji ga je danonoćno terorizirao. Zatvorski čuvari su ga tukli, mučili glađu i bolescu. Ni jedan mađarski lječnik nije mu htio pomoći, a jedan mu je čak rekao: 'Pa, čemu da vas liječim kad ste ionako osudeni na smrt.' Cijelo vrijeme držali su ga u užasnom uvjerenju da je samo pitanje dana kad će ga smaknuti. Sve intervencije jugoslavenskih vlasti nisu urodile plod: Mađari su za Severa tražili u Subotici osuđenog špijuna Vargu, ali on je u međuvremenu umro pa se Severova golgota nastavila. Tek susretom između jugoslavenskog ministra Ninčića i mađarskog premijera Bethlena u Ženevi postignut je dogovor o razmjeni – Sever je pušten na slobodu tek kad je Jugoslavija predala Budimpešti poznatog špijuna Ištvana Fabijana.

■ Đorđe Ličina

У ритму листића

Оба опозицијска блока у кампањи се жале да запад подржава Вучићеву власт зато што им је обећао да ће Србија признати независно Косово, а не виде да све горљивије заговарају аутаркичну економију која је осуђена на пропаст

Иприје него што су одржани просиначки изванредни избори у Србији познати су њихови први губитници. Мјесец дана уочи избора, извршни директор Савета страних инвеститора АЛЕКСАНДАР ЉУБИЋ у разговору за РТС тврди да су страни и домаћи инвеститори већ сада 'изборни губитници. Јубићев аргумент је да је учстало одржавање избора у протеклих неколико година главни узрок успоравања реформи у Србији због чега су инвеститорима отежана нова улагања и укупно пословање.

Ако је Јубић у праву не ради се о безнаждјним и успутним губитницама на које се може тек тако одмахнути руком. Чланице Савета страних инвеститора су 122 компа-

није које су у протеклих двадесет година инвестирали 44 милијарде евра и запослиле 115 тисућа људи. Удио страних инвестиција у српском БДП-у годишње износи од пет до седам посто, што је једнако удјелу државних инвестиција. Од 2002. када је основан, Савет крајем сваке године објављује Белу књигу у којој резимира 'свеобухватну слику пословне и инвестиционе климе у Србији'. Блиц пише да 'Бела књига традиционално даје препоруке с циљем да Србија постане конкурентнија и економски снажнија земља, а осим препорука публикација поставља приоритете у економској политики и износи конкретне предлоге за побољшање услова пословања'. Истовремено се у њој даје и преглед реализације лањских препорука Савета. У овогодишњој

Белој књизи наводи се да је од 383 прошлогодишњих препорука у цијелисти или дјеломично реализирano тек њих 28 посто.

Љубић појашњава да Бела књига 'представља свеобухватни приказ успешности у реформама које спроводи Влада Републике Србије' и потом констатира: 'У 2019. години имали смо скоро 40 одсто испуњених препорука. Нажалост, ове године је тај број мањи и ми пре свега мислимо да је то због изборних циклуса које у последње три године имамо. Нама су ово трећи избори, а ви да бисте спроводили реформе, морате имати Владу која траје четири године, да би кроз Скупштину могли да пролазе закони.'

Пад 'успешности у реформама које спроводи Влада Републике Србије', међутим, ни за владајуће ни за опозицију није тема у већ захукталој предизборној кампањи. Владајући у први план истичу да су стране инвестиције лани досегле рекордних 4,3 милијарде евра, а о застоју у провођењу реформи и они и опозиција шуте јер су изборе који их одгађају и једни и други зазивали и пригрили. Страначки и политички интереси, односно борба за власт, су им приоритет због чега им и економски интереси земље у изборним кампањама понајприје служе за међусобно обрачунавање, ријетко за натјецање страначких реформских програма и пројекта.

Досадашња предизборна кампања у први је план избацила три страначка блока – блок владајућих странака на челу с Вучићевим напредњацима, блок проевропских странака предвођених Ђиласовим ССП-ом и блок патриотских странака коју предводи коалиција Двери-Заветници. На први поглед рекло би се да је све јасно и да ће овисно о томе који ће од тих страначких блокова побиједити на изборима, Србија и њезина привреда или остати на Балкану у трокуту између ЕУ-а, Русије и Кине, или се сасвим окренути Унији, односно Русији и Кини. Но кад представници тих страначких блокова сједну за стол и почну расправљати о економским темама слика постане мутнија и често је окренута наглавце. Примјерице, у предизборној дебати на РТС-у представник проевропске коалиције Србија против насиља АЛЕКСАНДАР ЈОВАНОВИЋ ЂУТА с једне је стране премијерки Ани Брнабић сасуо у лице да су њезина влада и напредњачка власт 'спремни да продају природу Србије, да омогућавају копање литејума и уништавање воде, ваздуха и земљишта', а с друге стране јој је Бошко Обрадовић из коалиције Двери-Заветници добавио да су Србију 'претворили у једну врсту колоније Европске уније и да иде ка томе да постане депонија ЕУ-а'. Стране инвестиције које се посљедњих година у Србију слијевају у милијардама евра и којима се владајући хвале као једним од својих највећих постигнућа, и за проевропску и за патриотску опозицију су зло које уништава земљу и претвара је у колонију, за прве углавном руско-кinesku, а за друге европску.

И један и други опозицијски блок истовремено се углас жали да запад подржава Вучићеву власт зато што им је обећао да ће Србија признати независно Косово, а не виде да за разлику од напредњачке власти која се залаже за отворену српску економију све горљивије заговарају аутаркичну економију која је унапријед осуђена на пропаст. Због наводне подршке Вучићу због Косова не виде ни да ЕУ у својим годишњим изјештајима о напретку у при-

ступним преговорима са Србијом највише позитивних оцјена даје њезином усклађивању у економским подручјима, а у овогодишњем изјештају истиче и значајан напредак у поглављу о заштити животне околине. Пречули су и недавне похвале ММФ-а који је због успешне реализације стенд-бaj аранџмана предложио његову трансформацију у неформалнији и блажи аранџман из предострожности. И висока инфлација која је опозицији ишла на руку у предизборној кампањи почела се брже топити па се већ у листопаду спустила на 8,5 посто, уместо до краја године како је планирала и најављивала напредњачка власт. И Савет страних инвеститора у овогодишњој Белој књизи истиче да се 'међу областима где је евидентан највећи напредак у односу на 2022. издвајају енергетика, заштита корисника финансијских услуга, фискаланизација, борба против недозвољене трговине, царине, а позитивно су оцењене и области дигитализације и телекомуникација, као и радноправна регулativa у области запошљавања странаца'.

Изванредни просиначки избори расписани су као излаз из политичке ситуације коју је форсирала опозиција након масовних свибањских убојствава у Београду и селима код Обреновца. Унаточ тој полугодишњој изванредној ситуацији коју су подржале и масовне грађанске демонстрације, према мишљењу појединачних аналитичара предизборна кампања у Србији протјече без већих тензија. Извршни директор Цесида Бојан Клачар за Блиц је рекао: 'Тренутно се практикује кампања од врата до врата, користе се кол-центри, штандови. Нема је ни на интернету, и то ми је врло занимљиво. Изгледа да је то део стратегије да кампања протекне што мирније. Ево, завршила се трећина кампање, а прошала је без тензија.'

Премда је готово сва опозиција у кампању кренула са заједничким циљем – срушити Вучићев режим, већ сада је изгледа почела дизати руке од намјере да на том валу изборе претвори у референдумско изјашњавање бирача за и против власти. Није сасвим јасно је ли се референдумског изјашњавања уплашила зато што је Вучић прихватио изазов и додатно га зацементирао својом најавом да ће се повући с функције предсједнице државе ако опозиција побједи на парламентарним изборима и формира владу, или је то учинила зато што су умјесто очекиваног фронталног судара владајућег и опозицијски блокова тензије избиле унутар оба опозицијска блока.

У десном патриотском блоку умјесто једне на изборе излазе три листе, а коалиција Србија против насиља немушто је из својег састава избацила Тадићев СДС. При том је бивши предсједник Борис Тадић обзнатио да се то догодило у аутократској манири због које опозиција иначе прозива Вучића. Тадић, наиме, тврди да је непроплатио лидер лијево-либералне коалиције Драган Ђилас СДС-ово уврштавање на коалицијску листу, између остalog, увјетовао забраном Тадићевих јавних иступа и судјеловања у кампањи. Тадићева објава само је потврдила да је дух референдумског изборног изјашњавања пуштен из боце и да ће се на изборима прије свега гласати за Вучићеву и Ђиласову листу. Вучић при том обећава да ће се сљедећи избори одржати у редовном року за четири године, а Ђиласова коалиција најављује њихово одржавање након шестомјесечног пријелазног раздобља у којем ће земљом управљати коалицијска влада лијево-либералних и патриотских странака. Инвеститори

С недавно одржане конвенције коалиције Србија против насиља (Душан Миленковић/ataimages/PIXSELL)

Rat-pozicija

Bivši ukrajinski dužnosnici počinju spominjati odustajanje od vojnog oslobođanja okupiranih teritorija, što je još donedavno predstavljalo absolutni tabu. Istovremeno čak i ljudi iz najbližeg okruženja Zelenskog počinju dovoditi u pitanje njegovu mesijansku vjeru u potpunu pobjedu

NAKON dvadeset i jednog mjeseca ruske agresije na Ukrajinu vidljiv je niz vojnih, političkih, geopolitičkih i ekonomskih signala da najveći evropski rat nakon 1945. ulazi u novu fazu, ugrubo rečeno četvrtu. To ne znači da se nazire kraj rata ili pregovori – štoviše, događaji su uvelike neizvjesni, a postoje solidna mogućnost da će sukob trajati još godinama. Ipak, zbog prelaska konflikta u pozicijsko ratovanje bez značajnijih pomaka počinje se spominjati mogućnost primirja, pa i da bi Ukrajina mogla odustati od vojnog oslobođanja okupiranih teritorija, što je još donedavno predstavljalo absolutni tabu. Takve izjave zasad uglavnom dolaze od bivših, a ne od aktualnih zapadnih i ukrajinskih dužnosnika. No nema sumnje da one donekle izražavaju i razmišljanje sadašnjih donositelja odluka. Podsećamo, prve mjesecе rata obilježio je neuspjeh Kremlja da blickrigom osvoji veći dio Ukrajine, svrgne VOLODIMIRA ZELENSKOG i u Kijevu instalira prorusku vlast, što je bio ključni strateški poraz. Iako je Moskva zauzela približno četvrtinu ukrajinskog teritorija, uključujući 'kopneni most' do Krima, do jeseni 2022. nije uspjela osvojiti ni čitav Donbas. Zato je Kijev u munjevitoj protuofenzivi oslobođio gotovo čitavu Harkovsku oblast, a potom prisilio Ruse na povlačenje sa zapadne obale Dnjepara. Ukrainske nade u brzi kraj sukoba su poletjele, naročito nakon što je Rusija za vrijeme zimske ofenzive uspjela osvojiti jedino Bahmut, i to uz goleme gubitke. U trećoj fazi rata najavljujivo se da će Kijev izvesti prodor do Azovskog mora, ugroziti sam Krim te iz pozicije pobednika otvoriti perspektivu pregovora. No unatoč golemim očekivanjima i nizu zapadno opremljenih ukrajinskih brigada, ruska se obrana ispostavila uglavnom neprobojnom. Ukrainska vojska je uz znatne gubitke ušla svega deset-petnaest kilometara u okupirani teritorij, a do mora je još stotinjak. Uspostavljen je maleni mostobran na istoku Dnjepara, a s Krima je protjeran dio ruske Crnomorske flote. Međutim, nije riječni o kakvim ozbiljnim uspjesima, a kamoli o preokretu. Činjenicu da je nastupio zastoj, a – zbog tehnoloških okolnosti koje pogoduju obrani – moguće i pat-pozicija, nedavno je u intervjuu Economistu i posebnom eseju obražlagao VALERIJ ZALUŽNI, glavni zapovjednik Oružanih snaga Ukrajine.

Nadalje, Moskva nije doživjela ni ekonomski kolaps. Unatoč neviđenim zapadnim sankcijama, ruska privreda je izdržala priti-

Na obzoru ništa dobro – Volodymir Zelenski (Foto: Ured predsjednika Ukrajine/NEWSCOM)

sak i reorientirala se na trgovinu s Kinom, Indijom i ostalim zemljama tzv. globalnog juga. Zahvaljujući solidnim cijenama nafte i ratnoj reorientaciji industrije u 2023. se predviđa i ekonomski rast. Sankcije i egzodus obrazovanog stanovništva srednjo-ročno sigurno znače masivnu štetu, ali ona se još dugo neće značajnije osjetiti. Mimo savladane PRIGOŽINOVE pobune nije došlo do ozbiljnog rascjepa među ruskom elitom. Upućena analitičarka TATJANA STANOVJAVA ističe da u Kremlju uglavnom vlada sukob između lojalnih tehnokrata, koji nastoje odr-

Putinu stotine tisuća mrtvih oči to nisu prepreka u ostvarenju pokoravanja Ukrajine, a većina Rusa ga je spremna slijediti bez obzira na gubitke i trajanje rata, što iz uvjerenja

vojne isporuke smanjene. Konačno, Kijev vjerojatno duboko uznemirava mogućnost da će se u Bijelu kuću uskoro vratiti DONALD TRUMP, koji tvrdi da bi vrlo brzo okončao rat. Američki predsjednički izbori održavaju se za godinu dana, a posljednja istraživanja pokazuju da Trump ima prednost pred BIDENOM, unatoč sudskim optužbama za niz vrlo ozbiljnih kaznenih djela.

U tom kontekstu bivši glavni tajnik NATO-a i neformalni Zelenskijev savjetnik ANDERS FOGH RASMUSSEN prije dva tjedna izjavio je kako bi Ukrajina mogla pristupiti Sjevernoatlantskom paktu, ali bez okupiranih područja. Pri tom Rasmussen inzistira kako to ne bi značilo zamrzavanje sukoba, nego 'jasnu poruku' Rusiji kako ne može spriječiti članstvo Kijeva u NATO-u. Teško je, međutim, povjerovati da bi zemlje članice pristale na opciju koja bi ih izvjesno dovela u rat s nuklearnom velesilom. Inače, ovog ljeta STIAN JENSEN, voditelj kabineta aktualnog šef-a NATO-a JENSA STOLTEMBERGA, bio još izravniji – predložio je da Ukrajina u zamjenu za članstvo odustane od okupiranih teritorija. Ne čudi kako dobro informirani Guardianov dopisnik SHAUN WALKER (autor i kod nas prevedene knjige 'Taj dugački mamurluk') izvještava da u Kijevu vlada 'suptilan, ali nepogrešiv osjećaj sumornosti', koji raste kako postaje jasnije da su izgledi za odlučnu pobjedu nepovoljniji no ikad. 'Neće to biti pobjeda o kojoj smo sanjali, i trebat će mnogo duže nego što smo mislili', rekao je Walkeru bivši ministar VOLODIMIR OMELJAN. 'Ako smo spremni poslati narednih 300 do 500 tisuća ukrajinskih vojnika da osvoje Krim i oslobođe Donbas i ako od zapada dobijemo dovoljan broj tenkova i aviona F-16, možemo to napraviti. Ali ne vidim još 500 tisuća ljudi spremnih da umru i ne vidim spremnost zapada da pošalje potrebljenu vrstu i kvalitetu oružja', dodao je Omeljan i kao alternativu predložio mogućnost primirja, reforme koje bi Ukrajini omogućila da postane članica NATO-a i EU-a, a oslobođanje okupiranih teritorija nastupilo bi nakon hipotetskog kolapsa Rusije. Ukrajina striktno krije vlastite gubitke, no američke procjene od ovog ljeta govore o barem 70 tisuća ubijenih i višestruko ranjenih vojnika, pri čemu su stvarne brojke vjerojatno i veće. Presudno je, međutim, to što su i ukrajinsko vodstvo i zapad vjerojatno dramatično pogrešno procjenili karakter ruske države i društva. 'To je bila moja greška. Rusija je izgubila barem 150 tisuća mrtvih. U svakoj drugoj zemlji takvi gubici zaustavili bi rat', rekao je Zalužni. No Putinu stotine tisuća mrtvih očito nisu prepreka u ostvarenju pokoravanja Ukrajine, a većina Rusa ga je spremna slijediti bez obzira na gubitke i trajanje rata, što iz uvjerenja.

Iz Ukrajine u međuvremenu dolazi sve više vijesti o izbjegavanju regрутације i bijegu vojnih obveznika iz zemlje. Istovremeno čak i ljudi iz najbližeg okruženja Zelenskog počinju dovoditi u pitanje njegovu mesijansku vjeru u ukrajinsku potpunu pobjedu – anonimni pomoćnik nedavno ga je nazvao 'deluzivnim'. U priču također ponovno ulazi politika. Ukraina bi teoretski u ožujku također trebala održati predsjedničke izbore. S obzirom na ratno stanje vrlo je neizvjesno hoće li se oni zaista i održati, no kritike Zelenskog mogu se promatrati i iz te perspektive, pri čemu se špekulira da bi mu protivnik mogao biti upravo Zalužni. Inače, Ukraina je 21. studenog obilježila desetu godišnjicu izbijanja prosvjeda na Majdanu. 'Deset godina kasnije, izgledi Ukrajine da se pridruži EU-u predmet su nesigurnih pregovora kako bi se ublažio gubitak 20 posto teritorija, stotina tisuća života, trećine ekonomije i stanovništva, s u najbolju ruku trećerazrednim članstvom (u EU-u), ukoliko ga uopće bude', komentirao je na Twitteru sociolog VOLODIMIR ISČENKO.

Puma je riknula

Milei kaže da se dao u politiku 'jer ima misiju'. Zauvijek će promijeniti Argentinu: ako mu dadu vremena, za 35 će godina zemlja biti kao SAD, a za 40 Irska. Dakle, kad se izbori za devet do deset uzastopnih predsjedničkih mandata, premda Ustav dopušta samo dva

UDRUGOM je krugu predsjedničkih izbora u Argentini pobijedio ultraradikalni desničar, JAVIER MILEI (*La Libertad Avanza*, Sloboda napreduje), osvojivši 55,69 posto, oko 14 i pol milijuna glasova. Protukandidat, centristički peronist SERGIO MASSA (*Unión por la Patria*, Zajednica za domovinu), osvojio je tri milijuna glasova manje, odnosno 44,30 posto. Tako velika razlika od 11 postotnih poena nije bila očekivana, sama pobjeda jeste. Pobijedio je u 21 od 24 argentinske pokrajine.

Tko je novi predsjednik? Rođen je 22. listopada 1970. u obitelji srednje klase. Otac mu je počeo kao vozač autobrašča, a potom postao vlasnik prijevozničkog poduzeća. Na televiziji je rekao da je odgajan batinama, poniženjima i verbalnim zlostavljanjem. Kad je gledajući njegovo batinjanje doživjela šok sestra mu KARINA (danasa jedna od službenih predstavnika koalicije), majka mu je rekla da će on biti kriv ako mu sestra umre. 'Sve batine koje sam dobio kao klinac

dovele su do toga da se danas ničega ne bojam.' 'Jedini prijatelj' u mladosti bio mu je pas Conan, mastif, nazvan prema filmu 'Conan barbarin', a sad su mu 'najbolji prijatelji' pet Conanova genetskih kopija – dao ih je klonirati u New Yorku. 'To su moja djeca s četiri šape', kaže.

Po profesiji je ekonomist. Diplomirao je i završio poslijediplomske studije na Sveučilištu Belgrano u Buenos Airesu, gdje je i rođen. Naglašava da je za vrijeme studija posebno proučavao glasovitog ekonomskog teoretičara JOHNA MAYNARDA KEYNESA, zagovornika aktivne ekonomske uloge države, kako bi 'kao libertarianac i anarhokapitalist naučio upravo ono što država ne treba činiti', tj. da se država ni na koji način ne smije petljati u ekonomiju, jer će *laissez-faire*, ničim sputana privatna inicijativa plus tržiste riješiti sve probleme.

U politiku je ušao prije dvije godine. Do tada je predavao ekonomiju i bio 'guru tantričkog seksa'. U scenskom mu je nastupu uzor MICK JAGGER, što je i dokazao, skačući i trčeći amo-tamo po pozornicama predizbornih okupljanja, s raščupanom frizurom sličnom Mickovoj, u kožnoj jakni, na temperaturi od 30 ljetnih stupnjeva južne hemisfere.

Politički su mu pak uzori lijepo začešljani DONALD TRUMP i JAIR BOLSONARO. Kao i ova dvojica, vješt je u korištenju društvenih mreža za širenje svojih blistavih političkih i ekonomskih ideja (ELON MUSK odmah mu je čestitao) kojima će riješiti sve probleme kroz koje zemlja prolazi, kad 10. prosinca preuzme dužnost.

Između dva kruga izbora nije više na predizborne skupove donosio motornu pilu kojom je simbolizirao odlučno piljenje argentinskih problema. No retoriku je nešto ublažio između dva izborna kruga očito se prisjetivši rečenice koju je izrekao nekadašnji argentinski predsjednik CARLOS MENEM: 'Da sam rekao što će učiniti, nitko za mene ne bi glasao.' Premda je utišao riku (kaže naime za sebe da je puma), izbore je dobio raznovrsnim obećanjima širokog spektra. Među njima i ono da će ukinuti peso, argentinsku nacionalnu valutu, 'jer ne vrijedi ni govna', pa uvesti dolar kao sredstvo plaćanja. U tom je scenariju Narodna banka nepotrebna, pa će je ukinuti. Negira da je postojala vojna diktatura (vladala od 1966. do 1973.), za to je vrijeme pobijena ili nestala 8.571 službeno registrirana žrtva – stvaran je broj sigurno osjetno veći) i smatra provokacijom kad je

Očito je dobro očitao umor argentinskoga društva zbog uzastopnih ekonomskih kriza i nedostatka političkih odgovora za milijune ljudi koji teško preživljavaju. Valovi brojnih kriza traju već dvadesetak godina. U siromaštvu sada živi 40 posto stanovništva

netko spomene. Svim Argentincima mora se omogućiti slobodno nošenje oružja. Kao i školstvo, zdravstvo mora biti posve privatizirano. Za potrebe medicinskih transplantacija mora se organizirati nacionalna burza gdje će se trgovati organima. Političarima će 'dati nogu u stražnjicu' i ukinuti budžetska izdvajanja za socijalne politike. Ponovo će zabraniti voljni prekid trudnoće koji je dopušten i zakonit od 2020.

Klimatske su promjene, kaže, socijalistička izmišljotina. Predlaže da se privatiziraju sva javna poduzeća, uključujući i prirodna bogatstva, kao što je to npr. bogato ležište nafte i plina Vaca Muerta, nedavno privredno eksploraciji. Dobro bi bilo privatizirati i rijeke i mora: kad rijeke budu privatne, neće više biti zagadene, jer će se vlasnici o njima brinuti. Baš kao i mora.

Kaže da se dao u politiku 'jer ima misiju'. On će 'zauvijek završiti s inflacijom, zauvijek završiti s nesigurnošću, zauvijek završiti s privilegijama političara'. Zauvijek će i promijeniti Argentinu: ako mu dadu vremena, za 35 će godina zemlja biti kao Sjedinjene Države, a za 40 Irska. Dakle, kad se izbori za devet do deset uzastopnih predsjedničkih mandata, premda Ustav dopušta samo dva.

Donald Trump odmah je u čestitki poručio Mileiju 'neka učini Argentinu ponovo velikom zemljom', parafrazirajući (ili parodirajući) uzrečicu koju je rabio u svojim predsjedničkim izborima. Jair Bolsonaro također se oglasio 'čestitkom argentinskom narodu' na pobjedi Mileija. 'Nada ponovo svijetli u Južnoj Americi. Neka ti dobri vjetrovi zapuši i u SAD-u i u Brazilu, kako bi se poštenje, napredak i sloboda vratili za sve nas.'

Brazilski predsjednik LULA DA SILVA u svojoj mu je izjavi zaželio, ne spominjući ga imenom, 'mnogo sreće i uspjeha novoj vladu'. 'Brazil će uvijek biti na raspolaganju za rad s našom argentinskom braćom', kiselo je zaključio. Argentina, druga po veličini zemlja – stranka Mercosula, veoma je važan partner brazilskoj ekonomiji i Lula je opravdano zabrinut za budućnost tih odnosa. Pored toga, Milei je, između ostalog, najavio i da će, kad 10. prosinca preuzme dužnost, otkazati pristupanje Argentine, za Brazil također važnom BRICS-u, dogovorenog ljetos na samitu u Johannesburgu, 'zbog toga što su tamo komunisti na vlasti'. Gdje to? U Kini i u Brazilu.

Iz SAD-a se javio JAKE SULLIVAN, savjetnik za nacionalnu sigurnost, s 'nadom da ćemo nastavljati razvijati naše snažne bilateralne odnose, temeljene na našoj zajedničkoj obavezi prema ljudskim pravima, demokratskim vrijednostima i transparentnosti'. Predsjednik Čilea GABRIEL BORIC formalno mu je čestitao, a predsjednik GUSTAVO PETRO iz Kolumbije je poručio da je 'tužan zbog Argentine'.

Milei je očito dobro očitao umor argentinskoga društva zbog uzastopnih ekonomskih kriza i nedostatka političkih odgovora za milijune ljudi koji teško preživljavaju. Valovi brojnih kriza traju već dvadesetak godina, mnogi mlađi ljudi nisu drugo ni upoznali. U siromaštvu sada živi 40 posto stanovništva. Ljudi su umorni, jer ne mogu upisati djecu u javne vrtiće i škole, moraju mjesecima čekati na specijalistički pregled u javnom zdravstvenom sistemu, a rastuća inflacija od 143 posto začas im obezvrijedi nisku nadnicu za koju rade. Korupcija je endemska, političke se odluke donose arbitralno, radi zadovoljavanja krupnih instaliranih interesa, a inozemni se krediti koriste ne za stvaranje stabilnijih i prosperitetnijih ekonomskih prilika, nego za održavanje kakvog-takvog socijalnog mira.

Nije ni čudo da je u takvim okolnostima Milei riknuo kao puma. ■

Za njega su klimatske promjene socijalistička izmišljotina – Javier Milei (Foto: Cristina Sille / Reuters / PIXSELL)

Gaza njihovim očima

Do 7. oktobra Instagram su pretežno koristili influenseri, a sada služi za širenje informacija o Gazi i za mirovni aktivizam. Putem nekoliko stotina profila, ljudi iz Gaze pokazuju nam svoju realnost, bez editovanja

DRUŠTVENE mreže već godinama imaju važnu ulogu u organizaciji društvenih pokreta i mobilizaciji javnosti. Naročito mlađe generacije sve manje vjeruju međinstnim medijima i političarima, radje se okreću alternativnim izvorima informisanja i više vjeruju jedni drugima nego onom što im se plasira, a što je nerijetko u interesu moćnika i korporacija umjesto u interesu javnosti. Od arapskog proljeća, preko velikih protesta u parku Gezi u Istanbulu i aktivnosti pokreta Black Lives Matter, do protesta u Iranu nakon ubistva MAHSE AMINI, društveni mediji su doveli do masovnog organizovanja miliona ljudi koji na ulicama gradova širom svijeta traže isto – političke promjene, mir i društvenu pravdu. To se najbolje vidi sada dok traju rat u Gazi i napadi koji poprimaju oblik zločina protiv čovječnosti, potencijalno i genocida. Uslijed bombardovanja i restrikcija koje medijima nameću Izrael i Egipat, novinari nemaju pristup Gazi, pa su jedini koji izvještavaju o onom što se dešava ljudi koji proživljavaju pakao i koji u tim uslovima postaju ratni reporteri. Većina ih nikada to nije željela, ali su svjesni snage riječi i slike, kao i potrebe da dokumentuju zločine koji se dešavaju. Na Instagramu, platformi X, Facebooku, TikToku, ali i kanalima na Telegramu i WhatsAppu, ljudi u Gazi pokazuju ono što vide oko sebe: zbjeg, bombardovanje, život pod plastičnim improvizovanim šatorima nakon što su im domovi uništeni, bolnice u kojima se operacije obavljaju u razrušenim salama, bez struje, bolničke hodnike i sobe pune ranjenih, masakriranih, ubijenih... Snimke i fotografije prate komentari u kojima oni koji ih pišu ne kriju osjećanja, suze, bol, glad, strah. Uz to, one koji ih prate mole da ih ne zaborave,

'U Gazi se dešavaju stvari koje niko ne može ni zamisliti...', objavljeno je 13. novembra na profilu @mohamed.h.masri (Foto: Screenshot)

da pričaju o onom što im pokazuju i prenose dalje njihove poruke, slike i snimke.

Istovremeno, oni koji protestuju u različitim zemljama prikazuju realnost koju međinstkim medijima uglavnom ignorisu, dok vlade nameću restrikcije za slobodu govora i organizovanja. Među profilima koji imaju najviše pratilaca je Jewish Voices for Peace sa preko milion pratilaca i redovnim izvještajima sa okupljanja, uglavnom u SAD-u.

No mnogi se žale na cenzuru i na to da njihovi postovi ili nemaju uobičajen broj pregleda ili da su privremeno ukinuti. Ovo se naročito dešava sa postovima aktivista sa Zapada, koji biraju i sjedišta velikih kompanija koje vode društvene mreže kao mjesta protesta. Ipak, Instagram je u protekla skoro dva mjeseca postao mreža na kojoj se odvija najviše aktivnosti. Do 7. oktobra Instagram su pretežno koristili influenseri, a sada služi za širenje informacija o Gazi i za mirovni aktivizam. Ova mreža, u vlasništvu Mete, postala je platforma za podjelu većine snimaka iz Gaze o užasima kojima su izloženi Palestinci. Instagram tvrdi da verifikuje profile ljudi koji izvještavaju iz Gaze tako što provjeravaju identitet i da li iza računa stoji prava osoba, što izvještajima daje kredibilitet. Jedino što u Meti priznaju je da cenzurišu postove koje mogu povezati direktno sa Hamasom.

Putem nekoliko stotina profila, ljudi iz Gaze pokazuju nam svoju realnost, bez editovanja. U nekim slučajevima, kao što je grupa Eye on Palestine koja postoji već godinama, predstavnici Instagrama stupili su u kontakt sa moderatorima i uputili ih kako koristiti mrežu a da ne potpadnu pod cenzuru. Eye on Palestine na Instagramu sada ima skoro devet miliona pratilaca, a na svom kanalu na Telegramu više od pola miliona.

Dio medija se oslanja na ove izvještaje iz Gaze, ali samo rijetko oni na Zapadu, a kada to i rade, objavljaju snimke uz editovanje sadržaja. Govoreći za Al Jazeera o važnosti društvenih medija u ovom trenutku, MARC OWEN JONES, profesor na Univerzitetu Hamad bin Khalifa u Kataru, napominje da je činjenica da su snimci – needitovani, često teški za gledanje, praćeni komentarima onih koji proživljavaju ono o čemu izvještavaju – izuzetno vrijedni u borbi protiv 'toksičnog i kaotičnog medijskog okruženja, koje je tako filtrirano. Toliko je teško za bilo koga da uđe sada u Gazu da su ovi novinari koji koriste Instagram postali jedini prozor u realnost kojoj svjedoče'.

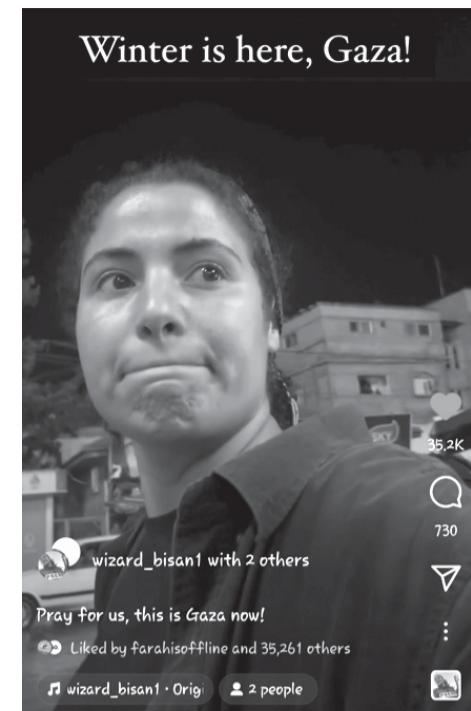
Novinarka AYAT OMAR KHADDOURA je 20. novembra objavila svoj posljednji video na Instagramu u kojem kaže kako su svi stanovnici Gaze već mrtvi i samo čekaju dan svoje egzekucije jer nema sigurnog mesta. Ubijena je pored svoje bake i ostalih članova porodice u području Beit Lahia.

Profil @mortaz_azaiza ima preko 14,9 miliona pratilaca. Profesionalni fotograf, MORTAZ se prije 7. oktobra uglavnom fokusirao na slike života, pune boja i ljudi sa osmijesima. Sada su njegove fotografije i video snimci puni bola. Desetog novembra objavio je svoju fotografiju u zbjegu, okružen masom ljudi koja se kreće sa sjevera prema jugu Gaze, uz nadu da će tamo biti sigurniji: 'Preživjeti je nekada stresnije nego umrijeti! Mrtvi barem više ne osjećaju. Mi nemamo izbora, i u dane kada pokušavamo izabrati biramo da li da ostaneмо i umremo ili da odemo i izgubimo svoje dostojanstvo i sve što smo sagradili u životu... Ja sam fotograf koji bi želio da bilježi ljepote koje moje oči mogu vidjeti, a ne genocid koji se dešava mom narodu.'

Profil @byplestia, iza kojeg stoji mlada PLESTIA ALAQAD, ima oko 3,9 miliona pratilaca. I ona je do 7. oktobra uglavnom postavljala slike prirode, o modi, putovanjima i imala tek nekoliko stotina pratilaca, uglavnom svoju porodicu i prijatelje. Radila je za firmu u ljudskim resursima. Dana 3. novembra odgovara na zahtjev primljen u komentarima i od tada objavljuje slike svog života prije rata i danas. 'Život nikada nije bio normalan u Gazi, ali mi nedostaje ono što sam mislila da je normalno', piše u postu ispod slika.

@wizard_bisan1 je profil koji sada ima oko 2,4 miliona pratilaca. Iza profila je djevojka BISAN koja je do 7. oktobra bila influenserka koja je objavljivala za ne tako velik broj ljudi

Winter is here, Gaza!

Osmijeh su zamjenili umor i ljetnja – profil djevojke Bisan (Foto: Screenshot)

snimke i slike na kojima se vide ona i njene prijateljice na kafi, u šetnji, na putovanjima... Desetog oktobra snimila je sebe sa porodicom dok napuštaju dom. Tokom prvih dana u zbjegu, dok živi u šatoru, na snimcima još uvijek ima osmijeh, puna je riječi ohrabrenja i nade da će rat uskoro prestati, 'kao i svaki napad do sada'. Od kraja oktobra sve češće plače, vidi se da je umornija, mršavija, ali i ljuča. Javljanja nerijetko počinje rečenicom 'Još uvijek smo živi', kao i mnogi drugi u Gazi.

@mohamed.h.masri danas ima skoro milion pratilaca na Instagramu. Ovaj profesionalni fotograf uglavnom se kreće Gazom u grupi drugih novinara, koji se praktički ne odvajaju jedni od drugih. Dijele hranu, zaštitnu opremu, pristup struji i svemu ostalom što im treba da bi nastavili izvještavati. Trinaestog novembra objavio je jedan od najboljih izvještaja i fotografiju na kojoj se vidi čovjek sleda, na biciklu, i sa nevelikom kartonskom kutijom u ruci. 'U Gazi se dešavaju stvari koje niko ne može ni zamisliti... Čovjek, nakon što je skupio ostatke sina iz mrtvačnice i stavio ih u ovu malu kartonsku kutiju, sjeo je na bicikl i nosi ih nekamo... Drugih načina za transportovanje tijela nema. Nema ni sahrana, i ovaj otac će sam sahraniti svoje dijete. Ovo je samo jedna tragedija u nizu.'

Svjesni cenzure koja postoji u svijetu, naročito u zemljama Zapada, i hrabrosti svojih kolega u Gazi, 9. novembra oko hiljadu novinara iz cijelog svijeta (njihov se broj povećava iz dana u dan) objavilo je otvoreno pismo tražeći prekid vatre i sigurnost za one koji izvještavaju iz Palestine. 'Zapadne medijske kuće imaju ogromnu korist od rada novinara u Gazi i potrebno je preduzeti hitne korake da se oni zaštite. Mi također smatramo zapadne medije odgovorim za dehumanizirajuću retoriku koja koristi opravdavanju etničkog čišćenja Palestinaca', stoji u pismu u kojem potpisnici pišu i o 'dvostrukim standardima, mnoštvu netočnosti i zabluda' u tim medijima. 'UNOVI eksperti upozoravaju da su uvjereni da su Palestinci u velikom riziku od genocida, ali zapadni mediji se ustručavaju da ih citiraju i precizno opisuju egzistencijalnu prijetnju koja se odvija u Gazi. Naš posao je da ukazujemo na odgovornost moćnika. U suprotnom, rizikujemo da postanemo saučesnici u genocidu... Urgentnost ovog trenutka ne može biti umanjena. Imperativ je da promijenimo kurs.'

Glasovi i hrabrost ljudi u Gazi i svih onih koji protestuju u svijetu i traže mir, kao i mostovi koje grade putem društvenih mreža stvaraju prostor za nadu da je ta promjena moguća. ■

INTERNACIONALA

Dosta je neispunjene obećanja

Još uvek štrajka dio radnika Pošte, štrajk najavljaju zdravstveni radnici i advokati, a poljoprivrednici su blokirali puteve. Nikada pred izbore nije bilo ovogliko nezadovoljstva, kaže Melanija Lojpur iz političke platforme Solidarnost

UŠTRAJK su prvo krenuli radnici Pošte Srbije, a njihov protest nakon mesec dana nije završen, iako se deo radnika vratio na posao. Zahtevi su se odnosili na zapošljavanje većeg broja radnika, povećanje plate od minimum 30 odsto, isplata zarade iz dobiti za pretprišlu godinu do kraja oktobra, prekid 'tihe' diskriminacije i favorizovanje pojedinaca (izaslana kao vid zastrašivanja, stimulacija kao vid nagradivanja poslušnika) i zvanične garancije od Vlade Srbije da će zahtevi biti ispunjeni. U međuvremenu su, doduše ne u štrajk, nego u ponovnu blokadu puteva ušli poljoprivrednici, i to drugi put ove godine jer kažu da ono što je s Vladom potpisano u maju nije ispoštovano, pa su opet zatražili subvencije od 300 evra po hektaru, 'plavi dizel' bez akcize (trošarine) za 100 litara po hektaru, odnosno da dizel na svim pumpama bude bez akcize plus PDV od 1. januara. Traže i uređenje tržišta prometa i robne berze što su, kako su istakli, dogovorili još u maju. Veći deo sindikata koji okupljaju zaposlene u Pošti prihvatio je ponudu Vlade Srbije, koja je ponudila povećanje od 21 odsto i jednokratnu pomoć od 20 hiljada dinara, pa su prekinuli štrajk. Ali oni koji stoje ispred sindikata 'Sloga' i dalje su u štrajku jer traže da se ispuni zahtev povećanja od minimum 30 odsto. Dok traju razgovori u Vladi, poljoprivrednici su ukločili svoje mašine, ali samo pored puteva koje

su blokirali. Štrajk najavljaju i zdravstveni radnici, kao i advokati.

A izbori slede. MELANIJA LOJPUR članica je političke platforme Solidarnost, leve organizacije koja zastupa socijalnu pravdu i dio je velikog opozicionog saveza Srbija protiv nasilja. Ona ističe da se ne seća kad je pred izbore bilo toliko nezadovoljstva i najavljenih štrajkova.

— Mislim da smo svi umorni od opštег nasilja i bahanosti koje se iskazuje nad svima koji misle svojoj glavom i koji pokazuju određeni oblik nezadovoljstva. Ono što smo videli kod poštara jeste zastrašujuće nezadovoljstvo koje postoji kod njih, ne samo ovih mesec dana koliko traje obustava rada, nego već deceniju koliko traje urušavanje materijalnog i socijalnog položaja ovih ljudi — objašnjava ona.

Dodaje da je i zastrašujuće da ljudi nemaju dostojarstvene zarade, dok drugi dobijaju ogromne količine novca za posao koji rade. Napominje da radnicima koji ne žele da privrate ponudu vlade preti i da se udaljavaju sa radnog mesta.

— I to je način na koji se tretiraju drugi koji ne žele da sprovode partijske direktive na radnom mestu, već samo žele pošteno i normalno da rade posao i da od svog posla žive — kaže naša sagovornica.

Poljoprivrednici su proces pregovora u Vladi već prošli u maju. Tvrde da Vlada nije ispoštovala potpisano pa su opet izašli sa svojom mehanizacijom na ulice, uglavnom vojvođanskih gradova i magistralnih puteva. Put od Bavaništa ka Kovinu i Smederevu jedan je od njih. U danu kad su ponovo izašli na puteve u Bavaništu, jednom od poljoprivrednika, JOVANU JOVANOVIĆU, automobilima je blokiran izlaz iz kuće. Među onima koji su

izlaz blokirali prepoznao je lokalne funkcionere SNS-a. Kako nisu poslušali molbu da barem odblokiraju izlaz za automobil, lokalni poljoprivrednici su traktorima blokirali njih. — Mnogo mi je značio taj čin solidarnosti. Ja sam meštanin tog sela. Dali su mi snagu da nastavim dalje da se borim samo za poljoprivredu. Ovo je van politike, mi smo obični seljaci, poljoprivrednici — rekao nam je kratko Jovanović ujedno odgovorivši i na prozivke da iza blokada stoji politička odluka.

Primer Bavaništa postao je za opoziciju, ali i brojne protivnike režima ALEKSANDRA Vučića jedan od najsvetlijih primera borbe i solidarnosti.

— Ja se nadam da je ovo pokazna vežba građana koji zaista žele da se nešto pomeri sa mrtve tačke. Svima nam je dosta obećanja koja nisu bila ispunjena, razočarenja proteklih dvadesetak godina, štapova i šargarepe koji su se nudili iz Evropske unije. Znamo da je ova vlast još uvek na vlasti i zato što su u dobrim odnosima sa nekim zemljama u EU-u i što se podređuju sa određenim politikama koje dolaze iz EU-a — ističe Lojpur koja se nuda da su aktuelni i najavljeni štrajkovi početak 'promene koja nam je trebala svih ovih godina'.

Slučaj u Bavaništu ujedno je i najbolji prikaz odgovora ako vlast bude sprema da nasiljem brani svoju poziciju, smatra naša sagovornica. Naime, nisu u pitanju organizovane reakcije, to su spontane reakcije ljudi kojima je dozlogrdilo i više ne žele da se povlače.

— Ako neko bude pokušao nasilno da sprovodi politiku, zasigurno mogu očekivati od ljudi koji su priterani uza zid da kažu 'dosta je, ovo je crvena linija, mi smo spremni da branimo svoj dignitet jer to je ono što nam je ugroženo — naše dostojanstvo' — zaključuje Lojpur.

■ Dejan Kožul

nužno vidjeti kao slabost. Ekstremno desne stranke u njegovoj koaliciji protivile su se sporazumu i zalagale za intenziviranje napada na Gazu. Ukratko, Netanjahu će doći pod pojačani pritisak oba dijela političkog spektra. S druge strane, Hamas i njegov vođa u Gazi JAHIJA SINVAR proširili su propagandnu i postigli važnu političku pobjedu. Do jučer su bili teroristi s kojima je bilo nezamislivo pregovarati, nego ih je trebalo jednostavno poubijati. Sada se s njima sklapaju sporazumi u kojima sudjeluju i Sjedinjene Države. Naime, dogovor je dijelom i posljedica američkog pritiska na izraelsku vladu, naročito s obzirom na nezadovoljstvo pripadnika američke Demokratske stranke načinom na koji se JOE BIDEN svrstao uz Izrael. Prema anketama većina Amerikanaca želi primirje. Njihov broj zasigurno će i dalje rasti s obzirom na to da je svijet suočen s neprestanim snimkama razaranja Gaze i zastrašujućim brojkama ubijenih Palestinaca, čiji je broj prema službenim podacima premašio trinaest tisuća.

Ipak, izgleda da nitko nema ideju kako doći do trajnog rješenja. Većina izraelskih ne samo deklarativno ekstremističkih političara, nego i Netanjahuovog Likuda protivi se ideji da upravljanje Gazom preuzme Palestinska samouprava (PS). Visoki izraelski dužnosnici poput ministricе obavještajnog rada GILE GAMLIEL i dalje otvoreno zagovaraju iseljavanje Palestinaca iz Gaze, dakle masovno etničko čišćenje. Iz obavještajnih krugova se, piše Al-Monitor, predlažu i fantazmagorične ideje da se uništena Gaza napusti, a njeno stanovništvo preseli na umjetne otoke uz obalu kako više ne bi postojala kopnena granica s Izraelom. Trenutna pauza u borbama vojno će dobro doći Izraelu da poboljša opskrbu vojske čije su zalihe iscrpljene bjesomučnim bombardiranjem (prema nekim izvještajima, precizno navedenih bombi ostalo je za još svega deset dana rata). Istovremeno, nakon sporazuma Izraelu će diplomatski i međunarodno biti sve teže opravdati nastavak bombardiranja i ubijanja. Međutim, ukoliko se borbe prekinu, a Hamas i dalje ostane u Gazi, to će biti golemi poraz ne samo Netanjahua, nego i čitavog izraelskog, pa i zapadnog establišmenta koji inzistira kako nakon Hamasovog pokolja od 7. listopada nema povratka na staru situaciju.

Prošlog vikenda Biden je u Washington Postu objavio poduzi tekst. U njemu se načelno založio za ispravne ideje: Gaza u budućnosti ne smije biti platforma za terorizam, ne smije biti protjerivanja Palestinaca iz Gaze, ne smije biti opsade, blokade ili smanjivanja palestinskog teritorija, a jedini put za ostvarivanje dugoročne sigurnosti i Izraelaca i Palestinaca uspostava je palestinske države. Prvi korak prema tome je, ističe Biden, revitalizacija Palestinske samouprave. Američki predsjednik je osudom naseljeničkog nasilja na Zapadnoj obali poslao dodatnu poruku Izraelu. Zvuči dobro, međutim pitanje je ima li aktualna administracija ikakav konkretan plan ili način da nametne dugoročno rješenje. Čak i da misli najozbiljnije, Biden je sigurno predsjednik još manje od godinu dana. Netanjahu uvjek može otezati — prema anketama dobre su šanse da Bidena naslijedi TRUMP, čiji je 'dogovor stoljeća' značio potpuno poniženje i poraz Palestinaca. Pa ipak, treba se nadati da će ubijanje prestati, i to ne samo na nekoliko dana.

■ Jerko Bakotin

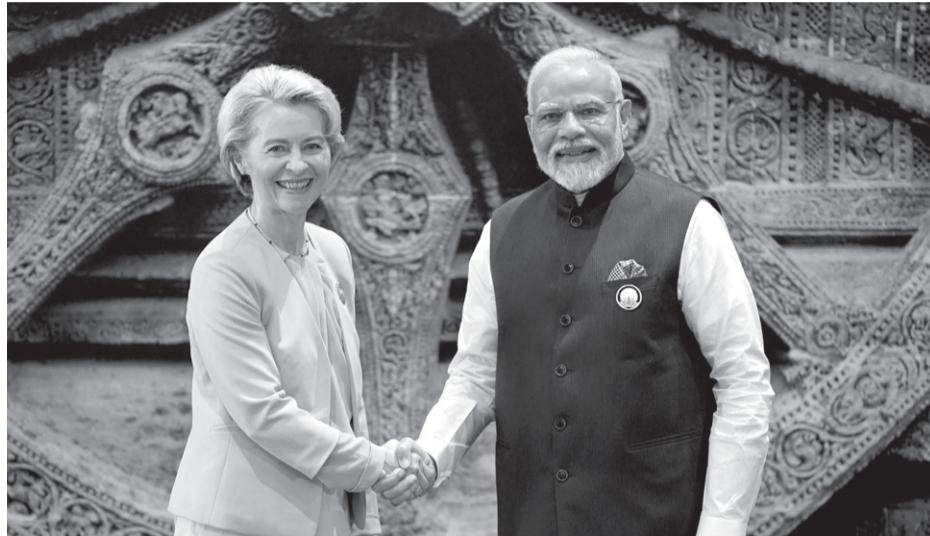
Neizvjesnost unatoč sporazumu

IZRAEL i Hamas postigli su sporazum o primirju i oslobadanju dijela taoca. Dogovor koji je sklopljen uz posredovanje Katara i Egipta previdja, prema izvještajima, oslobađanje pedesetoro otetih izraelskih žena i djece u zamjenu za četverodnevni prekid borbi, ulazak velikog broja konvoja s humanitarnom pomoći u Gazu, kao i oslobađanje 150 palestinskih žena i djece iz izraelskih zatvora. Iz ureda izraelskog premijera rečeno je kako će svakih narednih deset oslobodenih taoca značiti dodatni dan bez borbi. Iako će BENJAMIN NETANJAHU tim potezom zasigurno ublažiti bijes obitelji otetih talaca i ostalih Izraelaca koji su njihovo oslobađanje vidjeli kao prioritet, istovremeno politički gubi. Premijer i ostali tvrdolinijaši u vlasti bezbroj su puta ponovili da su protiv primirja sve do uništenja Hamasa, pa će nacionalistički orientiran dio stanovništva to

Solidarnost mnogo znači
— Jovan Jovanović (Foto:
Dejan Kožul)

Svijet à la carte

Globalni jug priželjuje dobre sigurnosne odnose sa SAD-om, energetske s Rusijom i trgovinske s Kinom. Velik dio svijeta vjeruje da će Rusija pobijediti u Ukrajini, a da će se EU raspasti, pokazuje istraživanje Evropskog vijeća za međunarodne odnose

THINK tank Evropsko vijeće za međunarodne odnose (ECFR) i istraživački projekt Sveučilišta Oxford pod nazivom 'Europe in a Changing World' (odnosno, 'Evropa u svijetu koji se mijenja') objavili su drugo redu istraživanje o geopolitičkim stavovima stanovnika 21 države. Osnovni zaključak je da u dijelu svijeta koji se obično naziva globalnim jugom bipolarni pogled na međunarodne odnose nije ni blizu rasprostranjen kao što je to slučaj na Zapadu. Istraživanje pod naslovom 'Život u à la carte svijetu: Što bi evropski političari trebali naučiti od globalnog javnog mnijenja' obuhvatilo je stanovnike Kine, Indije, Turske, Rusije, SAD-a, Saudijske Arabije, Indonezije,

Južnoafričke Republike, Brazila, Južne Koreje i 11 evropskih država, a voditelji istraživanja su povjesničar s Oxforda TIMOTHY GARTON ASH, te politolozi IVAN KRASTEV i MARK LEONARD iz ECFR-a. Garton Ash, koji smatra da je jedna od lekcija tog istraživanja ta da bi Evropa trebala više investirati u vojno-sigurnosni aparat, u svom je komentaru istraživanja naveo niz rezultata koji bi 'nas', kako kaže, 'trebali držati budnjima po noći'. Istraživanje, naime, pokazuje da više od polovice ispitanih u Kini, Saudijskoj Arabiji i Turskoj smatra da je SAD u ratu s Rusijom, a većine u tim zemljama, te u Indiji i Indoneziji, vjeruju i da će u narednih pet godina Rusija pobijediti u ratu u Ukrajini. Više od polovice ispitanih u Kini, Saudijskoj Arabiji i Rusiji uvjereni su da će se Evropska unija u idućih 20 godina raspasti. To smatra i 45 posto stanovnika Turske, inače kandidatki-

Multisrstanost u multipolarnom svijetu – predsjednica Evropske komisije Ursula von der Leyen i indijski premijer Narendra Modi
(Foto: Pool/Reuters)

PERSONA NON CROATA

Foto:
Wikipedia Commons

Nedavno je u Velikoj Britaniji održana premjera dokumentarnog filma 'Charityabumi' o životu indijskog pravnika, ekonomista, političara i društvenog reformatora BHIMRAOA RAMDŽIJA AMBEDKARA, autora SOMNATHA WAGHMARE. Poznat po nadimku 'Babasaheb', Ambedkar je rođen 1891. kao pripadnik kaste dalita – nedodirljivih. Cijeli život posvetio je borbi za njihova prava, pa je tako 1927. poveo marš u kojem su tisuće dalita pile vodu iz javnog spremnika, što je dotad bio tabu. Ključni arhitekt ustava nezavisne Indije, prešao je na budizam, držeći hinduizam odgovornim za održanje kastinskog sustava. Često je uspoređivan s MARTINOM LUTHEROM KINGOM.

■ J.B.

nje za članstvo u EU-u, a istog je mišljenja i trećina stanovništva same Unije. Istraživači su ustanovili i korelaciju između uvjerenja da će se EU raspasti i onoga da će Rusija pobijediti u ratu u Ukrajini.

Čak 52 posto ispitanih u Kini i 39 posto Amerikanaca uvjereni su da će u idućih pet godina te dvije zemlje zaratiti oko Tajvana, a 62 posto ispitanih Saudijsaca, 56 posto onih u Južnoj Koreji, 48 posto Turaka i 41 posto stanovnika JAR-a voljelo bi da njihove zemlje dođu u posjed nuklearnog oružja. S druge strane, većina ispitanih u Brazilu, Saudijskoj Arabiji, JAR-u, Južnoj Koreji i Turskoj na pitanje gdje bi voljeli živjeti da ne žive u svojoj zemlji, odgovara da bi to bile Evropa ili SAD, dok gotovo nitko ne bi htio živjeti u Rusiji i Kini. Isto tako, na pitanje preferiraju li da njihova zemlja u sigurnosnim pitanjima bude bliža SAD-u ili Kini, većine u Južnoj Koreji, Brazilu, JAR-u i Saudijskoj Arabiji odlučile su se za SAD. No kada su u pitanju trgovinski odnosi rezultati su drugačiji, pa većina ispitanih u Rusiji, Indoneziji, Saudijskoj Arabiji, JAR-u i Turskoj smatraju da je za njihovu zemlju bolje da su bliže Kini nego SAD-u, dok bolje trgovinske odnose s SAD-om najviše priželjuju Indijci, njih gotovo 70 posto. Indijci uvjernjivo vode i kada je riječ o optimizmu s obzirom na budućnost njihove zemlje; više od 80 posto ih je optimistično. Većina je takvog raspoloženja i u Indoneziji, Kini i Rusiji, dok su najpesimističniji stanovnici Evrope, SAD-a, Turske i Južne Koreje.

Rezultati ukazuju, piše Ash, da većina ljudi u tim zemljama smatra 'kako imaju izbor da ne moraju birati', odnosno da 'u svijetu s mnoštvom sila koje se međusobno natječu imaju priliku izabrati kako im drago'. No multipolarni svijet u ovom obliku, smatra Ash, ne omogućava multilateralizam, pa čak ni nesvrstanost kakvu smo poznavali u dobu hladnog rata, već ono što indijski premijer NARENDRA MODI naziva 'multisrstanost'. Možete biti dobri s SAD-om u sigurnosnim pitanjima i istovremeno bliski s Rusijom u vezi energije i Kinom trgovinski, pišu autori istraživanja, navodeći kao primjere Srbiju i Mađarsku. 'Svijet se mijenja, i to ne u korist Evrope', zaključuje u svom komentaru Ivan Krastev, dok Ash smatra da bi Evropa 'trebala biti pametnija, vidjeti svijet onakvim kakav on jest, a ne kakav bi htjela da bude' i 'umjesto simplificiranih binarnih okvira razvijati ciljane strategije za svaku pojedinčnu veliku ili srednje veliku silu'.

■ Tena Erceg

Björk vs. industrija lososa

INDUSTRIJSKI uzgojeni lososi prije nekoliko su mjeseci masovno pobegli iz ogradijenih uzgajališta u zapadnim fjordovima Islanda i ušli u rijeke. Takav losos može zagaditi prirodna staništa pesticidima i organskim otpadom, što dodatno ugrožava prirodnu populaciju

lososa, ionako desetkovano klimatskim promjenama i parazitima. Islandsko područje je od 1970. izgubilo tri četvrtine populacije divljeg lososa. O lososima u Islandu vjerojatno ne biste u nas čitali da ovih dana zajednički singl 'Oral' nisu objavile poznata islandska muzičarka BJÖRK i njezina španjolska kolegica ROSALÍA. Björk je odlučila krenuti u akciju kontra, kako ih je nazvala, 'frankenštajnovskih riba', a osim snimanja muzike o tome piše i kolumnu za norveške novine Dagbladet. Sav prihod od 'Orala' bit će uplaćen za pomoć Islandima koji žive blizu grada Seyðisfjörðura na istočnoj obali otoka, u njihovoj borbi protiv otvaranja novog velikog uzgajališta lososa. Björk je već dugo aktivna po pitanju zaštite okoliša, bilo da se radi o protestima protiv hidroelektrana ili snimanju albuma kao što je 'Biophilia'. A svi se još sjećaju i kako je 2001. u haljini u obliku labuda na crvenom tepihu Oscara simbolički-ezoterično snijela jedno jaje. U kampanji za 'Oral' Björk je

Björk na koncertu 2018. (Foto: Raph_PH/Wikimedia Commons)

konkretnija, javnost podsjeća na poljoprivredu koja je stoljećima (o)bilježila život na Islandu, gdje su se ljudi 'bavili slobodnim, organskim uzgojem davno prije nego su te riječi izmišljene'. Šok joj je, kaže, vidjeti industrijska uzgajališta u kojima ribama daju lijekove koji potiču rast, 60 posto lososa je unakaženo, otpada im koža, a oko 20 posto umre još u kavezu. Tako izgleda proces nastanka proizvoda koji se kasnije u trgovinama prodaje kao 'divlji sjevernoatlantski losos'.

Björk je imenovala krvce, optužila je norveške tvrtke Mowi i SalMar da su oštetiли 'velika područja fjordova, morski život, životinje i biljke'. Mowi je matična tvrtka Arctic Fish, jedne od najvećih islandskih kompanija za uzgoj lososa, trenutno pod policijskom istragom nakon masovnog bijega lososa iz kavezeta. SalMar posjeduje islandsku tvrtku Arnarlax, koja s Arctic Fishom ima uzgajališta koja je pogodila epidemija morskih ušiju u novembru. Tvrte za uzgoj lososa opisala je kao 'nekoliko obijesnih likova koji že brzo zaraditi i žrtvovati prirodu'. Svi materijali kampagne za 'Oral' objavljeni su i na španjolskom, a Rosalía je istaknula da je industrijski uzgoj ribe u Argentini i Čileu podjednako katastrofalni. Možda se koji kaže uzdrma i s južne strane oceana.

■ Ivana Perić

Дворисменителј наших kultura

Mandićeve knjige što su nastale nastojanjem da u sebi saberu srpske teme poškropljene su trajnom vrijednošću. Ne postoji onaj koji je s više patosa pratio i tumačio aktivu i fenomenologiju sa svih polja kulture razvijanih i njegovanih u Srbiji

Još tamo u doba sredine devedesetih godina minuloga vijeka – kad se nisu bili ni izbliza razišli dimovi baruta ratnog puškaranja te kad su vrla žive bile intencije pojedinaca ili društava što su se starale da se smrad podjela i međusobnih netrpeljivosti zadrži trajnije i uščuvanje – IGOR MANDIĆ je, kao prvi pisac iz Hrvatske, bio objavio autorsku knjigu u Srbiji. Kao da mu to nije bilo dosta, pa je i osobno bio otisao ‘preko Drine’ na službeno predstavljanje svoje knjige. Treba li uopće pripomenuti: primljen je ne kao tuđin ili gost, već kao prijatelj i brat. Bila je to knjiga ‘Romani krize’ (1996.) u izdanju beogradske Prosvete.

U povodu Mandićevog rođendana, evo, valja se baš ovdje u Novostima prisjetiti na raster tema među dvjema kulturama, što ih je on čitavog života neumorno istraživao i promovirao. Pa čemo naglasiti kako je Mandić, mimo spomenutog libra, petnaestak godina kasnije unutar istoga kalendara objavio još dvije svoje srboške knjige, u kojima će biti sabrani tekstovi i kritike što se tiču s jedne strane književnosti, a društvenih intencija i prožimanja s druge. S one obale Dunava i Save bit će u Beogradu štampan obiman svezak ‘Kaj ste pisali, bre? Šta cte napisali, bre?’ (2011.), dok će se u Zagre-

bu u knjižarama pojaviti također dvostruko imenovani tom, premda drugačije urednički organiziran i po postanku i po realizaciji. Bit će to dakle dupla knjiga koja na jednoj korici nosi ime ‘Zauzeto, Hrvat!’, dok na drugoj stoji otisnuto ‘Sloboda lajanja’. U prvom slučaju kolacionirat će se napis relativno nedavno tiskani upravo tu na stranicama Novosti, a u onome zrcalnom – jer tako je knjiga složena: čita se i zdesna nalijevo i slijeva nadesno – okupljene su kolumnne što su između 1990. i 1993. godine bile prostrte na stranicama Slobodne Dalmacije, objavljivane unutar rubrike ‘Potkivanje jaja’.

Obiman libar s latinično-čiriličnim naslovom akumulira u sebi debeli saldo Mandićevih kritika i eseja nastalih na srpske književne teme i mahom tiskanih u srpskim glasilima. Taj je zbir marno evidentiranih i zorno ocijenjenih tamošnjih knjiga i literarnih fenomena višestruko značajan i za hrvatsku i za srpsku kulturu. Za hrvatsku, jer je autor Hrvat koji donosi obilatu pregršt kompetentnih komparativnih promišljanja i analiza; ali i za srpsku, jer se ona zrcali u ogledalu njoj sasvim blizanački bliskom i prispodobivom. Dio je tekstova tiskan na čirilici kako je prvo bio štampan u Beogradu (recimo, u tjedniku NIN), pa se tom

‘dvopismenošću’ autor poslužio i davši knjizi dvostruki duhoviti naslov na čirilici i latinici.

Igor Mandić desetljećima je njegovao nježno prijateljstvo s MOMOM KAPOROM, piscem rođenim u Sarajevu, situiranim u Beogradu i dobrim dijelom objavljivanim u Zagrebu. Zadržao je duboke intimne odnose s njim i kad je on izgubio čvrste simpatije s divizijama ovdašnjih čitatelja, koji su prethodno – u tisućama prodanih primjeraka – gutali njegove romane distribuirane posredstvom slavne biblioteke Hit zagrebačkoga nakladnika Znanje. Baš u času Kaporovog preminuća Mandić je bio kolumnist Novosti (2010.), pa se u čak četiri nastavaka oprštao s njim ispisujući sentimentalni *in memoriam* sa sasvim lječilišnim i duhovno oslobođiteljskim elogijima. Nije, naravno, ni ovdje bilo patetičnih lamentacija ili petparačkih jeremijada, nego je i u oprاشtanju od prijatelja bilo klasične mandićevske prečevitosti, pri kojoj se upustio u debatu s MILJENKOM JERGOVIĆEM, koji je malo bio ‘nagazio’ Kpora ističući svojevrsnu njegovu mržnju prema Sarajevu, ali je Mandić manje nježno bio odalnio DAMIRU PEŠORDU, koji je u nekom svojem pamfletiću htio uniziti Kaporov lik i djelo, začinivši tu svoju netrpeljivost rečenom Jergovićevom nesklošću ka ovom piscu.

Od onog dana kad su Novosti najzad došpjele do šire i javnije distribucije kao novine na kioscima u Hrvatskoj, Igor Mandić dobio je svoj autorski prostor u njima. Usuprot vlastitoj vazdaživoj kreativnosti naslovio je svoju najnoviju kolumnu, ipak, za njega nekarakterističnim, tobože eklektičkim imenom preuzetim iz grafita: ‘Zauzeto, Hrvat!’. Doživio je iskreno razveseljenje vidjevši kako se na kioscima u nas sad pojavljuje ozbiljan žurnal s čiriličnim pismom na i u sebi. Fascinantno mi je bilo pročitati u jednom tekstu kako je Mandić na Trgu bana Jelačića kupio beogradski NIN, sav tiskan na čirilici, te kako ga je podjebatorski oholo listao na središnjem trgu glavnog nam grada, sve kriomice promatrajući zbumjene ili bijesne reakcije prolaznika ili čekača tramvaja. Posramio sam se, jerbo, kad povremeno iz profesionalnih razloga kupim glasilo što se samo iz neznanja vlasnika i urednika ne zove ‘Hrvatski tnednik’, brže bolje ga pospremim u fascikl: sve iz bojazni da me tko razborit i pametan slučajno ne ukeba

Foto: Marko Prpić/PIXSELL

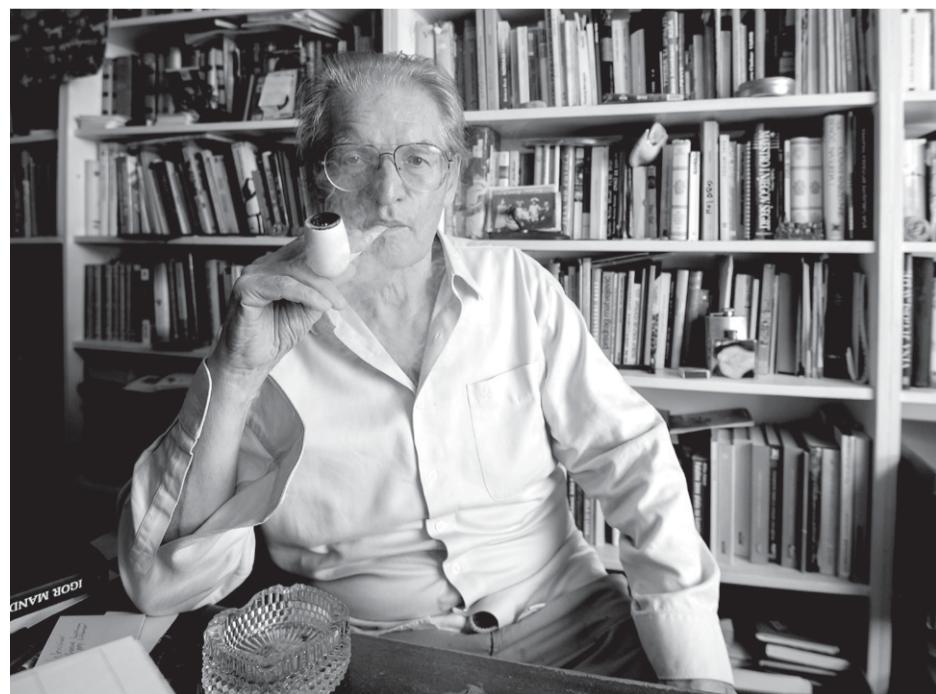
kako kupujem tu ordinarnu medijsku nečist što fingira novinarstvo i što javnim tiskom uopće u mojoj zemlji i izlazi! Nije neka utjeha da je to moguće isključivo zaslugom neuspovjete nedokuhane i pravne i kulturne države, odnosno ‘garsonijerice od države’, kako bi kazao sam Mandić.

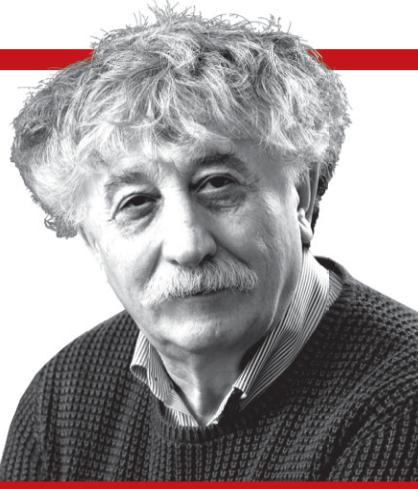
Mandić kolumnne unaprijed piše toliko pametno i onoliko duhovito da one mogu u nekoj budućnosti otrpjeti pretiskavanje u knjizi. Tako se i knjiga ‘Zauzeto, Hrvat!’ i dan-danas čita kao aktualno štivo nastalo na podražaje iz hrvatske kulture i politike, književnosti i – teologije. Da, Mandić je odlično baratao crkvenim temama, kao zakleti ateist, i upućeniji je u terminologiju i filozofiju vjera bolje od naših tobože profesionalnih religiologa. Zadivljujuće je listati njegove kozerske ekspertize o vlaškom ognjištarstvu IVANA ARALICE ili otočkom orjunaštву NIKE BARTULOVICA, kao i ontološkim pitanjima dalmatinstva ili teološkim postavkama don TONČIJA MATULIĆA i don IVANA MIKLENIĆA. No poseban je akcent u spomenutoj kolumni/knjizi bio posvećen srpskim pitanjima u Hrvatskoj – uvijek je naglašeno Mandić stajao na stranu slabijih i onih u manjini, dakle Srpskinja i Srba.

Knjiga ‘Romani krize’ predstavlja doista impozantan broj naslova objavljenih u dekadi između smrti JOSIPA BROZA TITA i raspada bivše države. No neovisno o tim dvjema nadnevncima, posrijedi je bio period koji je iznjedrio neka antologijska djela ovdašnjih pisaca što ih svi zajedno čitamo bez prijevoda, u originalu. Spomenut će samo RANKA MARINKOVIĆ i MIRKA BOŽIĆA, MEŠU SELIMOVIĆA i Ivana Aralicu, VOJINA JELIĆA i TOMISLAVA SLAVIĆU, PETRA ŠEGEDINA i ŠIMU Vučetića, JOŽU HORVATA i MILANA RAKOVCA, NEDJELJKU FABRIJA i STJEPANA ČUIĆA, PAVLA PAVLIĆIĆA i GORANA TRIBUSONA, HRVOJA HITRECA i VELJKU BARBIERIJU; zatim DUBRAVKU UGREŠIĆ i DAŠU DRNDIĆ, SUNČANU ŠKRINJARIĆ iIRENU VRKLJAN, SLAVENKU DRAKULIĆ i još čitav niz našijenaca; pa VUKA DRAŠKOVIĆA i RADOMIRA SMILJANIĆA, Momu Kapora i MIODRAGA BULATOVIĆA, BORU ĆOSIĆA i DOBRICU ĆOSIĆA, ABDULAHU SIDRANU i ŽIVOJINA PAVLOVIĆA, JOVANA RADULOVIĆA i SVETISLAVA BASARU... O mnogima od njih Mandić je samo u ovoj knjizi pisao o više romana (dvjestotinjak sve skupa), a broj zastupljenih autora negdje je oko 70.

Bode oči izostanak DANILA KIŠA. Međutim, u razmatranome razdoblju on je bio objavio samo knjigu novela ‘Enciklopedija mrtvih’ (1983.), što se nije uklapalo u konцепciju isprva rubrike u NIN-u, a potom i knjige. No kumulus interpretirane građe što ju donosi Mandić svakako predstavlja nacrt za moguću sintezu makar jedne dionice vrlo živahnih književnih gibanja na ovim prostorima u zadnjoj četvrtini minuloga vijeka.

Mandićeve knjige što su nastale nastojanjem da u sebi saberu srpske teme, ma što to značilo, unaprijed su poškropljene trajnom vrijednošću koja počiva na postamentima neporecive znatitelje i strasti, afiniteta i ljubavi. Nema ga, ne postoji onaj koji je s više patosa pratio i tumačio aktivu i fenomenologiju sa svih polja kulture razvijanih i njegovanih u Srbiji. Toliko je eseja i studija, feljtona i komentara genij Mandić napisao na ambigvitetu hrvatsko-srpskih kulturnih poticaja i doticaja, da bi se već i na tom nekakvom, što čudesnom, što čudnovatom polaritetu komparativnog hrvatsko-srpskog mandićizma mogao napisati jedan sasvim solidno obiman libar. Ako bi ga se napisalo oštro i ozbiljno, po regulama žanra i zanata, bio bi to najtočniji amalgam dviju kulturâ, dvaju svjetova, odnosno dvaju plemena unutar istoga slavenskog naroda, kako bi kazao i na čemu bi osobno iliti lično inzistirao on sâm: visočanstvo njegove malenkosti, besmrtni i neumrli – Igor Mandić. ■

PIŠE Sinan Gudžević

Stella Meris nastupa javno i govori slobodno i odgovorno. Ona optužuje njemačku politiku što je bezobzirno stala na stranu Izraela i što sistematski ignorira sablasna palestinska stradana. Ona neizmjer- nu izraelsku od- mazdu za teške Hamasove zločine s početka oktobra naziva genocidom. Tu oznaku nije sko- vala ove jeseni

DOK se njemački političari takmiče u beskonačnom solidariziranju s politikom današnjeg Izraela, izdvojeni glasovi ljudi u Njemačkoj ukazuju na naličje toga takmičenja. Sve više ljudi koji dignu glas protiv njemačkog podržavanja svega što Izrael učini i počini, biva prokazano, hapšeno i optuženo. Činilo se da je za glasno protiviljenje apsolutnom podržavanju izraelskih odmazdi i zločina najpovoljnije biti Jevrejin ili Jevrejka. Činilo se, ali se brzo pokazalo da ni to nije neka sreća. Danas se i takvim Jevrejima lako, kao na mokru flašu, lijepi etiketa za antisemitizam. To su spoznali neki Jevreji na trgovima u Berlinu, na primjer. Oni koji nose natpis: STOP GENOCIDE IN GAZA. Znam da su spoznali, razgovarao sam s nekim. No se čini da posljednjih dana još gore stoji stvar sa rimovanom parolom: *From the river to the sea/ Palestine will be free* (Od rijeke Jordana pa do Sredozemnog mora Palestina će biti slobodna). Nju uzvikuju mnogi demonstranti po Njemačkoj, i što je više uzvikuju, policijski je sve više zabranjuju, i one koji je pokazuju napisanu hapse ili privode.

Slikarka STELLA MERIS jedna je od onih koja je to ove jeseni jako osjetila. Nju je, 10. novembra, u Berlinu, blizu Pariser Platz, za vrijeme demonstracija za slobodu i ravno-pravnost Palestinaca, policija privela i nakon saslušanja, otpustila, uz usmenu poruku da će protiv nje biti podnijeta krivična prijava zbog huškanja naroda na pobunu. Sve zato što je držala karton s natpisom: *From the river to the sea/ we demand equality!* (Od obale pa do mora, tražimo jednakost!)

Stella Meris nije lice koje je 'zavedeno' te ne zna o čemu govori, nije pobunjenica od onih koje se bune da bi se zvali pobunjenicama. Ona je poznavateljica stvarnosti i iz toga poznavanja ide na berlinske proteste za okončanje rata u Gazi i izraelske stravične odmazde. Ona je u Jerusalemu studirala, onamo je, nakon završenog studija na Universität der Künste u Berlinu, otišla na Bezalel Academy of Arts and Design, pa je živjela u onoj oblasti koja se kod nas zove Zapadna obala, pa je poslije toga živjela u Haifi, uku-pno dvije i po godine. Na Zapadnoj obali, tj. u West Bank, živjela je između Jerusalima i Jerihona, mnogo puta putovala autobusom preko raznih check points. Tu je gledala i nagleđala se prizora i primjera iz svakodnevnog života Palestinaca, šikaniranja, diskriminacije, apartheida. O svemu tome govori jasno, kao neko ko stvari poznaje u stvarnosti, ne iz novina. Priča kako iz autobusa na graničnom prelazu ne moraju izlaziti Evropljani, Amerikanci, Jevreji, ali Palestinci moraju. Svaki put. A Palestinci ondje žive, Nijemci i Amerikanci žive daleko od Judeje. Kaže kako priča o tome da je Izrael demokratska zemlja može proći kod onih koji za prava Palestinaca ne haju i kod onih koji nisu bili gdje je ona bila te nisu gledali ono što je ona gledala. Ona je, inače, u Izraelu boravila u potrazi za svojom porodičnom poviješću (njen djed s očeve strane rođen je i živio u Haifi, potomak njemačkih templara iz pokrajine Baden-Württemberg, inače državljanstvom Švajcarac), u djetinjstvu je često ondje boravila, zna i hebrejski, to je duža i zahtjevnija priča i neka njene podrobnosti ne budu tema ovoga članka.

Stella Meris nastupa javno i govori slobodno i odgovorno. Ona optužuje njemačku politiku što je bezobzirno stala na stranu Izraela

i što sistematski ignorira sablasna palestinska stradanja. Ona neizmjernu izraelsku odmazdu za teške Hamasove zločine s početka oktobra naziva genocidom. Tu oznaku nije skovala ove jeseni, ona genocidom smatra ono što izraelska vojska i vlasti čine već decenijama. Ona optužuje njemačku politiku što u javnom diskursu neće da svu realnost izraelsko-palestinskih odnosa gleda kao ukupnost, te neće da se ljudski i obzirno iz blizine suoči s patnjama i posljedicama trauma svih pogodenih ljudi. Umjesto toga njemački diskurs, opterećen vlastitim osjećajima krivnje i upletenošću u zamku nečuvenih jevrejskih stradanja u Drugom svjetskom ratu, traži prostije rješenje i novoga krivca. Umjesto da se pozabavi time kako konsekvence nacional-socijalizma nisu prestale s ubijanjem šest miliona Jevreja, već su nakon i preko toga dovele do Nakbe, do palestinske katastrofe, taj se diskurs formira tako kao da je zlo uvijek dolazilo od Palestinaca. Palestinski otpor prema cionističkom kolonijalizmu, koji je i prije 1948. bio opravdavan evropskim antisemitizmom, a palestinski otpor izraelskoj okupaciji odavno se izjednačava s terorizmom i antisemitizmom. Pri tome se, smatra Stella Meris, odbija priznati kako su Palestinci i Palestinke kao potpuno nedužni uvučeni u jevrejsko-njemačku povijest, i da su pri tome izgubili ne samo svoju domovinu, već im se uskraćuje i pravo na vlastiti identitet i povijest.

U onome što se zove Pojas Gaze, živi 2,3 miliona Palestinaca, a 70 posto njih su izbjeglice u vlastitoj zemlji. To daje istinitost iskazima tih ljudi koji govore kako Nakba još nije završena. Progoni i etničko čišćenje traje i dan-danas, ne samo u Gazi, zatvoru pod otvorenim nebom, gdje se pred očima cijelog svijeta odvija genocid, nego i na zemlji zapadno od rijeke Jordana, gdje stalni napadi izraelskih doseljenika ugrožavaju starosjedioce Palestince. O tome se, kazuje Stella Meris, ne predaje u školama ni u Njemačkoj ni u Izraelu, niti se kazuje u familijama. Ignoriranje Palestinaca i Palestinke i njihovih prava srž je čitavog nasilja u tom regionu. Ona kazuje kako mnogi ljudi počinju da uvidaju kako je Izrael kolonijalistički projekt i kako takav projekt neće donijeti nikakav 'mir', jer je izgrađen na poricanju i istrebljenju starosjedičkog stanovništva. Kaže kako mnogi ljudi zahtijevaju kraj apartheidu i okupacije, jer imaju viziju slobodne Palestine bez diskriminacije i sa potpuno ravnopravnim svim stanovnicima *između rijeke i mora*. Nažlost, takvi glasovi bivaju ušutkani putem Instagrama i Facebooka i putem strukturnog rasizma, koji se presuđuje u svaki aspekt njemačkog i izraelskog društva. Ljudi koji se javno zalažu za takvu viziju, dakle za državu s jednakim pravima za sve, bivaju cenzurirani i etikirani kao 'antisemiti'.

POSTOJANJE Palestinaca i Palestinki u Njemačkoj, nastavlja slikarka Meris, sistematski se potiskuje i potire. Sva zalaganja ljudi za ravnopravnost Palestinaca i Izraelaca njemačka politika je izjednačila s terorizmom i antisemitizmom. Takvima se spočitava kako solidarnost s Palestincima znači želju za okončanjem židovskog života u Izraelu. Slogan '*From the river to the sea, Palestine will be free!*' nije upućen jevrejskoj vjerskoj zajednici, nego etnokratskoj i duboko rasističkoj, nedemokratskoj državi Izrael,

Stella Meris, Berlin 2020.
Foto: Csilla Liptai

koja onemogućava zajednički i ravnopravan život. Glasovi koji na to upozoravaju kao i na povijesne i današnje nepravde, u Njemačkoj bivaju diskreditirani i prognani iz javnog diskursa. Ono malo glasova što se u javnosti još može čuti, dolazi uglavnom od Nijemaca ili Jevreja. A glasovi palestinskih novinara i novinarki, naučnika i naučnica, umjetnika i umjetnica iz toga su diskursa isključeni.

Političko ophodenje u Njemačkoj pogada ne samo Palestince i Palestinke, već i druge migrante. Stella Meris citira nedavne riječi njemačkog kancelara SCHOLZA: 'Mi ćemo napokon u velikom stilu prognati sve one koji nemaju njemačku boravišnu dozvolu!' To se, zaključuje ona, odnosi na sve one koje vlasti smatraju migrantima, a koji se brane od novog njemačkog fašizma. U medijima se naročito Arapi i muslimani izjednačavaju s teroristima, pri čemu su upravo Arapi i muslimani oni koje policija na ulicama berlinskog kvarta Neukölln šikanira i napada. Mirni i nenasilni oblici protesta ili obilježavanje Nakba sjećanja u pravilu bivaju kriminalizirani i zabranjeni. I vjerski oblici protesta, kao zajedničke molitve ispred Brandenburških vrata, tumače se kao podrška teroru. Kako god da se Palestinci i Palestinke i s njima solidarni njemački građani oglase protiv nasilja izraelske vladavine, njima će se svejedno spočitati antisemitizam i podrška teroru. Pri tome, naglašava švicarsko-njemačka umjetnica, 7. oktobar nije pao s neba. Podseća da su mnoge aktivističke organizacije, koje se bore protiv izraelskog apartheidu i desne ekstremističke vlade Izraela, upozoravale i čak predviđale zle dogadje. Njihovi pozivi za oslobođenje Palestine bili su od svjetskih moćnika ne samo ignorirani već i aktivno ušutkivani.

Stella Meris je u Njemačkoj poznato slikarsko ime. Mlada je, 33 godine, ima 32 grupne i pet samostalnih izložbi, 12 učešća na filmskim festivalima, više rezidencijalnih bora-vaka za umjetnike. Sljedeće godine će šest mjeseci provesti na umjetničkoj rezidenciji u Jerevanu. Trenutno ima godišnju stipendiju u Berlinu, po imenu Atelierstipendium, koju daje Deutsche Bank. Ako se stvari u Njemačkoj budu i dalje odvijale kao što se odvijaju sada, nije mala vjerovatnoća da će umjetnici Meris ova sadašnja stipendija ostati zadugo kao posljednja u Njemačkoj. ■

Живот прође, Жарко никад

Као студент глуме Лаушевић је био члан славне ‘класе високог ризика’, а онда је са двјесто на сат пројурио кроз југославенско казалиште и филм

Постоје ти страшни тренуци у животу када се бљештавило успјеха и црна трагедија састану дословце у једном трену. Тад судар свјетlostи и мрака, тад прасак несреће у тренутку највеће славе додали су се ЖАРКУ ЛАУШЕВИЋУ, једном од најхваљенијих, најмаркантнијих и најталентиранијих глумаца из времена Југославије осамдесетих година. У својој аутобиографској књизи ‘Све прође, па и доживотна: дневник једног робије’, Лаушевић је записао: ‘Рођен сам 1960. на Цетињу. У Подгорици сам 1993. убио двоје људи и трећег ранио. Осуђен сам на петнаест година, мој брат на две. Прекорачење нужне одбране. Ја сам одавно престао да живим.’ Зашто и како се те ноћи 30. јула 1993. године један безвездни инцидент у кафићу у Подгорици иза поноћи, у којем је било алкохола, добацивања, пријетњи, нешто и насиља, претворио у животну апокалипсу – то ваљда никада нећемо схватити. Али то се догодило. Желећи да обрани брата од групе младића за шанком, Жарко Лаушевић је потегао пиштолј и убио двојицу људи, а једног тешко ранио. Одакле пиштолј? Ту се пак отвара поглавље пуно мрачније од нечије опасне жеље да има оружје. Три године раније, 1990., Лаушевић, који је већ тада представљао неупитну звијезду и на казалишном и филмском небу, играо је у представи ‘Свети Сава’ у продукцији Народног позоришта из Зенице, које је с том изведбом гостовало у Југословенском драмском позоришту у Београду. Био је то, рецимо то тако, критички поглед на српску средњовјековну повијест и њеног централног јунака, светог Саву и зато је у дупке пуној дворани ЈДП-а било пуно оних, са српске десне политичке сцене на челу са Војиславом Шешељем, који су бијесно и пријетећи добацивали и пријетили глумцима, нарочито Лаушевићу, који је глумио светог Саву. Представа је неколико пута прекидана, па поновно настављена, да би је бијесни гледаоци на крају дефинитивно угушили. Он се те вечери неколико пута са сцене обраћао букачима ријечима ‘ја вас најлепше молим да свој суд, ма какав он био, сачувате за крај представе’, уз викање руље са галерије ‘напоље, напоље’, док је убога Милена Дравић из публике ишла међу те десничаре у наивној мисији да смири ситуацију, једнако као и Бранко Цвејитић, Борка Павићевић и други.

Ништа није вриједило. Предратна хистерија завладала је Београдом, али и чи-

тавом Југославијом, у сваком њеном куту на специфичан начин, док је Жарко Лаушевић – и не само он – добио пријетње смрћу готово сваки дан. Таква отворена пријетња била му је упућена и у глумачком салону ЈДП-а, у његовом матичном казалишту, неколико мјесеци касније. Тада се обратио полицији за помоћ, а они су му савјетовали, како спомиње у књизи – да купи пиштолј. Та чињеница ни на који начин не може оправдати убојство двоје људи које је Лаушевић починио, али она представља важну коцкицу у слагалици трагичних догађаја који ће читав југословенски простор завити у црно. Они који се сјехају почетка деведесетих у Југославији знају да су се тада, након деценија свеславенске љубави, страх, мржња и лудило могли резати ножем. Како је то њежно Лаушевић написао у књизи: ‘Све је само велико поље између љубави и страха. Неко је то поље назвао животом.’

Живот Жарка Лаушевића заиста је био испуњен великим љубављу према глуми и казалишту. Био је члан славне генерације студената на београдском Факултету драмских уметности 1982., коју су звали ‘класом високог ризика’, а онда је, попут неког балканског Џејмса Дина, са двјесто на сат пројурио кроз југославенско казалиште и филм. Како је рекла редатељица Вида Огњеновић, ‘Жарко је био глумац од специјалног кова и његова осетљивост за свет уметности била је огромна.’ То је истинा. Лаушевић је био и одличан писац и сјајан сликар. И само они који су гледали те култне представе у осамдесетима у којима је Лаушевић бриљирао – ‘Ромео и Јулија’, ‘Хрватски Фауст’, ‘Баал’, ‘Кањош Мацедоновић’, ‘Чекајући Годоа’, ‘Лажни цар Шћепан Мали’ и друге – могу појмити од које врсте је његова глумачка радија-

ција и изузетна појава на позорници. За улогу у филму ‘Официр с ружом’ награђен је Златном ареном у Пули, а ту су још и врло хваљене улоге у филмовима ‘Браћа по матери’, ‘Јагоде у грлу’, ‘Стела’, у легендарној серији ‘Сиви дом’ и многе друге.

Међутим, драме и трагедије које су дијагонално прелазиле преко позорнице коју је он толико волио стално су пратиле његов живот. Прва је заувијек отишао Соња Савић, такођер припадница исте ‘класе високог ризика’ и исто такво глумачко чудо и танана душа којој је живот окренуо леђа. Друга је била Мира Фурлан, с којом је Лаушевић играо у оној култној представи ‘Позоришне илузије’ у ЈДП-у у Београду 1991. године, која преко класичног комада ЏЕРА КОРНЕЈА говори о тенковима и распаду Југославије. Тада Мира још није знала да се у Хрватску више неће мочи вратити, нити је Жарко знао да ће из Србије морати отићи. Обоје су се ипак нашли у истом мјесту изгнанства – у Америци. Да ли им је тамо било добро? Није. Да ли је Мира у ширем смислу због сличних неприлика била тешко рањена као и Жарко? Јест. Казна Жарка Лаушевић од 15 година, након својеврсног правног разомона, прво је смањена на 13, па онда на четири и пол године, па поновно повећана на 13, да би на крају Лаушевић одлежао у Падинској скели те четири и пол године.

О Лаушевићевом одласку у Америку за Новости свједочи београдска казалишна критичарка Радмила Станковић: ‘Испратила сам га за Њујорк интервјуом који ми је дао за нин и више га нисам видела док се није вратио да снима ‘Смрђиву бајку’. Само бисмо се чули и дописивали. Читала сам његове књиге у рукопису. И било ми је јасно да нико није могао страшније да га оптужи за злочин који је починио, него што је он сам себе у својој хроници ‘Дневник једног робије’. У Њујорку је био емигрант у најаутентичнијем значењу те речи. Избеглица коме је само то преостало да би колико-толико наставио неки, какав-такав живот. Само једну представу је одиграо у Њујорку, на молбу ЏЕКА ДИМИЋА – МРОЖЕКОВЕ ‘Емигранте’, и то осећање ми је сажао у једној реченици: ‘И тада почињеш лагано да схваташ да је емигрант неко полубиће, заустављено, недовршено, које никад неће отићи и никад стићи.’ Дуго година у Њујорку Лаушевић је радио као зидар и малер да би преживио; помагало му је нешто бивших Југовића, а он је, кажу, често сам ходао доковима и гледао у ту исту воду која га је сплетом идиотских околности тамо испљунила. Или, како се зове једна од Лаушевићевих књига: ‘Година прође, дан никад.’

Трећи глумац који је ушао у Лаушевићев живот и из њега заувијек отишао био је такођер један од принчева – НЕБОЈША ГЛОГОВАЦ. Пријатељска веза двојице глумаца трајала је дugo, чак су и у Њујорку, на ЈДП-овој америчко-канадској турнеји представе ‘Хадерсфилд’ играли заједно (Лаушевић је ускочио у улогу ЈОСИФА ТАТИЋА), а Глоговчева супруга Милица опростила се од Лаушевића дирљивим писмом у којем пише како су двојица пријатеља, који су живјели ‘мимо свијета’, отишли заувијек у свјетlost. То ‘мимо свијета’ можда најбоље заокружује и величину и трагедију живота тог великог глумца, који је, као и троје његових пријатеља и пријатељица, сватко на свој начин, морао до дна искапити чашу жучи једног поднебља, људи и времена. Или, како би рекао сам Лаушевић: ‘Ово је земља где се у свemu касни. Само се умире пре времена.’ ■

Florina mora

Pozivajući se na pravno sljedništvo ULUH-a, poduzetna uprava zagrebačkog HDLU-a ni u ludilu nije za Florinim domom posegnula zbog estetske i namjenske vrijednosti, nego zbog financijske, tržišne vrijednosti idealističke, mada praktično realizirane ostavštine Flore Jakšić

NA marginama hrvatske kulturne politike i umjetničko-organizacijskih struktura moglo se proteklih tjedana posvjeđiti još jednom primjeru silničkog iživljavanja povlaštenih strukovnih krugova nad onima barem marketinški nižerangiranim. Marginalnom, naime, točno onoliko koliko su od Zagreba i visokoparnih metropskih instancija udaljene pokrajinske stvaralačke i radne zajednice, u ovom slučaju dubrovačka. Posrijedi su likovnjaci, točnije Hrvatsko društvo likovnih umjetnika Dubrovnika (HDLUDU), a s druge strane – ili odozgo, kako mu drago – Hrvatsko društvo likovnih umjetnika (HDLU) sa sjedištem u Zagrebu. Dalo bi se automatski pomisliti kako je na stvari pouzdana i primjerena vertikalna hijerarhija, ali relacije tu stoje nešto složenije, pravno i povjesno, kao što ćemo vidjeti. Za bolje razumijevanje ukupnih odnosa taman će poslužiti aktualna zbivanja i tumačenja međusobnih obaveza i prava dviju suprotstavljenih navedenih adresa, već 16 godina konfrontiranih oko izvjesnog sudskog predmeta s par zabilježenih obrata u međuvremenu.

U središtu je procesa jedna vila, smještena u dubrovačkoj Uvali Lapad, izgrađena 1923. godine i otpočetka namijenjena i korištena za potrebe lokalnih slikara i kipara, a u novi-

je doba i onih koje nazivamo konceptualcima, te njihovih gostiju. Zove se Florin dom, ujedno Galerija Flora, po svojoj prvoj vlasnici, Dubrovkinji prezimena Jakšić, rođenoj Marijanović, slikearići koja je to zdanje testamentom ostavila svojim dubrovačkim kolegicama i kolegama. Jedini prekid kontinuirane takve upotrebe zdanja bilježi se od 1943., kada je FLORU JAKŠIĆ ispred njega ubio naletjeli talijanski vojni motocikl – e da bi se tamo kroz iduće dve godine naselile službe okupatora – pa do nekoliko godina iza rata, koliko je pobjedičkoj narodnoj vlasti trebalo da pohvata konce i vrati dubrovačke umjetnike natrag pod njihov jedini stalni krov. To je makar glavna činjenica u vezi s ovim slučajem čija nas dinamika prisiljava da užurbano preskočimo druge okolnosti iz društvenog života te domaćice tadašnjega i budućeg likovnoumetničkog življa Dubrovnika i šire regije.

Sljedeći prekid institucionalnog kontinuiteta, ovaj put zauvijek, namijenilo je Florinu domu vodstvo HDLU-a iz Zagreba, koje se godine 2007. naprasno uknjižilo kao vlasnik te zgrade, uz poziv na pravno sljedništvo nekadašnjeg Udruženja likovnih umjetnika Hrvatske (ULUH) čiji je član bila i organizacija likovnjaka iz Dubrovnika. Pojasnit ćemo što je tu konkretno i evidentno neutemeljeno, ali najprije se mora kazati da poduzetna uprava zagrebačkog HDLU-a ni u ludilu nije

za Florinim domom posegnula zbog estetske i namjenske vrijednosti toga uzbudljivog hibrida stambene kuće i ateljea, koju inače treba u prvom redu pripisati idejnom začetniku dotičnog arhitektonskog rješenja VLAHU BUKOVČU, niti je bila motivirana razmjernom historijskom slavom objekta. Ne, voditelji HDLU-a htjeli su tu katnicu na glasovitoj lapadskoj šetnici s pogledom na more preuzeti, sva je prilika, da bi je odmah zatim prodali kakvom prebogatom interesentu za apsolutno privatnu svrhu, u dugom nizu sličnih primjera na istoj rivijeri.

Vrhу najbrojnije hrvatske likovnjačke udruge zinulo je prkno – da ne ostavljamo prostora nedoumici – za financijskom, tržišnom vrijednošću idealističke, mada praktično realizirane ostavštine Flore Jakšić. Takve robe u Dubrovniku nikada dosta, s pedigreeom i patinom ili bez njih, pa se pod rezervnu mogućnost ishoda po istim upraviteljima govorilo svojedobno o zamjeni kuće za neke apartmane u staroj gradskoj jezgri. Bilo kako bilo, znali bi oni već kako upogoniti komercijalni potencijal takve zgrade, liferantski žustro i neopozivo, da se plan otezanjem ne izjalovi, da se ne upetlja skeptičan tko. Svakako ga nisu imali nakanu – i nisu to mnogo ni skrivali – zadržati u postojećoj namjeni, kamoli na slobodnom raspolažanju lokalciima koji se ne uklapaju ni u dubrovački ovo-stoljetni, čuveni svemerkantilni film. Nema veze to što je posrijedi jedna od likovnjački i društveno najpropulzivnijih umjetničkih grupacija u Hrvatskoj danas, za kojima ovo isto vodstvo HDLU-a može samo gristi pršinu, naprotiv.

HDLU u toj gruboj mešetarsko-pravosudnoj igri tipuje na puku tranzicijsku bezličnost novouspostavljenog sistema ekonomskih i vlasničkih odnosa koji je početkom pretprošlog desetljeća bio, a i sad je dijelom, još ujvijek u nastajanju. Ni njegove strateške institucije nisu dosad očvrnule iz one žitke magme kontrarevolucionarnog previranja u kojoj su bez milosti utopljene tolike ljudske sudbine i socijalna dostignuća, kamoli da se neće pojaviti netko voljan u nju porinuti jednu omalenu artističku zajednicu. U tim i takvim isparavanjima svašta može biti, i jednako ništa biti ne mora, pa nitko suvisao nije pozvan garantirati na koju će se stranu nagnuti tas na vagi mušičave hrvatske boginje Justicije. Time se ravna i zagrebački HDLU otakao se

Čeka li dom dubrovačkih likovnjaka zamjena za apartmane?

odvažio upisati za vlasnika tamo gdje nikad prisrdio nije, predstavljajući se kao jedini te prvenstveni ULUH-ov baštinik, iako za to nije imao osnove. Prati li se kronologija vezanih umjetničkih organizacija dovoljno pomno, jasno biva da su iz ULUH-ova rasformirana 1974. godine ostala tek pojedinačna, samostalna i mahom lokalna društva koja se zatim okupljaju u Savez udruženja likovnih umjetnika Hrvatske, načelno ravnopravnih.

Iz jednog od njih potječe današnji zagrebački HDLU, iz drugoga HDLUDU, ali ovoj zavrzlami treba dodati kako ni ULUH nije previše držao do Florina doma, koji su održavali i nastavali isključivo dubrovački umjetnici. To je nakon ubilježbe zagrebačkog HDLU-a i općeg šoka u likovnjačkim krugovima čitave Hrvatske, računajući Zagreb mimo vodstva te organizacije, shvatio i prvostupanjski nadležni sud, poništavajući taj infamni upis. Svejedno, zagrebačko društvo nije odustalo, pa početkom ovog mjeseca saznajemo da je Visokom trgovackom судu uložilo novu žalbu i zahtjev da se predmet vrati na startnu liniju. Na traženje vlastitog članstva i šire publike da rastumači svoje antidemokratsko polazište i totalno ignoranciju svih udruženja podaljih od Zagreba, HDLU se odlučio na fiškalsku mu-

Malo tko uviđa da HDLU nije krovna udružna pripadajućih lokalnih udruženja. Sve upućuje na tu zabludu, naročito politička i financijska moć organizacije iz glavnoga grada koja po nekoj uvriježenoj definiciji mora biti nacionalno-centralna

čaljivost. Logično, jer si kakve-takve sudske izglede ne želi ničim remetiti, a suštinsku argumentacijsku kaparu jednostavno nema, uporno nastojeći održati javnost pri dojmu kako je situacija u najmanju ruku neodređena i nedovršena.

U prilog takvoj muljaži vrha zagrebačkog HDLU-a definitivno stoji generalna centraliziranost ove zemlje, institucionalna koliko i privredna, uz medije koji uglavnom podržavaju zadanu sliku. Ako ćemo pravo, malo tko uviđa – od ikoga tko uopće ima u vidu nekakvu organiziranost domaće likovnjačke struke – da HDLU ipak nije krovna udružna pripadajućih lokalnih udruženja, osječkog ili dubrovačkog ili splitskog. Sve upućuje na tu zabludu, naročito politička i financijska moć organizacije iz glavnoga grada koja po nekoj uvriježenoj definiciji mora biti nacionalno-centralna, ili ništa više nema smisla. Uostalom, nacionalnom likovnom scenom u najviđenijim joj tokovima uvjerljivo drma zagrebački kadar iz HDLU-a i s Akademije likovnih umjetnosti kojem u njegovoj faktičnoj premoći te imperijalnoj samozivosti jedan imovinsko-nekretninski spor valjda ionako dode pod normalno. O stotoj obljetnici političkim utjecajem nejakoga Florina doma, osigurana je toj ustanovi perspektiva krajnje neizvjesnosti ili koliko-toliko izgledna trampa za nekoliko unosnih apartmanica unutar obližnjih starogradskih zidina. ■

VLADIMIR ARSENİJEVIĆ U Srbiji smo odgojili zastrašujuću generaciju

Srbija je zatvoreni pretis-lonac koji se neprestalno kuva u vlastitom sosu.

Na sajam knjiga u Beogradu dođe Vojislav Šešelj, a red golobrade omladine čeka na njegov potpis. Pa kako su oni uopšte doznali za knjigu tog zlikovca?

PISAC VLADIMIR ARSENİJEVIĆ na ovogodišnjem zagrebačkom Interliberu promovirao je svoju novu knjigu 'Duhovi' (Laguna, Beograd 2023.), zaključni dio tetralogije 'Cloaca Maxima', započete romanom 'U potpalubju' (Laguna, Beograd, 1994.) Postjugoslavenski prostor je krovna tema našega razgovora. Od debitantskog 'Potpalubja' do 'Duhova' skupilo se trideset godina i sad nas zanima bilanca privatnog i javnog u okrilju aktualnosti, u sličnostima i razlikama koje naš sugovornik primjećuje kao pisac, prevoditelj, izdavač i aktivist, osnivač i kreativni direktor regionalnog književnog udruženja Krokodil.

Kao pojam, postjugoslavenski prostor je u eteru politika bivših država Jugoslavije: nevidljiv, nepriznat, iako postojeći. Neće doći do toga da instanca kulturne politike s jedne ili druge strane granice odjednom odluči da imamo istu premisu u kulturnoj proizvodnji. Naravno da neće. I to smo već videli. Gu-rate izvesnu stvar do određene granice i

uz to imate jako puno javne podrške. Ali kad dođete do zida iza kojeg je čisti domen real-politike na Balkanu, tu je čao-zdravo. Jako me iritiralo kad su nam na regionalnoj konferenciji 'Jezici i nacionalizmi' ljudi prilazili u nekoj fejk-dobronamernosti u stilu 'pa dobro, to je na kraju akademsko pitanje, kakve to veze ima'. A istovremeno se odvijala ona pobuna klinaca u Jajcu gde su se deca hrvatske i deca bošnjačke nacionalnosti pobunila protiv obrazovne segregacije. Kao, oni se koriste različitim jezicima pa ih treba podeliti da mali Bošnjaci idu ujutru, a mali Hrvati popodne u istu školu. Koga vi možete da zajebavate na taj način? Pritom je, naravno, jezik samo poluga za opasniju nacionalističku manipulaciju što se provodi kroz sistem takozvanih nacionalnih školskih predmeta.

Nacionalistički princip obrazovanja je u Hrvatskoj internaliziran od 1990-ih, u tome živimo. Sreća da postoji internet kao prijatelj naspram sistema indoktrinacije kroz nacionalni kurikul, primjeri-

ce. U čemu je internalizacija nacionalizma u obrazovnom sistemu Srbije? Mislim da se danas i skustva Srbije i Hrvatske već tako dramatično razlikuju, da se to posebno reflektuje na način na koji odstaju mlade generacije. U Hrvatskoj – uz sve probleme koji nisu mali i uz situaciju koja nije idealna – za razliku od Srbije ima mnogo više svežeg vazduha. Hrvatska je mnogo otvorenija nego što je današnja Srbija. Čini mi se da je Hrvatska, za razliku od Srbije, sve manje sklona perpetuiranju krvavih zabluda iz prošlosti. A u Srbiji smo nažalost odgojili zastrašujuću generaciju. Naravno da u toj generaciji ima fenomenalnih mladih ljudi, to je jasno. No važno je pogledati širu sliku. Nasilje koje se ispoljava na zidovima zgrada, na ulicama gradova Srbije. Hiljade murala i grafita s likom RATKA MLADIĆA s istim samoreplirajućim porukama: srpski heroj, srpski heroj, srpski heroj...

Znate da je 3. maja u osnovnoj školi 'Vladislav Ribnikar' došlo do masovnog ubojstva čiji je počinilac trinaestogodišnji dečak. Stanujem u blizini te škole, onde neprestano gore sveće, posaćeno je deset sadnica

drveća za komemoraciju deset dečjih žrtava. Ali na zidu škole, neposredno do ulaza kojim je taj dečak ušao u školu, ogromnim slovima piše 'Grobari Vračar'. Grobari su hooliganska grupa, mafijaška i također državna služba koja se bavi najmračnijim poslovima. Uvek su pored likova Ratka Mladića i drugih mrzitelskih i šovinističkih grafita ispisani inicijali 'GV'. Preko puta ulaza u školu 'Vladislav Ribnikar' bio je mural s likom VLADIMIRA PUTINA, pa je desetak metara dalje u parku 'Mitićeva rupa' s pogledom na dečje igralište bio ogroman grafit na kojem je pisalo 'Kad se vojska na Kosovo vrati'. Sto metara dalje bio je onaj čuveni mural Ratka Mladića, a on je bacao takvu senku na sve druge da gotovo нико nije primećivao da je tik do njega bio – a više nije – mural DRAŽE MIHAJOVIĆA. I šta očekujete? Šta se dešava u dečjim glavama? Uvek mi je bilo problematično reći 'aha, Srbija je pet, deset godina u zaostatku za Hrvatskom'. Bilo je prekompleksno, nije se moglo izraziti tako jednostavnom usporedbom. Ali danas! To su zaista dva puta. Što opet ne govori mnogo dobrog o Hrvatskoj, nego jako lošeg o Srbiji.

Popkulturno ljepilo

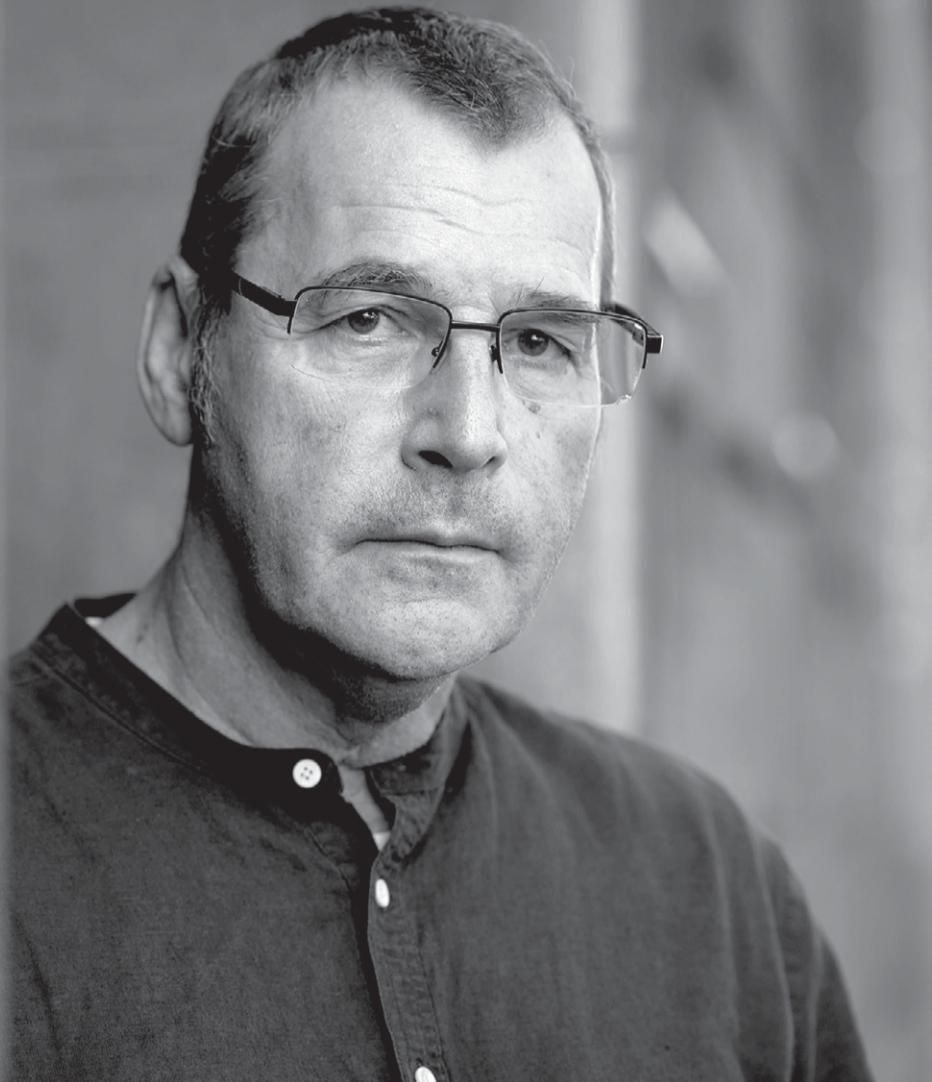
Što nas onda spaja?

Popularna kultura. Mogu misliti bilo šta o bilo kojim predstavnicima muzičkih scena, televizijskih produkcija i kojekakvog treša koji se proizvodi. Treš je lepljiv na regionalnom nivou i obavlja ono što različiti idealizmi ne uspevaju da razreše. Naprimer, nisam znao da li da se smejem ili da plačem kad smo bili na putovanju po regionu. Pošli smo iz Beograda, videli bilbord 'ACA LUKAS, beogradska Arena, najveća žurka na Balkanu'. Došli u Sarajevo, videli bilbord: 'Aca Lukas, hala Skenderija, najveća žurka na Balkanu'. U Zagrebu evo gledam: 'Aca Lukas' na bilbordu. Kad smo otišli u Ljubljani pisalo je 'Aca Lukas, hala Tivoli, najveća žurka'. E, ali mi više nismo na Balkanu, šta je ovo? Mi dakle možemo da se ljudimo koliko hoćemo, ali je oporavljajuća činjenica u saradnji i koprodukciji, što garantuje distribuciju na širem području. I sve što može da se izradi u brojkama zapravo je fenomenalno. Ne treba tu više nikakav herojski princip. Oni to rade jer se naprsto isplati: a tu je onda nešto što mene zbunjuje.

Radili smo sve što smo mogli u ime književne komunikacije i zajedničkog prostora književnosti da stvari budu kako treba. Svejedno, što se izdavaštva tiče, opstaju i dodatno su ojačani nacionalni izdavački feudi. Srpsko izdavaštvo i hrvatsko izdavaštvo, plus dve kolonije – Bosna i Hercegovina, gde imaju nešto malo autonomije izdavačke reči, i Crna Gora, koje u celom ovom prizoru jedva da ima. Ispostavlja se da u tim kolonizovanim sredinama kao kupac možete da birate knjigu jednog piscu u fensi hrvatskom izdanju ili trajavom, ali dostupnijem srpskom izdanju, pa izvolite. U Hrvatskoj i u Srbiji tu privilegiju kao kupac praktično nemate, a šteta ide doslovno na svakoga.

Ono što je našoj generaciji treš, nije nužno i drugoj. Pa ako nema mesta identifikacije, otkud kvalificirano mišljenje o treš-kultiuri mlađih generacija? I zašto uopće mišljenje?

Klasični generacijski jaz uvek se realizuje kroz neku vrstu nerazumevanja i straha od novih generacija. Sigurni smo da razumeamo kontekst, ali to istinsko nerazumevanje realizuje se kroz čuđenje. Kako je uopšte moguće da završe na tome? U Hrvatskoj se to formira kroz neku varijantu bunta jer se čini da će ono što mladi ljudi prihvataju iz

opšte balkanske kulturne produkcije njihove roditelje zgroziti. U Srbiji nije tako. Kod većeg broja roditelja to stvara dodatni link, razumevanje između formativnog načina roditeljske i tinejdžerske kulture. I roditelji su bili konzumenti CECE. Pritom je meni sve u redu, dokle god ta kultura četništva, ultranacionalizma i svega što stoji iza poplave takve treš kulture ostaje u okviru specifičnog senzibiliteta. Ali kad vidim, kao što sam nedavno video neku devojčicu od jedva trinaest godina, koja nosi majicu s likom DRAŽE MIHAJOVIĆA, sve se u mom pogledu na svet ruši. Ili kad se dečaci za proslavu Halloweena preraše u Dražu Mihailovića. Kakva bi to ironija učinila da roditelj 'pomogne' detetu da se kostimira

Ako 2000. godine u Srbiji ni najokoreliji nacionalista nije mogao da negira što se dogodilo u Vukovaru, Srebrenici, Goraždu, na Kosovu i drugde, revolucionistički talas poslednjih dvadeset godina je bio tako snažan da je sada moguće negirati gotovo sve

u Dražu? Koje bi se dete uopšte odlučilo da se preraši u bilo kojeg vojnog lidera od pre trideset godina? Nemoguće.

Možda se radi o srazu generacija gdje bolne posljedice osjeća samo ona starija, možda je stvar u razlici prema ikonoklazmu, možda pretjerujemo u analitici...

Da. Sve je to točno. Više sam puta sve to osetio na vlastitoj koži, odrastanjem vlastite dece. Roditelji mogu sve doživeti bolno, pa i zato što se u Srbiji sve realizuje kroz politički ekstremizam. Ali stalno ponavljam: neće pomoći da o Srbiji razgovaramo kao o principima novovalnog francuskog filma. Ne, Srbija je zatvoreni pretis-lonac koji se neprestano kuva u vlastitom sosu. Na sajam knjiga u Beogradu, recimo, dove VOJISLAV ŠEŠELJ, a red golobrade omladine, dečaka koji ne mogu imati više od petnaest godina, čeka na njegov potpis. Pa kako su oni uopšte doznali za knjigu tog zlikovca? Tako što postoji vrlo jaka energija na desnici na koju suprotna strana političkog spektra u Srbiji, ako uopšte postoji izuzev fejsbuk komentara, ne može da odgovori. Ne postoji kontratež svemu tome. Zato živimo u totalitarizirajućoj atmosferi koja ne dopušta ni najmanji segment drugačijeg mišljenja.

Kurta k'o i Murta

O čemu onda ima smisla razmišljati u ime političke budućnosti?

RAMBO AMADEUS je jednom rekao: 'Ako su izbori između Kurte i Murte, ja sam za Murtu.' To je bilo duhovito, ali se nažalost ne aplicira dobro na trenutnu situaciju u Srbiji. Murta se ni na koji način ne razlikuje od Kurte, nemate klasičnu političku borbu zastupnika različitih ideologija nego poli-

tičke krugove nacionalista koji se između sebe bore za vlast.

Zato je bolje pitanje što se ne očekuje nakon predstojećih izbora.

Evo šta se ne očekuje. Politička promena nije izvesna, ali čak i ako do nje dođe, ne očekuje se napuštanje elementarnih prerogativa suvremene srpske politike. Odnosno, jak antizapadnjački sentiment i istovremeno – iako stoji u direktnoj vezi ali bi u svakom momentu mogao biti napušten – jak proruski sentiment. I naravno, duboki društveni konzervativizam što se neguje na svim nivoima.

Ako je tetralogija 'Cloaca maxima' insajderski pogled na milje i epohu od 1990-ih naovamo, završni dio te 'sapunske opere' mogao bi sugerirati i zajednički epilog – kao koncept bez razrešenja. To nam nije novo, tu smo navikli...

Za naratora i protagonista moje knjige nema više nikoga iz realnosti koju je živio. Prošlost mu i dalje diše za vratom, budućnost nije ono čemu se nadao. Njegova je pozicija obespokojavajuća. Iako tetralogija ni po čemu nije autofikcija, ono po čemu se moj protagonist i ja slažemo jest činjenica da se u trideset godina ništa nije razrešilo. I na neki način – da se vratim na prethodni odgovor o slici savremene Srbije – svi su isti akteri na delu. Oni cvetaju u atmosferi totalnog amaterizma, njima je divno i dobro. Sve bitange su ostale tu gde jesu. Pošaljete Šešelja u Hag, on se vrati još deblji i jači. Na kraju knjige zatičete mog protagonistu koji hoda obeznađen, kao zadnji u nizu ljudi koji su činili njegov život. Osećaj samoće se povećava u tragovima jednih te istih pošasti.

Jer vidite, ako 2000. godine u Srbiji i najokoreliji nacionalista nije mogao da negira što

se dogodilo u Vukovaru, Srebrenici, Goraždu, na Kosovu i drugde gde su vršeni ti stravični zločini, revolucionistički talas poslednjih dvadeset godina je bio tako snažan da je sada moguće emotivno negirati gotovo sve. Naprosto, kao da se ništa nikada nije dogodilo. Procenat mlađih ljudi od dvadesetak godina koji, po objavljenim statistikama, uopšte znaju da se nešto dogodilo u Vukovaru je ispod jedan posto. To je zastrašujuće. Imate jednostavne, vulgarizirane emotivne istine poput: 'MILOŠEVIĆ je branio srpski narod.' Ili 'Ratko Mladić je heroj koji je branio srpski narod'. Gotovo, tačka. U Srbiji živimo u još gorem društvenom stanju nego što je ono bilo 1990-ih kada ste makar imali polarizovano društvo. Mogli ste da živate na principu malog izolovanog ostrva gde se neguju vrednosti kojima pripadate. To je sada potpuno razbijeno.

A novčić uviјek ima dva lica: globalizirano-relativizirano i ono privatno, možda zarobljeno idejom progresa i konceptom razrešenja. Kako da si pomognemo?

Verujem u mikrozajednice, na različitim nivoima. Element razrešenja je utopisksa zamisao, koja se ne realizuje. To sam manje znao 1990-ih ili početkom 2000-tih. Sada znam da postoji i jedna obaveza prema samome sebi, na koju čovek često zaboravlja. Pitanje uzaludnosti. Da li se isplati utući sve te svoje godine u nešto što je realnost Srbije na prelazu iz 20. u 21. vek? Što će ja onde, čime sam ja to doprineo, izuzev da pojačam sopstvene neuroze? Zapravo ničim. I sada znam da su te privatne obaveze mnogo jače, za mene mnogo važnije. Mnogo me više interesuje da stvorim ambijent u kojem će moje dete, sa svim svojim životnim izazovima, moći proživeti svoj život što bolje. Ne osećam obavezu ni prema kome, osim prema vlastitoj privatnosti života. ■

Čuvari formule (r: Dragan Bjelogrlić)

(2023.)

PIŠE Damir Radić

Humana reakcija

Bjelogrlićevi 'Čuvari formule' su populistička, ali solidna igra koja afirmira bratstvo i jedinstvo

IAKO se povodom novog filma DRA-GANA BJELOGRLIĆA 'Čuvari formule' (s podnaslovom 'Lančana reakcija') mogu čuti tvrdnje da je događaj kojim se bavi – nuklearni incident u Institutu za fiziku 'Vinča' kraj Beograda iz 1958. i poslijedno prva svjetska transplantacija koštane srži izvedena na ljudima od nesrodnih donora – bio zataškavan u socijalističkoj Jugoslaviji, Radiotelevizija Beograd je još 1976. u suradnji s nacionalnom francuskom radiotelevizijom realizirala tv-dramu 'Ozračeni' o tim događajima. Pod uredničkim vodstvom FILIPA DAVIDA te po scenariju i u režiji televizijskog autora GÉRARDU POITOUA, drama se prvenstveno bavila medicinskom procedurom, distancirano, povremeno s reportažnim pristupom i dnevničkim stilom (jedini dramatičan trenutak je neovlašteno fotografiranje pacijentice), dok je Bjelogrlićev film sušta suprotnost – sav je sazdan na dramatici i emocijama. Dakako, s obzirom na to o kakvom autoru i producentu je riječ, također mistificira ono što se stvarno dogodilo da bi bio uzbudljiviji i tržišno potentniji. Snimljeni prema romanu 'Slučaj Vinča' liječnika GORANA MILAŠINOVIĆA, koji je scenaristički adaptirao VUK RŠUMOVIĆ ('Ničije dete') uz koscenariističko učeće OGNJENA SVILIĆA i samog Bjelogrlića, 'Čuvari formule', kao i 'Ozračeni', u središte stavljaju zbivanja u pariškoj bolnici Curie, ali se podosta bave i samim incidentom u Vinči te događajima neposredno prije i poslije njega po načelu asocijativno prizvanih flešbekova (najzanimljivije je takvo povezivanje ono obnaženih ženskih grudi kao poziva na seksualni užitak s obnaženim ženskim grudima zbog punkcije koštane srži). Bjelogrlićev film pritom drastično odstupa od stvarnosti, što je u umjetničkoj fikciji legitimno, a sve kako bi afirmirao bratstvo i solidarnost te kritici izložio destruktivne političko-vojno-znanstvene ambicije. Odnosno, kako bi humanistički promovirao lančanu reakciju iz

Alexis Manenti
kao doktor Mathé

Borivoj Dovniković Bordo: 'Svako jutro jedno jaje' – Dizajn, reklama i ilustracija

(HDD galerija, 7. – 30. studenog)

PIŠE Jelena Pašić

SVAKO JUTRO JEDNO JAJE
ORGANIZMU SNAGU DAJE
I-JE, I-JE, I-JAJE
I-JE, I-JE, I-JAJE!

SA ZAČINOM, BEZ ZAČINA
NA GOTOVU STO NAČINA
JAJE, JAJE, I-JAJE,
JAJE, JAJE, I-JAJE!
AGROKOKAA!

Utinut u pamćenje brojnih generacija – Bordov slogan za Agrokoku (Foto: Monika Đžakić/HDD)

Sprega mašte, ruke i olovke

Izložba prikazuje zaigranu lucidnost Bordognog dizajnerskog rada

Teško da na našim prostorima postoji kućanstvo u koje na ovaj ili onaj način nisu zašli likovi i znakovi BORIVOJA DOVNIKOVIĆA – na ekranima televizora, stranicama novina ili na ambalažama prehrabnenih proizvoda. Iako je Bordo impozantnu internacionalnu reputaciju ostvario svojim animiranim filmovima, našoj su javnosti sigurno poznatiji vedri i živahni likovi koji su se osmjejivali (a poneki se smiješe i dalje) s limenom Eva sardina ili kartonskih kutija Agrokoke. Ikonički crteži već su više od pola stoljeća opće mjesto naše popularne kulture, toliko opće da je vjerojatno mnogima promaknuto podatak tko je njihov autor. A Bordo je u svojoj dugoj ilustratorskoj karijeri, koja se protegnula gotovo koliko i njegov život, otkako je kao četverogodišnjak sredinom 1930-ih počeo crtati, pa sve do njegove smrti u veljači 2022. godine, bio i ostao Autor koji je s lakoćom i dosljednim, agilnim žarom ideje pretvarao u ingeniozne crteže.

Izložba u HDD galeriji – slično kao i ona koju je voditelj galerije MARKO GOLUB, uz VELJKU KRULČIĆA ujedno i autor Bordine izložbe, prije gotovo tri godine priredio Dovnikovićevom suvremeniku, kolegi i još jednom velikanu zagrebačke animacije NEDELJKU DRAGIĆU – usmjerena je na onaj segment autorova opusa koji se prelama na području dizajna. Međutim, Bordino djelovanje nije tako lako razgraničiti na dva naizgled različita polja, animaciju i dizajn, jer se ona u većini slučajeva preklapaju i rezultiraju projektima u kojima znakovi i logotipi postaju animacije, dok crteži redovito posjeduju narativnu kvalitetu koja ostaje važan element čak i u onim slučajevima kada Bordo u istome crtežu ne uključuje sukcesivan niz radnji. Pokret i vrijeme koje Bordo baštini iz filmskog medija ostaju esencija i u njegovom dizajnerskom opusu. Primjerice, kada 1972., uoči prvog izdanja dizajnira logo i animira špicu Svjetskog festivala animiranih filmova (današnjeg Animafesta Zagreb), slovo Z i u pokretnoj i u statičnoj varijanti

izrana postupno, iz početnog seta gornjih linija, da bi se potom dijagonalno produžilo do donjeg lijevog kuta i potom u desnom kutu zaključilo u svoj finalni oblik.

Bordov pristup tretiranju prostornosti u ilustraciji i grafičkoj opremi prilično je pak osebujan i inventivan. Kao što je u svom animiranom filmu 'Znatiželja' iz 1966. došao do novog rješenja u kojem bijeli papir postaje multifunkcionalna pozadina, što je – kako je to Bordo rekao u intervjuu koji je s njim 2018. za Novosti vodila NADA BEROŠ – u ovom filmu prvi prepoznao i imenovao talijanski kritičar GIANNALBERTO BENDAZZI, tako i u dizajnu primjenjuje domisljate ideje. Primjerice, vrlo jednostavan, tipografski logotip za Croatia osiguranje izvodi nagovještanjem 3D-preklapanja i spajanja dvostrukog slova C (koje se čita i kao O), a na naslovnicu knjige za djecu 'Smjehuljica i Plaćuljko' ENESA KIŠEVIĆA siluetu dječaka tretira kao 'prozor' kroz koji se pruža pogled na krajolik. Ne manje važno, Bordina zaignana lucidnost do izražaja dolazi i u radu s tekstrom, pa tako slogan koji je smislio za Agrokoku – 'Svako jutro jedno jaje organizmu snagu daje' – i danas ostaje duboko utinut u pamćenju brojnih generacija, kao i u oštrim, jezgrovitim i duhovitim natpisima koje su pratile njegove 'bordoline' karikature koje je iz tjedna u tjedan, godinama privedao za Novosti kao konciznu reakciju na razne aktualnosti. I premda ga je dominantna kulturno-politička scena deve desetih u potpunosti marginalizirala, a Bordo bio prisiljen prigriliti identitet pripadnika manjine, njegov kozmopolitski, humanistički duh nastavio je izvirati iz svega što je radio, iz pregnantne sprege mašte, ruke i olovke, svog osnovnog cijeloživotnog alata koji je naposljetku smjestio i u naslov svog autobiografskog eseja 'Život s olovkom: Od rođenja do izbjeglištva (1930. – 1941.)', objavljenog 2019. u časopisu Tragovi. ■

PREPORUKE: MUZIKA

Armand Hammer:
We Buy Diabetic Test Strips

(Fat Possum)

NJUJORŠKI reper BILLY WOODS imao je jako dobru godinu. Proljetos je objavio album 'Maps', suradnju s producentom KENNYJEM SEGALOM, koji kroz seriju labavo povezanih duhovitih vinjeta progovara o životu na turneji. Početkom jeseni, on i reper ELUCID objavili su novi album kao hvaljeni rap duo Armand Hammer.

Oba albuma su s razlogom pobrala naramke kritičarskih pohvala, nastavljajući polako širiti krug male, ali odane publike. No dok je 'Maps' svjesno ograničen na svakodnevnicu i opuštenu, skoro pa klasističku zvučnu sliku, 'We Buy Diabetic Test Strips' tematski i glazbeno pokriva vrlo širok spektar tema i utjecaja. Naslovna fraza odnosi se na praksu kupovine i preprodaje testova za dijabetes, a narativ cijelog albuma gradi se u atmosferi 'distopije u stvarnom trenutku'. Dosjetke poput 'Certainty is a circle' ili 'Henry Kissinger my album's only feature' savršeno opisuju crnouhumornu atmosferu polaganog urbanog raspada

sazdanu od komadića industrial raga, boom bapa, ambijentalnih dijelova i nikad naglašenijeg utjecaja jazz-a. Kao i obično kad su u pitanju Woods i Armand Hammer, krajnji dojam slušatelja najviše ovisi o želji za praćenjem gustih jezičnih labirinata punih neprekidnih igara riječi, referenci i dosjetki koje je u pravilu nemoguće pohvatati u jedno ili dva slušanja.

Danny Brown:
Quaranta

(Warp)

OSTARJETI u hip hopu, a pritom ne izbjegjeti ili se ne izgubiti u novim trendovima, i da je misija koja uspijeva tek rijetkim. DANNY BROWN je u posljednjih desetak godina naišao na neobično rješenje tog problema, pretvarajući starenje u centralnu temu svoje glazbe. Već je 'xxx', projekt koji ga je predstavio širem krugu publike, tematizirao ulazak u tridesete, dok je sljedeći nosio naslov 'Old'. Dugočekivani album 'Quaranta' svojevrsni je nasljednik 'xxx'. Naslov istodobno označava broj četrdeset, odnosno godine u

kojima je Brown započeo rad na albumu, ali i jedan od naziva za karantenu. Brownovi albumi obično funkcioniraju kao balans između humorne i introspektivne strane njegove ličnosti. Budući da je ranije ove godine izašao urnebesni 'Scaring the Hoes', njegov suradnički album sa slično ekscentričnim reperom i producentom JPEGMAFIA, Brown je ovdje ostavio prostor za mahom ozbiljnu, egzistencijalističku stranu svog opusa. Takva odluka automatski znači i smireniji, manje ekscentričan album od prethodnih solo albuma, ali otvaranje prostora za niz melankolično-nostalgičnih opservacija o vlastitom radu, životu, prošlim, sadašnjim i budućim pogreškama. Ovakav izrazito autobiografski koncept predstavlja Browna kao svojevrsnu *bizarro* verziju ADELE, samo

što umjesto majstorice balada koja obilježava životna razdoblja albumima imamo posla s reperom koji se ni nakon dvadesetak godina karijere ne može pomiriti s onim što mu je ona donijela i uzela.

Mike:
Burning Desire

(tok)

DVADESETPETOGODIŠNJI bruklinski reper/producent MIKE u svega šest-sedam godina izbacio je više od dvadesetak albuma, EP-jeva i mixtapeova. Ta hiperprodukcija zapravo krije jači fokus na atmosferu negoli na pažljivo strukturirane pjesme. Najnoviji album 'Burning Desire' dobar je uvod u njegov opus. Prigušeni stil repanja sličan je generacijskim kolegama poput NAVY BLUEA ili EARLA SWEATSHIRTA, koji slikovitost često prepostavljuju poentiranju dosjetkama. Maglovitoj, ali imerzivnoj atmosferi doprinosi i osebujan stil produkcije koji se oslanja na obilno, ali izrazito nekonvencionalno sempliranje starinskog soula, funka i disca. Krajnji rezultat je neobično evokativan, pomalo nalik na internetom formirane žanrove poput vaporwavea, koji često predstavljaju metajalog izvođača i materijala iz kojeg crpe inspiraciju.

U svojim najboljim trenucima, 'Burning Desire' zvuči kao opipljiva psihogeografija grada koji autor očigledno obožava, ispričana kroz eklektični kolaž njegove glazbene prošlosti.

■ Karlo Rafaneli

Kustosice izložbe
'Naši : Nostri - povijest nogometu u Puli'

KATARINA MARIĆ i KATARINA POCEDIĆ Nogomet je bio odraz multietničnosti Pule

Zbog čega je promatranje povijesti Pule kroz optiku nogometu tako poticajno? Nogomet je rijedak, a možda i jedini nositelj kontinuiteta Pule kao grada različitih i suprotstavljenih identiteta. Događaji vezani uz nogomet jedini su zajednički nazivnik svih državnih uprava koje su se izmjenjivale i jedan od značajnih trenutaka okupljanja lokalne zajednice. Za pridošlice iz svih krajeva Europe, ali i istarskog zaleđa, nogomet je često bio jedina mogućnost integracije i identifikacije. Kroz više od stotinu godina bio je odraz multietničnosti našega grada. Igra i rivalstvo nogometnih ekipa spajali su 'domaće' i 'furešte' te ljude različitih nacionalnosti, podrijetla i ideologija. Uz dobro ili lošu igru svog kluba, svi su oni bili Puležani. Pulska nogometna priča nit je koja povezuje vrijeme, prostor i ljude, a kao kćerima bivših pulskih nogometara, poticaja nam nije nedostajalo.

Kako izgleda pretpovijest i rana povijest nogometu u Puli, kako on utječe na formiranje grada od 19. stoljeća nadalje?

Teško je odrediti kada se nogomet u Puli počeo igrati. Ako ćemo o začecima igre najsličnije današnjem nogometu, možemo reći da se nogomet u Puli zaigrao pred kraj 19. stoljeća, kada grad doživljava ekspanziju u svakom smislu. Dosejava se velik broj stanovnika iz čitave Europe, koji u Pulu donose čitav niz noviteta, uključujući i nogometnu igru. Prvi susreti igrali su se između posada ratnih brodova i vojnika koji su služili vojsku u Puli. Paralelno s time počinju i prvi kvartovski nogometni susreti na pulskim livađama. Club Iris bio je prvi službeno registriran nogometni klub u Puli, 1899. godine. Otada se nogomet infiltrirao u grad. Drugi, najveći period integracije novodoseđenih stanovnika je vrijeme socijalističke Jugoslavije. Sedamdesetih Pula zbila živi nogomet. Danas, spajanjem NK Uljanika i NK Istre, novi klub NK Istra 1961 postaje najveći gradski i županijski klub, ali rivalitet između i dalje aktivnih manjih klubova ostaje kako

Katarina Marić i Katarina Poceđić (Foto: Duško Marušić)

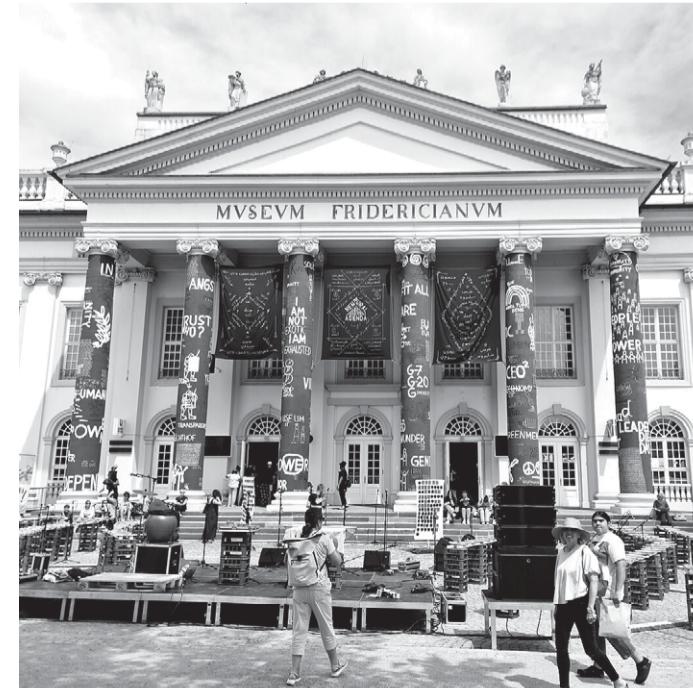
na terenu, tako i na tribinama. Nogometna igra u Puli započela je nadmetanjem između ulica i kvartova. Taj tradicionalni rivalitet se danas nastavlja organizacijom malonogometnih turnira, od kojih je najpoznatiji 'Moja ulica, moja ekipa'.

Što vam je iz kustoske perspektive bilo interesantno u pripovijedanju te povijesti u formi izložbe?

Takav tip izložbe u kojoj najvećim dijelom prezentirate lokalnu zajednicu vrlo je osjetljiv. Od početka smo znale da gradimo gradsku priču u kojoj je ovaj sport kao društveni fenomen odigrao važnu ulogu u integraciji stanovništva. Lako je izgubiti nit i u velikoj količini podataka i imena upasti u šturo nabranjanje. Naša je želja bila približiti nogomet kao priču o vrlo emotivnom dijelu gradskog života te kao možda jedinu konstantu kroz različite, često i dramatične povijesne mijene. Svim akterima pulske nogometne priče, igračima klubova i navijačima, koji čine staru i novu, u svakom slučaju pulsku lokalnu zajednicu posvećen je naslov 'Naši : Nostri'.

■ Lujo Parežanin

KVADRAT

Nakon što su to već učinila dva člana, ostavku je dao i ostatok selekcijskog odabora dokumente 16. U svojem priopćenju, SIMON NJAMI, GONG YAN, KATHRIN RHOMBERG i MARÍA INÉS RODRÍGUEZ kao glavni razlog navode sumnju u postojanje uvjeta koji bi omogućili različitost perspektiva, percepција i diskursa u Njemačkoj trenutno.

■ L.P.

Fridericianum za vrijeme dokumente 15 (Foto: C. Suthorn/Wikimedia Commons)

Dobri pletač prijateljstava

Leonardo Kovačević bio je kulturni neimar koji je gradio mostove između institucionalne i neinstitucionalne scene. Pogonio ga je utopijski impuls: svojim radom neumorno je propitivao sadašnjost i ustrajno nam pokazivao da stvarnost može biti drugačija, da mi možemo biti drugačiji i bolji

JEDNOM sam s LEONARDOM KOVACHEVIĆEM pričao o eulogijama kao filozofskom žanru. Nisam tada mislio da će ikada pisati tekst u spomen ikome, a kamoli njemu. Majstor tog žanra među filozofima, i za filozofe, bio je JACQUES DERRIDA. On je nadživio toliko svojih prijatelja i kolega – među ostalima, BARTHESA, FOUCAULTA, ALTHUSSERA, DELEUZU I LYOTARDU – da su njegove eulogije, tekstovi u spomen i pisma sučuti na koncu uvezeni u knjigu ‘Rad tugovanja’. To štivo, naravno, opisuje život i rad pokojnika, njihove odnose s Derridaom, ali je zanimljivo prvenstveno zbog svoje crvene niti: etike govora o mrtvima, odnosno izbjegavanja napasti da posmrtni govor bude instrumenataliziran za osobne obraćune, okajavanje vlastitih ili oprاشtanje pokojnikovih grijeha. Tekst u spomen žanr je koji ima implicitna pravila, a ona se pred čitateljima naročito jasno ukažu tek onda kada se netko o njih ogriješi. Kršili su ih, unatoč dobrim namjerama, i najbolji među filozofima: sjećam se

teksta koji je MARTHA NUSSBAUM napisala u spomen na BERNARDA WILLIAMSA i poslijedične zatečenosti publike. Jedno pravilo, koje slijedi narodnu mudrost – ‘o mrtvima sve najbolje’ – kaže da se u tekstu ovog žanra ne navodi ništa što ste pokojniku za života morali oprostiti. Što smo to morali oprostiti Leonardu?

Leonardo je bio kulturni neimar, podjednako aktivnan na institucionalnoj i neinstitucionalnoj kulturnoj sceni. Svojim je radom uvelike zadužio obje domene, a bilo mu je posebno stalo da između njih izgradi mostove. Njegov rad u institucionalnoj kulturi bio je prvenstveno vezan za Treći program Hrvatskog radija. Leonardo je, zbog svoje nezasitne intelektualne znatitelje, bio idealan urednik filozofskog programa. Njegove emisije – ‘Svetotivi i nazori’ i ‘Mikrokozmi’ – nosile su snažan urednički potpis. U ‘Svetotivima i nazorima’ Leonardo, *arbiter elegantiæ*, birao je autorske tekstove i intervjuje filozofa, teoretičara i pisaca koji su u njima otkrivali povijest i morfologiju svojih život-

nih uvjerenja. ‘Mikrokozmi’, emisija posvećena književnom i eseističkom istraživanju različitih topografija u različitim žanrovima, također je bila profilirana tako da su se, ispod tih riječi, lako mogle nazrijeti Leonardova prepoznatljiva znatiželja i flanerističke sklonosti. Neki od tekstova koje je priredio za te emisije objavljeni su u raznim brojevima Zbornika Trećeg programa.

Leonardovo djelovanje u kontekstu neinstitucionalne kulture bilo je golemo u kvantitativnom i kvalitativnom smislu. Tijekom dvaju desetljeća on je, između ostalog, osmislio i vodio razne projekte Multimedijalnog instituta, odnosno kulturnog kluba MaMa, sudjelovao u programskom odboru Subversive Foruma i bio član uredničkog kolegija gradskog nakladnika AGM-a. Mnoge od tih funkcija podrazumijevale su odabir filozofskih naslova relevantnih u kontekstu pojedinih tema i njihovo prevođenje, u čemu je Leonardo briljirao. Njegov temeljni interes bila je reprezentacija u najširem smislu te su ga stoga ponajviše privlačile umjetnost i francuska politička filozofija. I umjetnost i politička filozofija, prema Leonardovom shvaćanju, bave se pitanjem reprezentacije – to su društvene prakse koje se opisuju posteočoj predodžbi stvarnosti, odbijaju analog da tu stvarnost nastave reproducirati i aktivno rade na stvaranju novih predodžbi koje je moguće ostvariti. Na fonu interesa za reprezentaciju, Leonardo je preveo knjige niza ključnih figura suvremene filozofije – JEANA BAUDRILLARDA (‘Singularni objekti – arhitektura i filozofija’; ‘Inteligencija zla ili pakt lucidnosti’), ÉTIENNEA BALIBARA (‘Spinoza i politika’ i, prije i povrh svih, JACQUESA RANCIÈREA (‘Učitelj neznanica’; ‘Mržnja demokracije’; ‘Nesuglasnost’). On nije bio samo Rancièreov prevoditelj, već i blizak prijatelj, pa su njihovi živi razgovori, diskusije i komentari uvejk nadilazili pragmatične okvire prevedenih tekstova. Povezivala ih je strast prema jednakosti, kantovsko

Leonardo Kovačević –
čovjek nezasitne intelektualne znatitelje (Foto:
MaMa Zagreb/Facebook)

uvjerenje da su ljudi po čistom i praktičkom umu jednak te da bi se ta jednakost trebala izražavati u načinu na koji uređuju međusobne odnose: ‘Društveno zlo’, kako piše Rancière, a supotpisuje Kovačević u ‘Učitelju neznanici’, ‘nije počelo s prvom osobom koja je rekla: ‘Ovo je moje’, nego s onom koja je rekla: ‘Ti mi nisi jednak.’ Ta strast prema jednakosti ispoljavala se svugdje, pa čak i na neočekivanim mjestima, poput odabira filmskih naslova. Leonardo je predložio da jedan ciklus Kina emancipacije, filmskog programa koji se sjevremeno održavao u MaMi, posvetimo screwball-komedijama. Gledali smo, smijali se i komentirali komedije ponovnog vjenčanja – MCCAREYJA, HAWKSA, LUBITSCHA, CUKORA i STURGEZA – kojima je u osnovi iznalazak jednakosti: pokušaj da se propali hijerarhični odnos srednjoklasnog para, čiji članovi više nisu sputani religijskim i ekonomskim prinudama, utemelji drugačije, ovaj put na ravnopravnosti i međusobnoj ljubavi, kao utopija za dvoje.

U knjizi ‘Utopije: politike i strategije nemjesta’, zborniku tekstova koji je nedavno uredio s OZRENOM PUPOVCEM, Leonardo je pisao o utopijskom impulsu kao o anticipaciji budućeg u sadašnjem, prozaičnom i svakodnevnom, kao otvorenost i mogućnosti onoga još-ne-postalog, onoga što svaku pozitivnu postalost, svaku dovršenost i činjeničnost uvejek suočava s razornom snagom negativiteta mogućeg. Leonarda je pogonio taj utopijski impuls: svojim radom neumorno je propitivao sadašnjost, pokušavao je ono što prethodno nije bilo vidljivo svima učiniti vidljivim i nastojao je artikulirati mogućnosti tamo gdje su ranije bile dijagnosticirane samo nemogućnosti. Ustrajno nam je pokazivao da stvarnost može biti drugačija, da mi možemo biti drugačiji i bolji.

Sve uspomene prijatelja, kolega i poznanika na Leonarda imat će jedno zajedničko svojstvo: naglasit će da je bio dobar čovjek. S dobrim ljudima suživot može biti težak. Moralni sveci, čije je djelovanje uvejek u službi moralnih dužnosti ili ciljeva, nisu ljudi s kojima biste željeli živjeti. Mogu sveci biti strpljivi, obzirni, smireni, gostoljubivi i milosrdni kako u mislima, tako i djelima, ali sve te vrline – ako ste im dovoljno dugo izloženi – postat će vam nepodnošljive. Moralni sveci postavljaju standard ponašanja i djelovanja tako visoko da se naše vlastito ponašanje, koliko god da se trudili, doima manjkavim, i toga ubrzo postajemo dobro svjesni. Oni nas posramljuju: procijenit ćemo, nakon usporedbe s njima, da nismo dovoljno dobri u nečemu u čemu se očekuje da budemo dobri, što će u nama izazvati neugodu. Počet ćemo zbog toga izbjegavati svece. Teško je takvim ljudima biti prijatelj.

Leonardu je bilo lako biti prijatelj. Niste mogli u njegovom društvu prošetati ulicom a da netko ne dovikne njegovo ime, zaustavi ga i razmijeni s njim par riječi. Leonardo je okupljaо ljudi oko sebe djelomično zato što nije bio iznad svakodnevnih nesavršenosti, manjkavosti i grijeha: bio je bonvivan, volio je tračati, znao je biti zajedljiv i ništa ljudsko nije mu bilo odveć strano. No nikad u tome nije bilo zlobe. Sve te nevine povrede moralne norme bile su u službi okupljanja ljudi, neumornog pletenja nevidljive mreže prijateljstava među osobama tako različitim da se, bez Leonardovog posredovanja, nikad ne bi srele, provele neko vrijeme zajedno i kasnije postale kolege na nekom projektu od javnog interesa. On je bio ključan čvor te mreže: prijatelj koji je jamčio da će njegov prijatelj uskoro postati tvoj.

Leonardo nije bio moralni svetac, ali je svejedno bio bolji od nas – to je bilo jedino što smo mu morali oprostiti. ■

TV RAŠETANJE

PIŠE Boris Rašeta

'Deca zla' nova je srpska serija o kojoj se puno priča, puno i donekle oprečno. Neki vele da je dobra, ali ne toliko koliko je razvikan, drugi kažu da je politički paprena, ali da ima manjkavosti. Mi smo je pogledali, pa sudimo ovako: može služiti kao opis srpske, ali i hrvatske političko-pravosudne scene

JULIJANA MATANOVIĆ ispričala je IVANU ŽIVKOVICU ŽIKI svoju životnu priču, jednu od onih kakve nalazimo u DICKENSA. Veliku, toplu i tužnu, sa sretnim krajem. Julijana je s tri godine odvedena od majke, iz Bosne. I danas pamti svaki detalj, svaku sliku odlaska. 'Kažu da sjećanje kreće traumom', priča književnica. 'Prvo sjećanje koje imam je polumrak, jedna prostorija u kojoj se nalaze stariji ljudi, žena koja ima pundu i vestu – točno znam boju – koja je zeleno-bijelo špricana. To je bila moja teta, koja će me 2. svibnja 1962. uhvatiti za ruku i sa mnom i bakom pješačiti osam kilometara od sela Turić, u sjevernoj Bosni, do Gradačca.' Odatile će Julijana otici u Slavoniju, pa sa tetkom (majčinom sestrom) i tetkom (koji su na više godina primali svu djecu rođaka koji bi odlazili u pečalbu ili imali neki drugi posao) odrastati kao jedini stalni član te dječje družine. Otac i majka živjeli su u Bosni, s njima je imala kontakt. Ali tetka nije podnosila sestruru, pa je buduću književnicu stalno šišala da ne bi sličila na majku. Majku je Julijana doživljavala kao tetu koju život nije mazio. Otac joj je stalno slao knjige, ali nisu bili bliski. 'Cijelog života tražim nešto što je kuća, kuća u starinskom značenju doma', kazala je. Amarcord je predstavljaо emotivni vrhunac tjedna, ova naša, domaća dječja patnja bar je malo u drugi plan bacila one užase iz Gaze, koji će doskora biti tretirani kao sta-

**Zov divljine:
Edo Popović, HRT,
15. studenog,
15:52**

ESKAPISTIČKE formate, obično uvozne, naučili smo tražiti i dobiti na Drugom, ali sad smo ih, i to u respektabilnoj, domaćoj verziji dobili na Prvom. Mašala! DANIEL LACKO – rođen i odrastao u gradu – oduvijek je, kaže, htio upoznati ljude koji su grad napustili pa se odazvali zovu divljine, a književnik EDO POPOVIĆ bio mu je idealan sugovornik za prvu emisiju. On sa suprugom LJILJANOM ĐORĐEVIĆ živi u mjestu Stranica Gornja, 25 kilometara udaljenom od Karlovca, u autentično obnovljenoj, čarobnoj kući iz 1914. godine. Lacko je prespavao na sjeniku, doveo Edi dragog gosta, skupljaо s Ljiljanom kruške voštanke, koje padaju na slamnatu podlogu (Popović ih ne beru nego skupljaju), obilazio šumu i vrt (nije ga lako održavati, kaže Ljiljana) i uživao na snimanju. Krasnu starinsku kuću upoznali smo izvana i iznutra, to je prava ljepotica, šteta što nisu pokazali fotografije iz vremena rekonstrukcije (koja ni nakon deset godina nije dovršena). Autor serije je SINIŠA HAJDUK, sve preporuke.

**Varoški amarcord 2:
Bolje da nosiš kratku kosu, HRT,
15. studenog,
20:45**

TULIJANA MATANOVIĆ ispričala je IVANU ŽIVKOVICU ŽIKI svoju životnu priču, jednu od onih kakve nalazimo u DICKENSA. Veliku, toplu i tužnu, sa sretnim krajem. Julijana je s tri godine odvedena od majke, iz Bosne. I danas pamti svaki detalj, svaku sliku odlaska. 'Kažu da sjećanje kreće traumom', priča književnica. 'Prvo sjećanje koje imam je polumrak, jedna prostorija u kojoj se nalaze stariji ljudi, žena koja ima pundu i vestu – točno znam boju – koja je zeleno-bijelo špricana. To je bila moja teta, koja će me 2. svibnja 1962. uhvatiti za ruku i sa mnom i bakom pješačiti osam kilometara od sela Turić, u sjevernoj Bosni, do Gradačca.' Odatile će Julijana otici u Slavoniju, pa sa tetkom (majčinom sestrom) i tetkom (koji su na više godina primali svu djecu rođaka koji bi odlazili u pečalbu ili imali neki drugi posao) odrastati kao jedini stalni član te dječje družine. Otac i majka živjeli su u Bosni, s njima je imala kontakt. Ali tetka nije podnosila sestruru, pa je buduću književnicu stalno šišala da ne bi sličila na majku. Majku je Julijana doživljavala kao tetu koju život nije mazio. Otac joj je stalno slao knjige, ali nisu bili bliski. 'Cijelog života tražim nešto što je kuća, kuća u starinskom značenju doma', kazala je. Amarcord je predstavljaо emotivni vrhunac tjedna, ova naša, domaća dječja patnja bar je malo u drugi plan bacila one užase iz Gaze, koji će doskora biti tretirani kao sta-

**Zov divljine:
Edo Popović, HRT,
15. studenog,
15:52**

tistika. 'Amarcord' je dokumentarac uz koji se plače, skica zaigrani film. Sve nastavke izvrsne Živkovićeve serije možete vidjeti na platformi HRT-i, ako je nemate, instalirajte je na mobitel ili kompjuter.

**Dnevnik, Nova TV,
16. studenog, 19:00**

PREDSJEDNIK ZELENSKI najavljuje da bi u ruskoj režiji mogao biti rat na Balkanu. Trebamo li strahovati? Na što puca, što mislite', pita SABINA TANDARA KNEZOVIĆ IVANA ANUŠIĆA. 'Prvenstveno mislim na Kosovo i Republiku Srpsku Krajinu', kaže ministar pa ističe: 'Apsolutno. Područje Kosova i Srbije, Bosna i Hercegovina i Republika Srpska Krajina.' Koja crna Republika Srpska Krajina? Je li čovjek pio tintu? Novinarka koja tiltaš gdje je potpitnje, s debelim uskličnikom i upitnikom? Kakva li je, gdje li je, da prostite, ta 'republika'? Već u premjeri novi je ministar dakle nadmašio staroga. Uvrstio bi se u abonente 'Greatest Shits', kad bi takva rubrika – za ulazak u koju je uvijek gadna konkurenčija – još postojala, no ne postoji pa joj ustupamo malo prostora. Prilikom imenovanja za ministra Anušić je, inače, bio ozaren od sreće, premda će mu mandat trajati otprilike pola godine. No i to je dovoljno da svojoj izbornoj bazi bude prezentan, a PLENKOVIĆU u Slavoniji smanji opasnost od atomskog napada zdesna. Neka velika pamet mu i ne treba – pogledamo li ČULJKU i BANETA jasno je da čovjek ima sve predispozicije za izborni uspjeh. Čovjek koji pred izbore vodi skoro trideset godina ranije okončane ratove, rođen je za ministra u hadzezeovoj vladu.

Djeca zla, HBO Max

Deca zla' – hrvatski 'Djeca zla' – nova je srpska serija o kojoj se puno priča, puno i donekle oprečno. Neki vele da je dobra, ali ne toliko koliko je razvikan, drugi kažu da je politički paprena, ali da ima manjkavosti. Mi smo je

Vlasti u Srbiji frktale su na 'Decu zla' i prije nego što je serija dovršena (Foto: Firefly Productions)

pogledali, svih deset epizoda, pa sudimo ovako: kamera i vizualni moment su jako dobri, gluma nije zadivljujuća. No serija može služiti kao opis srpske, ali i hrvatske političko-pravosudne scene. Brutalno je, naime, prikazano kako izvršna vlast iz kulis naređuje sucima i tužiteljima. Estetski se umjereno oslanja na skandinavske formule. Žanrovske, to je pravosudni kriminalistički triler s elementima horora. Najprije jedno pa onda više zagonetnih ubojstava povezuje dukat koji ubojica ostavlja kod žrtve. Ministar koji tako nalikuje na predsjednika države traži munjevitno rješenje zločina jer su za par dana izbori, sudstvo na daljinskom... a onda se priča odmotava sve do rata u Bosni i Hercegovini i silovanja tamošnjih žena, muslimanki. Traumatična tema prvi je put prikazana na malim ekrнима u formi trilera, pa i tu donosi dosta drame. Vlasti u Srbiji frktale su na seriju i prije nego što je dovršena. 'Autor je', piše kritičar Vremena, 'doživeo brojne napade, što od predstavnika vlasti, što od njihovih medija, pa je verovatno zato serija prilično dugo stajala u nekoj vrsti bunkera. Producija Firefly i Telekom Srbije navodno su seriju stavili na led, RTS je odbio da je prikaže, opet navodno, strahujući od reakcije publike na neke od scena, pa se serija tako našla u svojevrsnoj pat-poziciji.' Led je ipak probijen. Moment ritualne mistike (dukati ostavljeni na žrtvama) eksploriran je tako često da je postao klišej (u brojnim filmovima imamo ubojstva po ključu, biblijskom ili nekom drugom), pa bi bilo bolje da je serija ostala političko-pravosudni triler, ali autori su posegnuli za mističnim elementom kako bi pojačali suspens. Priča je, sve u svemu, pitka, izuzetno napeta i zanimljiva pa je možete pratiti lako i sa zanimanjem, preporuka. ■

24/7

www.portalnovosti.com